

Σχολείο καὶ Ζωή

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. Ζομπανόκη: Ἡ ἀγωγή τοῦ Πολίτη ὡς διδακτικὴ καὶ παιδαγωγικὴ ἀρχή	σελ. 465
Κων. Στεφανάκη: Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς Παιδείας »	469
Γ. Μαραγκουδάκη καὶ Κ. Πασσάκου: Ὁ διδάσκαλος καὶ ἡ παιδαγωγικὴ ἔρευνα	» 476
Εὐρ. Σούρλα: Ἡ νύχτα ὡς διδακτικὴ ἐνότης	» 403
Ἑλπινίκης Σταματάκη: Χαρακτηριστικὰ τῆς καλῆς ἀριθμητικῆς ἀσκήσεως	» 488
Νικ. Ντασκαγιάννη: Ὁ ὄρεινός πληθυσμός τῆς Ἡπείρου καὶ οἱ συνθήκες λειτουργίας ἐνὸς σχολείου στὴν ὄρεινὴ μας Ἡπειρο	» 492
Αἰκατερίνης Χαραλαμποπούλου-Κατσικάρη: Ἡ σημασία τῆς μητρικῆς ἀγάπης διὰ τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν τῆς προσωπικότητος τοῦ παιδιοῦ	» 498
Διεθνὴς Ἑκπαιδευτικὴ Κίνησις	» 501
Ἑλληνικὴ Ἑκπαιδευτικὴ Κίνησις	» 506
Κων. Χανιώτη, κ. ἄ.: Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου	» 510

ΕΚΔΟΤΗΣ
Γ. ΒΛΕΨΣΑΣ

ΕΤΟΣ Θ'

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1961

ΤΕΥΧΟΣ 11

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»
ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
Έκδίδεται τήν 1ην ἐκάστου μηνός.
Διευθυντής: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ
Έκδότης: ΓΕΩΡΓ. Σ. ΒΛΕΣΣΑΣ
Διαχειριστής: ΑΝΔΡ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ
Γραφεία: Περικλέους 21 — Αθήναι

«L'ECOLE ET LA VIE»
REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE
Directeur: G. ZOMPANAKIS
Editeur: G. S. BLESSAS
Gérant: A. ZOMPANAKIS
Rue: Périclès 21 — Athènes
Année 9 NOVEMBRE 1961

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Έσωτερικού:
Έτησίαν Δρχ. 90
Για τὰ Σχολεία » 90
Για τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς » 60
Τὸ τεύχος » 8
Έξωτερικού:
Για Ἐκπαιδευτικούς: 1 λίρα Ἀγγλίας
ἢ δολλάρια 2,80 (Έτησίαν).
Για σχολεία: 1 λίρα Ἀγγλίας καὶ 10
σελλίνια ἢ δολλάρια 4. (Έτησίαν).
Ἡ συνδρομὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ἰανουά-
ριο ἐκάστου ἔτους καὶ προπληρώνεται
Συνεργασία, γράμματα, ἐπιταγὲς κλπ.
στὴ διεύθυνση: Περιοδικὸ «ΣΧΟΛΕΙΟ
ΚΑΙ ΖΩΗ» ὁδὸς Περικλέους 21 Ἀθή-
νας (Κ). Τηλ. 27-173.

ΕΤΟΣ Θ' ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1961 ΤΕΥΧΟΣ 11

Διευθύνσεις κατὰ νόμον: Διευθυντοῦ: Βασ. Σοφίας 8 — Νέα Σμύρνη.
Έκδότου: Βυζαντίου 18 — Νέα Σμύρνη. Τυπογραφικαὶ Ἔργασίαι:
Γερ. Γεωργιάδης & Σία Ὁδὸς Βαλτετσίου 62 — Ἀθήναι — Τηλ. 624-692

Ἐγγράφονται συνδρομηταὶ καὶ πωλοῦνται προηγούμενα τεύ-
χη τοῦ περιοδικοῦ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» εἰς τὰ Γραφεῖα μας
ΟΔΟΣ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ 21 — ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 27.173

ΤΟ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»

Θὰ δημοσιεύσῃ σὲ προσεχὴ τεύχη του καὶ τίς μελέτες:

1. Εὐστ. Γεωργίου: Ψυχικὴ προετοιμασία τοῦ παιδιοῦ γιὰ τὸ σχολεῖο.
2. Κων. Χανιώτη. Θεόφιλος Βορέας.
3. Δημ. Χατζηαγγέλου: Τὸ μάθημα τῆς ἱχθυογραφίας.

Σὲ προσεχὴ τεύχη ἐπίσης τοῦ «Σχολείου καὶ Ζωῆς» θὰ δημοσιευθοῦν βιβλι-
οκριτικὰ σημειώματα γιὰ κάθε βιβλίον ποὺ ἔχουν σταλῇ δυὸ ἀντίτυπα του στὸ περιοδικό.

"ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

Έτος Θ'

Νοέμβριος

Τεύχος

Η ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΡΧΗ

Στὸ τεύχος Σεπτεμβρίου τοῦ περιοδικοῦ μας διευτυπώσαμε «σύντομες
ὁδηγίες γιὰ τὴ διδασκαλίαν τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου». Καθώρισαν τοὺς
σκοποὺς καὶ τίς βασικὰς ἀρχὰς τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ μαθήματος καὶ ὑπο-
δείξαμε σύγχρονα μέσα καὶ τρόπους τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἐργασίας.

Εἴχαμε τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὅσα εἶπαμε ἦταν ἀπλὰ καὶ ἀναλυτικὰ γιὰ
ὅλους. Καὶ ὅμως διάφορες ἐπιστολὲς συναδέλφων μᾶς πληροφοροῦν, ὅτι
τὸ δημοσίευσμά μας ἐκεῖνο δὲν ἔλυσε ὅλες τίς ἀπορίες ποὺ ἔχουν. Τὸ πρᾶ-
γμα εἶναι πολὺ φυσικόν, ὅταν λάβωμε ὑπ' ὄψιν μας ὅτι τὸ θέμα τῆς ἀγω-
γῆς τοῦ πολίτου τὸ ἀντικρύζουν γιὰ πρώτη φορὰ μὲ τὴ μορφή ποὺ ἐπιβάλ-
λει τὸ νέο πρόγραμμα. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος μᾶς εὐχαριστεῖ ἰδιαιτέρως τὸ
γεγονός, ὅτι παρουσιάζονται νέες ἀπορίες, γιὰ αὐτὸ φανερώνει τὸ ζωντὰ
διαφέρον τῶν συναδέλφων γιὰ τὸ μεγάλο καὶ σπουδαῖον αὐτὸ ζήτημα.

Ἔτσι σήμερον θὰ καταβάλωμε μιὰ δευτέρην προσπάθειαν γιὰ νὰ ἱκανο-
ποιήσωμε, ὅσον μποροῦμε, τὸ διαφέρον ποὺ γέννησεν ἡ πρώτη.

Προκαταβολικὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ τόνίσωμε ὅτι ἓνα τόσο περιεκτικόν
θέμα, ὅπως εἶναι ἡ «ἀγωγή τοῦ πολίτου», δὲν μπορεῖ ποτε νὰ περιορίζεται
σὲ ἓνα μόνον ἄνθρωπον, στὸν διδάσκοντα τὸ γλωσσικὸ μάθημα, τὴν ἱστο-
ρίαν ἢ τὴ γεωγραφίαν. Εἶναι ἀπαραίτητη ἡ συνεργασία καὶ κοινὴ προσπά-
θεια ὅλων τῶν διδασκόντων. Ἡ ἀγωγή τοῦ πολίτου ἐπομένως πρέπει νὰ
διαποτίζει ὁλόκληρην τὴ σχολικὴν ἐργασίαν καὶ νὰ μὴν περιορίζεται μόνον στὴν
ὥραν τῆς διδασκαλίας τοῦ εἰδικοῦ αὐτοῦ μαθήματος. Πρέπει νὰ μεταδίδῃ
ὅσα παιδιὰ ὄχι μόνον τίς ζωντανὰς γνώσεις γιὰ τὴ λειτουργίαν καὶ τὴ διοί-
κηση τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἄλλων ὀργανισμῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινὴν προσ-
πάθειαν τῶν δασκάλων νὰ ἀφυπνίσῃ τὴν ἀγάπην στὴν πατρίδα καὶ τὸν λαόν
μας καὶ νὰ παρακινήσῃ καὶ νὰ ἐνθουσιάζῃ τὴ νεολαίαν, νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ
συνεργάζεται γιὰ τίς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους. Μόνον μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν
θὰ διαπλάσωμε τὴ νεολαίαν μας σὲ πολῦτιμα μέλη τῆς ἐλληνικῆς κοινω-
νίας, στὸ σεβασμὸ τῆς ξένης γνώμης, στὴν πρόθυμην βοήθειαν καὶ ἀλληλεγ-
γὴν κ.λ.π.

Ἡ ἀγωγή τοῦ πολίτη ἔτσι θὰ ἀπλώνεται σὲ ὅλα τὰ μαθήματα τῆς
διδασκαλίας καὶ σὲ κάθε μορφωτικὴ ἐργασία. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴ διδακτι-
κὴν ἀρχὴν τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτη.

Τὸ σχολεῖον γιὰ νὰ ἀνταποκριθῇ στὴ διδακτικὴν αὐτὴν ἀρχὴν χρησιμο-
ποιεῖ ὁλόκληρην σειρὰ μέσων καὶ τρόπων, ἀνάλογα πάντοτε πρὸς τὴν ἡλι-
κίαν τῶν μαθητῶν.

ΔΩΡΕΑ Κ. Κων. Διδ.
ΗΜΕΡΟΜ. 20-7-90
ΑΡΙΘ. 44433

κία και τη ωριμότητα των μαθητών. Ο βαθμός της επιδράσεως των μέσων και των μεθόδων δεν είναι πάντοτε ο ίδιος. Έδω θα επισημάνουμε προ πάντων εκείνες τις διδακτικές μορφές, που προάγουν όλες τις ιδιότητες του καλού πολίτη και έχουν ιδιαίτερη μορφωτική αξία.

Τέτοιες διδακτικές μορφές είναι: α) Ο μαθητικός διάλογος και οι ομαδικές εργασίες. Με τους δυο αυτούς διδακτικούς τρόπους αναπτύσσονται σε ύψιστο βαθμό οι αρετές που αποτελούν τα πραγματικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του καλού πολίτη. Με αυτούς μαθαίνει ο μαθητής να συζητήσει ήρεμα με όσους έχουν αντίθετη γνώμη, να ακούει ξένες αντιθέσεις γνώμες, να σκέπτεται κριτικά, να αποκτά όρθη συνείδηση της ικανότητάς του, να ομιλεί καθώς πρέπει κλπ. Παράλληλα πορακινείται από τους συμμαθητάς του σε ενεργητική συνεργασία και έτσι ζη πολύ δυνατά τη χορά που γεννά ή επιτυχία της εργασίας. Με τη χαρά ούτῃ της επιτυχίας αναπτύσσεται μόνη της και ή χαρά της εργασίας. Γι' ούτῃ κάθε δάσκαλος πρέπει να παρέχει στον μαθητή του όσο μπορεί περισσότερες εύκαιριες για πολλές επιτυχίες. Κανείς, μικρός ή ἐνήλικος, δεν είναι ἐνθουσιασμένος από την εργασία του, αν πότε και πότε δεν ἔχη επιτυχίες.

Χρέος μας είναι, να ἀφυπνίζουμε, να ἀνυψώνουμε ἢ να διατηροῦμε τουλάχιστον τη χαρά της εργασίας και να μη την καταπιγνῶμε ποτέ.

Ἄς ἀφήνουμε λοιπὸν τὰ παιδιὰ νὰ λαμβάνουν συχνὰ τὸν λόγο, ἄς δεῖχνῶμε διαφέρον γιὰ τὰ προβλήματά τους και ἄς τοὺς ἐπιτρέπῶμε νὰ δίνουν λύσεις ἀνάλογες μετὴν ἡλικία τους. Ἔτσι θέτομε τὰ θεμέλια γιὰ μιὰν αὐριανὴν γενεὰ που θὰ ἀγαπᾷ τὴν ἐργασία.

β) Οἱ σιωπηρὲς ἀτομικὲς ἐργασίες. Μετὴν ἡσυχία ἀτομικὴ ἐργασία, ὅπου ὁ μαθητὴς ἐργάζεται στηριζόμενος μόνο στὶς προσωπικὲς του δυνάμεις, ἀναπτύσσονται θετικὰ γνωρίσματα τοῦ χαρακτηῖρος του σὲ ἀνυπέρβλητο βαθμό.

Ἐδῶ κάθε μαθητὴς, μόνον αὐτός, εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας του. Ἐδῶ δὲν κρύβεται πίσω ἀπὸ τὴν ῥάχη τοῦ συμμαθητῆ του ἢ μέσα στὴν ἀνωθυμία τῆς ὁμάδας. Ἐδῶ δὲν παρουσιάζονται οἱ συνηθισμένες παρορμήσεις ἀπὸ ἔξω· βοηθοῦν μόνον ἡ ἀτομικὴ ἐπιμονὴ και καρτερία. Οἱ σιωπηρὲς ἐργασίες γενικὰ ἔχουν μεγάλη ἀξία γιὰ τὴν μόρφωση τῶν καλῶν πολιτῶν τοῦ μέλλοντος.

1. Ἐξωσχολικὲς δράσεις

α) Οἱ διδακτικοὶ περίπατοι, ἐπισκέψεις και ἐκδρομές. Ἄν θέλωμε νὰ ἀφυπνίσῶμε και καλλιεργήσῶμε τὸ συναίσθημα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν γενέτειρα και τὸν πολιτισμό, πρέπει νὰ ὀδηγοῦμε τοὺς μαθητάς μας πολὺ συχνὰ στοὺς τόπους τῶν ξακουστῶν μνημείων τῆν τέχνης και τοῦ πολιτισμοῦ, στὰ μεγάλα και μικρὰ σημερινὰ ἱδρύματα, στὰ ἐργοστάσια και γραφεῖα και νὰ τοὺς ἐνημερώνῶμε μετὴν τρόπους τῆς ζωῆς και ἐργασίας τῶν ἐνηλίκων. Γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τούτου πρέπει νὰ ἐξουδετερώνεται κάθε ἐμπόδιο εἴτε ἀπὸ τὴν προϊσταμένην ἀρχὴν προέρχεται εἴτε ἀπὸ τοὺς γονεῖς εἴτε ἀπὸ τὴν δικὴν μας ραθυμία, νὰ συνοδεύσῶμε τὴν τάξη μας στὶς διάφορες μορφωτικὲς ἐπισκέψεις.

β) Οἱ μαθητικὲς κατασκηνώσεις. Ὅλοι οἱ δασκάλοι που εἶχαν κάποτε τὴν εὐκαιρία νὰ ζήσουν μετὰ τὰ παιδιὰ τῆς τάξεως τους μερικὲς ἑβδομάδες σὲ μιὰ παιδικὴ ἐξοχή, γνωρίζουν πόσο βαθεῖα και ἀλησμόνητη ἐντύπωση τοὺς προκάλεσε ἡ ἀδιάκοπη αὐτὴ συμβίωση μετὰ τὰ παιδιὰ. Ἐδῶ παρουσιάζονται ἄφθονες εὐκαιρίες μετὰ συστηματικὴ και παιδαγωγικὴ ὀδηγία νὰ ἴδῃ τὸν ἀγροτικὸν κόσμον ἐπάνω στὶς ἐργασίες του, νὰ ἐνημερωθοῦν μετὰ τὴν ἡθὴν και ἔθιμα τῶν κατοίκων, νὰ ἔρθουν σὲ ἐπαφὴ μετὴν τοὺς

ἀνθρώπους, που φαντάζονταν πρὶν σὲ πολὺ μακρινὲς ἀποστάσεις. Τὰ παιδιὰ ἐδῶ συζοῦν τίς μέρες αὐτὲς σὲ σταθερὲς κοινότητες, που δὲν μπορεῖ νὰ συμβαῖνῃ μετὰ τὴν συνηθισμένη πολυχρόνια λειτουργία τοῦ σχολείου. Ἐδῶ γιὰ πρώτη φορὰ μαθαίνουν νὰ γνωρίζονται πραγματικὰ, ἐδῶ βλέπουν ὅτι κάθε ἀνθρώπος ἔχει καλὲς και κακὲς πλευρὲς, ἐδῶ ἀντιλαμβάνονται ὅτι οἱ προσωπικὲς ἐπιθυμίες τοῦ καθενὸς πρέπει νὰ ὑποτάσσονται στὰ διαφέροντα τῶν συμμαθητῶν γιὰ τὸ καλὸ τῆς κοινότητος, ὅτι μιὰ εὐτυχισμένη και ὠραία συμβίωση ὑπάρχει μόνον, ὅταν ὁ καθένας ἐμψυχώνεται ἀπὸ τὴν θέληση, νὰ εἶναι βοηθὸς και καλὸς σύντροφος τοῦ ἄλλου. Θὰ ἔπρεπε ἀπαραίτητα κάθε σχολικὴ τάξη νὰ περνᾷ μιὰν ἑβδομάδα τουλάχιστον σὲ μιὰ μαθητικὴ ἐξοχή. Στὶς μέρες αὐτὲς, ἀρχίζοντας πάντα ἀπὸ τὰ πλησιέστερα, θὰ μπορούσε νὰ ἐξερευνηθῇ ἀρκετὴν ἔκταση τοῦ περιβάλλοντος και νὰ διευρύνῃ τὰ ὅρια τῆς στενότερης πατρίδος.

Πολλοὶ δασκάλοι μας, που κατέχονται ἀπὸ ἀγνὸν ἐνθουσιασμό γιὰ τὴν νεολαία, γνωρίζουν τὴν ἀνεκτίμητη ἀξία τοῦ παιδαγωγικοῦ αὐτοῦ μέτρου γιὰ τὴν ἀγωγή τοῦ πολίτη. Οἱ ἐξοχές τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, που λειτουργοῦν στὰ ὠραιότερα τοπία τῆς Χώρας, θὰ πρέπει νὰ πολλαπλασιασθοῦν και νὰ ὀργανωθοῦν ἔτσι, ὥστε νὰ δέχονται ὅλους τοὺς μῆνες και σὲ ὅλες τίς ἐποχὲς συγκροτημένες μαθητικὲς τάξεις και ὁμάδες, ἐναλλασσόμενες κάθε μιὰ ἢ κάθε δυὸ ἑβδομάδες. Τὸ κέρδος θὰ ἦταν τεράστιο γιὰ τὴν ἀγωγή τοῦ πολίτη. Τὸν πρῶτον λόγον ἐδῶ ἔχουν οἱ σχολικὲς Ἀρχές. Αὐτὲς πρέπει νὰ βροῦν τὰ μέσα και τοὺς τρόπους μετὴν τοὺς ὁποίους θὰ ὑπερακοντίσουν ὅλο τὰ ἐμπόδια και θὰ ἐνθαρρύνουν τοὺς ἐνθουσιώδεις δασκάλους μας, που εἶναι πρόθυμοι σὲ κάθε προσωπικὴ θυσία και τὴν ἡμέρα και τὴν νύκτα γιὰ τὴν ἀγωγή τῆς νεολαίας.

2. Οἱ σχολικὲς κοινότητες

Ὅσοι συνάδελφοι ἱδρυσαν μαθητικὴ κοινότητα στὸ σχολεῖο τους ἔχουν ὅλη τὴν πείρα και διακηρύσσουν ὑπεύθυνα, ὅτι δὲν ὑπάρχει καλύτερο μέσο γιὰ τὴν ὀρθὴ ἀνάπτυξη τῶν σχέσεων τῆς νέας γενεᾶς πρὸς τὸ Κράτος ἀπὸ τὴν δημιουργία σχολικῆς ζωῆς. Ὅπως ὁ ἐνήλικος δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ μόνος του, ἀλλὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν πλησιέστερό του, ἔτσι ἀκριβῶς και ὁ μαθητὴς τοῦ σχολείου πρέπει νὰ καταλάβῃ ὅτι χωρὶς συντρόφους και φίλους θὰ ἦταν ἓνα ἀξιολύπητο και ἀβοήθητο δημιούργημα ἐπάνω στὴ γῆ. Πρέπει ἐπίσης νὰ νοιώσῃ, ὅτι και οἱ συνάνθρωποι του ἐξαρτῶνται κατὰ τὸ ἴδιο μέτρο ἀπ' αὐτὸν και ἀπὸ τὴν συνεργασία του. Οἱ δασκάλοι μας μποροῦν βέβαια νὰ προκαλέσουν και νὰ δημιουργήσουν ἀνάλογα βιώματα μετὰ τὴν ἐκλογὴ τῆς ὀρθῆς μεθόδου σὲ κάθε περίπτωση. Μποροῦν ὅμως ἐπίσης, και αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερο, νὰ προσελκύσουν τὰ παιδιὰ σὲ **συνεργασία γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς σχολικῆς ζωῆς**: νὰ τοὺς μεταβιβάσουν μικρὰ ἀξιώματα, νὰ τοὺς ἀναθέσουν τιμητικὲς ἐντολές, ἐμπιστευτικὲς θέσεις κλπ. ὅπως εἶναι: ἡ διοίκηση τῶν μαθητικῶν βιβλιοθηκῶν, ἡ διατήρηση τῆς ἡσυχίας και τάξεως στὸ σχολεῖο, ἡ φροντίδα γιὰ τὴν πλατεῖα τῶν παιγνιδίων και γιὰ τὸ σχολικὸ κῆπο, ἡ προετοιμασία και διεξαγωγὴ τῶν σχολικῶν ἐορτῶν, τῶν θεατρικῶν παραστάσεων και συζητήσεων, τῶν ἐκδρομῶν, ταξιδιῶν, ἐκθέσεων, ἀθλοπαιδιῶν κ.λ.π. Μετὰ ὅλα αὐτὰ ὁ μαθητὴς αποκτᾷ τὴν συνείδηση τοῦ καθήκοντος και ὅτι ἡ συνεργασία του εἶναι ἀναγκαία: ἔτσι τοῦ γεννᾶται ἡ χαρὰ τῆς εὐθύνης και τοῦ ἀφυπνίζονται ὅλες οἱ ἀρετὲς, που ἀποτελοῦν τὴν ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ ἓνα καλὸν πολίτη.

Γιὰ τὴν ἀγωγή τοῦ πολίτη ὑπάρχουν και ἄλλα σπουδαῖα μέσα ἐκτὸς τῶν τυπικῶν σχολικῶν δυνατοτήτων, που ἀναφέραμε. Ἐδῶ μὲς ἐνδιαφέ-

γματι αἱ ἀνάγκαι τῆς χώρας — ἐκτιμῶμεναι οὐχὶ στατικῶς, κατ' αὐθαίρετον τομὴν εἰς τὴν ἐν τῷ παρόντι διαμόρφωσιν τῶν, ἀλλὰ δυναμικῶς κατὰ τὴν εὐκταίαν καὶ διὰ ὀρθολογικοῦ προγραμματισμοῦ ἐπιδιωκομένην ἀνέλιξιν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας — ἀποτελοῦν τὸ κριτήριον τῆς ὀρθολογικῆς διαρθρώσεως τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἐπαγγελμάτων καὶ τῶν ἐν γένει παρεχομένων ὑπηρεσιῶν, ὡς καὶ τὸ θεμέλιον τῆς ἀντιστοίχου κρατικῆς πολιτικῆς ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ καὶ ἀπασχολήσεως τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ ἐπιδιωκτέα ὀρθολογικὴ διάρθρωσις τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἐπαγγελμάτων καὶ τῶν ἐν γένει ὑπηρεσιῶν περιλαμβάνει τὸ σύνολον τῶν ἐπαγγελμάτων καὶ ἐπομένως καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν τοιούτων, τῶν ὁποίων ἐκ λόγων παραδόσεων, διαμορφωθείσων ὑπὸ τὸ κράτος ἄλλων οἰκονομικοκοινωνικῶν συνθηκῶν καὶ ἀντιλήψεων, ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον ἀκόμῃ νὰ παραγνωρίζεται ἐν πολλοῖς ἢ ἐπαγγελματικὴ ὑφὴ καὶ ἢ κατ' ἀκολουθίαν ταύτης θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ παραγωγικότης καὶ προσφορά τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Οὕτω μόνις τελευταίως ἤρχισε νὰ συνειδητοποιηθῇ ἡ ἐπαγγελματικὴ ὑφὴ καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀπασχολήσεων, τοῦλάχιστον παρ' ἡμῖν¹.

III. Ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πρῖσμα ὁ ἀκριβὴς ὑπολογισμὸς — κατ' ἐξελεκτικὴν προοπτικὴν — τῆς ἐπαγγελματικῆς διαρθρώσεως OPTIMA τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, μετὰ τῶν ἀναγκαιῶν περιθωρίων ἀνοχῆς, προϋποθέτει εἰδικὴν μελέτην τοῦ χαρακτηῖρος καὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ἀπὸ ἀπόψεως διαρθρώσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς, τῶν ἀνελικτικῶν τάσεων καὶ φάσεων τῆς, ἥς μελέτης καταστάλαγμα θὰ εἶναι ἡ χώρας ἐν γένει κοινωνικο-οἰκονομικῆς πολιτικῆς καὶ εἰδικότερον πολιτικῆς ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ καὶ ἐπαγγελματικῆς διαρθρώσεως.

Μόνον διὰ μιᾶς τοιαύτης ἐξαντλητικῆς μελέτης εἶναι δυνατόν νὰ προσδιορισθῇ ὁ βαθμὸς τῆς παραγωγικότητος καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἡ ἐπιδιωκτέα ἀριθμητικὴ διαμόρφωσις ἐνὸς ἐκάστου ἐπαγγέλματος.

Ἐν τούτοις προκειμένου περὶ ὠρισμένων ἐπαγγελμάτων, ὁ χαρακτηρ τῶν ὡς παραγωγικῶν ἢ παρασιτικῶν εἶναι ἐκδηλός καὶ ἀκόμῃ δὲν εἶναι δυσχερὲς νὰ προδιαγράψῃ τις τὴν περαιτέρω διαμόρφωσιν τῶν, διὰ συγκρίσεως πρὸς τὰ στατιστικὰ δεδομένα ἄλλων χωρῶν καὶ δὴ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ἀπὸ ἀπόψεως ἐκβιομηχανίσεως, καὶ γενικώτερον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἀποτελοῦν ἰδεώδεις πρότυπον διὰ τὰς μελλοντικὰς κοινωνικοοικονομικὰς ἐξελλίξεις τῆς χώρας μας καὶ τὸν προγραμματισμὸν τῆς ἐπαγγελματικῆς ἀναδιαρθρώσεως τῆς.

Τοιαύτη εἶναι ἡ περίπτωσις τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος, τοῦ ὁποῦο τὴν παθολογικὴν διόγκωσιν — μὲ τὰς καταστρεπτικὰς, τόσον διὰ τὸ ὑπερήφανον σῶμα τῶν Ἑλλήνων δικηγόρων, ὅσον καὶ διὰ τὸ κοινωνικὸν σύνολον, συνεπείας — ἀδιακόπως ἐπισημαίνει ἀπὸ μακροῦ ὁ Δικηγορικὸς Σύλλογος Ἀθηνῶν.

Ἀπλὴ σύγκρισις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν Ἑλλάδι, καὶ εἰδικώτερον ἐν Ἀθῇναις, δικηγόρων πρὸς ἐκεῖνον τῶν πλέον οἰκονομικῶς προηγμένων καὶ μὲ ἀσυγκρίτως ὑψηλὸν ὄγκον συναλλαγῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν καὶ τῶν πρωτευουσῶν τῶν ἀποτελεῖ τὴν πειστικωτέραν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἄκρως ἐπικινδύνου διογκώσεως τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος παρ' ἡμῖν.

Πράγματι εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Λονδίνου, ἔνθα συγκεντρῶνται πληθυσμὸς ὑπὲρ τὰ 10.000.000, ὁ ἀριθμὸς τῶν Solicitors κυμαίνεται περὶ τὰς

6.000, ἐνῷ ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν δικηγόρων καὶ Ἀνουέσ τῶν Πορισίων, μὲ πληθυσμὸν ὑπὲρ τὰ 6.500.000 ἀνέρχεται εἰς 2.830 περίπου¹.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα τῶν 8.000.000 κατοίκων, μὲ προέχοντα εἰσέτι τὸν χαρακτηῖρα τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν δικηγόρων ἀνέρχεται εἰς 9.423, ἐξ αὐτῶν δὲ 5.250 εἶναι συγκεντρωμένοι εἰς τὰς Ἀθῆνας, αἱ ὁποῖαι μετὰ τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν προαστείων ἀριθμοῦν μόνις 1.400.000 κατοίκους²:

Ἡ ἀπλὴ σύγκρισις τῶν ἀριθμῶν αὐτῶν καὶ ἰδιαίτερως ἡ σύγκρισις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δικηγόρων Λονδίνου ἢ Παρισίων καὶ Ἀθηνῶν, σύγκρισις δηλ. μετὰ τὴν πρωτευουσῶν χωρῶν ἐντόνως ἀνεπτυγμένων βιομηχανικῶς ἀφ' ἐνὸς καὶ τῆς μικρᾶς ὑπαναπτύκτου καὶ πτωχῆς χώρας μας, ἀφ' ἑτέρου, ἀρκεῖ διὰ νὰ καταστήσῃ ἔσθλῳ τὴν πληθωρικότητα τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἀθῇναις.

Δὲν εἶναι ἐπομένως ἐκκλητικὴ ἢ ἀπάντησις ἐνὸς ξένου, ὅστις ἐρωτηθεὶς τί τοῦ ἐπροξένησεν μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐδήλωσεν: «ὁ Παρθενὼν φυσικὰ, ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι στοὺς τρεῖς Ἑλλήνας ὁ ἓνας εἶναι δικηγόρος».

IV. Δὲν ἀνήκει εἰς τὴν φύσιν καὶ τοὺς περιορισμένους σκοποὺς τῆς παρούσης εἰσηγήσεως ἡ ἐξέτασις τῶν κατ' ἰδίαν λόγων οἱ ὁποῖοι ὠδήγησαν εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν τοῦ πληθωρισμοῦ τῶν δικηγόρων καὶ γενικώτερον τῶν πτυχιούχων τῆς Νομικῆς. Ἀρκεῖ νὰ ἐπισημανθῇ ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη εἶναι ἄκρως ἐπικίνδυνος καὶ ἀντίθετος πρὸς τὴν ἐπιδιωκομένην οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἐξισορροπημένην ἐπαγγελματικὴν διάρθρωσιν.

Ὁ δικηγορικὸς πληθωρισμὸς συνεπάγεται μοιραίως τράχυνσιν τῶν ἀνταγωνιστικῶν συνθηκῶν ἐπαγγελματικῆς ἐπιβιώσεως τῶν δικηγόρων μὲ τὰ ὅλα τὰ συνακόλουθα, πάσης φύσεως, δεινὰ, ἐκ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι τὰ μικρότερα ἢ ἑλλειψίς ἐπιμελημένης ἐργασίας καὶ ἡ ἐξασθένησις τοῦ κοινωνικοῦ ρόλου τοῦ εἰς αὐτοὺς ἐμπιστευθέντος λειτουργήματος.

Πρέπει ὁμοίως νὰ ἐπισημάνωμεν ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη συνεχῶς ἐπιδεινοῦται, δεδομένου ὅτι ἡ τάσις αὕτη πρὸς τὴν νομικὴν ἐπιστήμην καὶ τὰς θεωρητικὰς ἐπιστήμας συνεχίζεται καὶ μάλιστα ἐν πολλοῖς μὲ πορείαν τὰς θεωρητικὰς ἐπιστήμας συνεχίζεται καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐγγραφὴν δι' ἀνοδικήν. Ὁμοίως ἡ αὕτη τάσις ἐμφανίζεται καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐγγραφὴν τοῦ δικηγόρου εἰς τὸν Δ.Σ.Α. κατὰ τὴν 10ετίαν 1950—1959, ἐκ τῶν μητρώων τοῦ δικηγορικοῦ ἐναντὶ ἐξεληθόντων ἐκ πάσης αἰτίας, γήρατος, θανάτου, παραιτήσεως κλπ. 1.285, ἥτοι ἀναλυτικώτερον:

Ἔτος	Εἴσοδος	Ἔξοδος
1950	186	146
1951	176	111
1952	316	114
1953	328	201
1954	293	157
1955	313	156
1956	241	137
1957	203	84
1958	348	118
1959	102	31
	2.506	1.285

1. Σημειοῦμεν προσέτι τοὺς ἀκολουθοῦντες ἀριθμοὺς δικηγόρων: Βιέννη: 1070 (Δυτ.) Βερολῖνον: 1.315, Ρώμη: 4.543 (Avocati et Procuratori), Μαδρίτη: 4.313.
2. Οἱ Δικηγορικοὶ Σύλλογοι Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ὁμοῦ ἔχουν ἐγγεγραμμένους εἰς τὰ μητρώα τῶν 5.750 δικηγόρους.

1. Ἴδετε σχετικῶς «Πόρισμα Ἐπιτροπῆς Παιδείας» 1958, σελ. 216 καὶ ἰδίᾳ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Βιομηχανικῶν Σπουδῶν «Ἐπὶ τῶν Πορισμάτων τῆς Ἐπιτροπῆς» 1958, σελ. 10—11.

Τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ καταδείξουν τὴν νοσηρὰν διόγκωσιν τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου αἱ ἀνάγκαι αὐτῶν ἀπὸ ἀπόψεως δικηγορικῶν ὑπηρεσιῶν δύνανται νὰ καλυφθοῦν διὰ τοῦ 1/3 τῶν ἤδη ἐγγεγραμμένων ἐν Ἀθήναις δικηγόρων.

Ἐν ταῖς ἐπαρχίαις εἶναι ὁμοίως καταθλιπτικαὶ αἱ συνθήκαι ἀσκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος διότι καὶ ἐκεῖ—συγκριτικῶς πρὸς τὸν κύκλον τῶν συναλλαγῶν λίαν περιωρισμένον, ὡς γνωστὸν, λόγω τῆς παγίας κοινωνικοοικονομικῆς ἀτονίας τῶν ἐπαρχιῶν—ὁ ἀριθμὸς τῶν δικηγόρων εἶναι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀνώτερος τοῦ ἀναγκαίου. Ἀλλ' ἡ προσδοκωμένη οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῶν ἐπαρχιῶν, αὐτομάτως δύνανται νὰ ἐπιλύσῃ τὸ ἐπαγγελματικὸν πρόβλημα τῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας δικηγόρων· αἱ συνθήκαι αὐταὶ ἀσφαλῶς θὰ βελτιωθῶσι, ὅταν πραγματοποιηθῇ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῶν ἐπαρχιῶν.

Ἀλλ' ἐνῶ ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς ταύτης ἡ προοπτικὴ διὰ τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα εἰς τὰς ἐπαρχίας εἶναι εὐδαίμων, εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶναι ζοφερά καὶ ἀπαισιόδοξος, δεδομένου ὅτι πᾶσα ἐξυγιαντικὴ προσπάθεια ἐπὶ τῆς οἰκονομίας καὶ πᾶς ὀρθολογικὸς προγραμματισμὸς θὰ ἀποβλέπῃ προεχόντως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπαρχιακῶν κέντρων καὶ οὐχὶ τῆς πρωτευούσης.

Ἡ Παρίσταται ἐπομένως ἀνάγκη ὅπως ληφθοῦν μέτρα πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως ταύτης, ἥτις ἀποβαίνει ταυτόχρονως ἐπὶ ζημίᾳ τὸσον τῶν δικηγόρων, ὅσον καὶ τῆς κοινωνίας ἐν γένει. Καὶ ἐπειδὴ ἀσφαλῶς εἶναι προτιμότερα ἡ προληπτικὴ ἀντιμετώπισις ἀντὶ τῆς καταστατικῆς καὶ θεραπευτικῆς, ἡ σύνδεσις τοῦ προβλήματος μετὰ τῆς σκουπεμένης ἀναδιοργανώσεως τῆς παιδείας ἀνακύπτει αὐτομάτως. Διότι ἡ προληπτικὴ ἀντιμετώπισις ἀνατρέπει ἀσφαλῶς τοῦλάχιστον εἰς τὸ χρονικὸν σημεῖον τῆς περατώσεως τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν καὶ τῆς προκρίσεως ἐνὸς ἐκ τῶν Πανεπιστημιακῶν κλάδων. Πρέπει δηλαδὴ τὸσον ἡ εἰσαγωγή ὅσον καὶ ἡ ἐξοδος ἀπὸ τὴν Νομικὴν Σχολὴν νὰ δυσχερανθοῦν καὶ νὰ ἀποθαρρυνθῇ ἡ εἰς τὴν σχολὴν οὕτην τροπὴ τῶν νέων, ἐνῶ παραλλήλως εὐχέρειαι καὶ διευκολύνσεις πρέπει νὰ χορηγηθοῦν προκειμένου περὶ ἄλλων σχολῶν τεχνικῆς ἢ ἐπαγγελματικῆς ὑπὸ τὴν εἰδικὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου ἐκπαιδεύσεως (ἀνωτάτης ἢ ἀνωτέρας ἢ Μέσης) καὶ νὰ ἐνθαρρυνθῇ ἡ ὑπὸ τῶν νέων πρόκρισις τούτων¹.

Μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον ὅχι μόνον διευκολύνσεις ἢ ἐνθαρρύνσεις δὲν παρέχονται εἰς τοὺς νέους διὰ νὰ τραποῦν πρὸς τὰς ἐπιστήμας ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ἀσκοῦν τὴν μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς οἰκονομικοκοινωνικῆς ἐξελιξεως, ἀλλὰ ἀντιθέτως ὕφίστανται συνθήκαι δυσμενεῖς ἐξ ἀντικειμένου, οἷαι ἔλλειψις κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων, ἔλλειψις διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ἔλλειψις πιστώσεων ὑποτροφιῶν, κλπ. αἱ ὁποῖαι καθιστοῦν τὰς ἐπιστήμας ταύτας, κρατικῇ ἀδρανεῖα καὶ μακαριότητι, ἀπροσπελάστους εἰς τοὺς νέους.

1. Λίαν χαρακτηριστικοὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου εἶναι οἱ ἀκόλουθοι πίνακες τῆς Διευθύνσεως Οἰκονομικῶν Μελετῶν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος:

α) Ἀριθμὸς σπουδαστῶν ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἀνὰ 1000 κατοίκους ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰς ἐπιλεγείσας ξένας χώρας. Ἑλλάς 3,2—Ἰταλία 12,2—Γαλλία 9,6—Δ. Γερμανία 46,5—Βέλγιον 20—Αἴγυπτος 1,2—Ἰνδία 0,1.
β) Ποσοστὸν % τῶν μαθητῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν ἐπὶ τοῦ συνόλου μαθητῶν κατωτέρας καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ ἔτος 1950.
Ἑλλάς 2,7 Ἰταλία 10,2 Γαλλία 8,3 Δ. Γερμανία 26,3 Αἴγυπτος 1,2 Ἰνδία 0,9

Λίαν ἀποκαλυπτικὰ εἶναι τὰ ὑπὸ τῆς Ἑθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας καὶ τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος συλλεγέντα σχετικὰ στοιχεῖα διὰ τὰ ἔτη 1957—1958. Ἀντὶ τῆς πλήρους παραθέσεως τῶν στοιχείων τούτων, εἶναι ἐπαρκὴς διὰ τὰς ἀνάγκας καὶ κατὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς εἰσηγήσεως, ὁ κατωτέρω ἐπιλεκτικὸς πῖναξ, συνταγείς ὑπὸ τοῦ κ. Νικολάου Πολύζου (ἴδετε «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΝ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΝ» 10-6-1959 σελ. 15 καὶ 1). Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου, ἀναφερομένου εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ σπουδάζοντων νέων, ἀποδεικνύεται ἡ ὑφισταμένη θλιβερὰ δυσαναλογία μεταξὺ τῶν ἀκολουθούντων τὰς συνδεομένας ἀμέσως μετὰ τὴν οἰκονομικοκοινωνικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Χώρας ἐπιστήμας καὶ τῶν ἀκολουθούντων τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας, ὡς καὶ τὰ ἐμπόδια ἅτινα προβάλλονται ἐν Ἑλλάδι εἰς τὴν ἀνωτάτην τεχνικὴν καὶ θετικοεπιστημονικὴν ἐκπαίδευσιν:

	Ἑσωτερικόν	Ἐξωτερικόν	Σύνολον
Γεωπονία	528	77	605
Ἰχθυολογία	—	1	1
Κτηνιατρικὴ	162	287	449
Φυτοπαθολογία	—	1	1
Δασολογία	50	—	50
Βιολογία	—	7	7
Γεωλογία	—	18	18
Μαθηματικά	650	18	668
Φυσιογνωστικὴ	275	2	277
Φυσικὰ	478	79	557
Φυσικομαθηματικά	—	81	81
Χημεία	302	286	588
Ἀεροναυπηγικὴ	—	41	41
Ἀεροναυτικὴ	—	4	4
Ἀρχιτεκτονικὴ	223	353	576
Ἡλεκτρολογία Μηχανολογία	357	2.885	3.242
Μεταλλειολογία	46	40	86
Ναυπηγικὴ	—	131	131
Πολιτικοὶ Μηχανικοὶ	600	542	1.142
Χημικοὶ Μηχανικοὶ	163	37	200
Τοπογράφοι Μηχανικοὶ	61	—	61
	3.895	4.890	8.785

	Ἑσωτερικόν	Ἐξωτερικόν	Σύνολον
Οἰκονομικαί, Πολιτικαί καὶ Ἐμπορικαί Ἐπιστήμαι	5.533	280	5.813
Κοινωνιολογία	—	28	28
Παιδαγωγικαί Ἀκαδημαῖ	2.507	28	2.535
Ξέναι γλῶσσαι	274	—	274
Σωματικὴ Ἀγωγή	118	—	118
Δημοσιογραφία	—	18	16
Ψυχολογία	—	29	29
Ψυχολογία	1.907	1.606	3.513
Ίατρικὴ	339	194	533
Φαρμακευτικὴ	—	—	—
	11.198	2.317	13.515

	Γ'		
Θεολογία	1 099	16	1.115
Νομικά	3.252	70	3.322
Φιλολογία	1.670	206	1.876
Ἀρχαιολ.			
Φιλοσοφία	113	—	113
Καλὰ Τέχναι	6.134	292	5.916
Γενικὸν Σύνολον	21.227	7.499	28.776

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου, περιλαμβάνοντος ἐν τῇ Α' κατηγορίᾳ τὰς ἐπιστήμας ἐκείνας ἡ ἀνάπτυξις τῶν ὁποίων συνδέεται ἀμεσώτατα μὲ τὴν οἰκονομικὴν προαγωγὴν τῆς Χώρας, ἐν τῇ Β' κατηγορίᾳ ἐκείνας αἵτινες ὑποβοηθοῦν ἐπίσης εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν ἀλλὰ εἰς ἥσσαν τῆς πρώτης βαθμὸν, καὶ ἐν τῇ Γ' κατηγορίᾳ ἐκείνας αἵτινες μικρὰν ἢ καὶ καμμίαν ἐπίδρασιν ἀσκοῦν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, προκύπτει ὅτι οἱ σπουδασταὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς πρώτης κατηγορίας ἀντιπροσωπεύουν 18% τοῦ συνόλου τῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ σπουδάζοντων, ἐνῶ οἱ σπουδασταὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τὸ 65%. Χαρακτηριστικὸν μάλιστα τῆς ἐλλείψεως μέχρι τοῦδε πάσης μελέτης τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας προγράμματος, ὡς ἀναποσπάστου τμήματος τοῦ ὅλου κοινωνικοοικονομικοῦ προγραμματισμοῦ τῆς Χώρας καὶ τῆς βαρεῖας εὐθύνης τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας τοῦ τόπου ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι οἱ σπουδάζοντες ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ εἰς καιρίας διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς οἰκονομίας ἐπιστήμας (Ἡλεκτρολογία, Μηχανολογία, Κτηνιατρική, Ἀρχιτεκτονική) εἶναι περισσότεροι τῶν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, διότι ἀκριβῶς δὲν ὑπάρχουν τὰ κατάλληλα κτίρια, τὸ ἀπαιτούμενον διδακτικὸν προσωπικόν, διότι παρεμβάλλεται τὸ ἐμπόδιον τῶν δυσκόλων εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων καὶ διότι κυριαρχεῖ τὸ πνεῦμα τῆς ἀμεταβλήτου προσηλωσεως εἰς τὰς παλαιὰς ἰδέας καὶ παραδόσεις τῶν ὁποίων ἀδιάλλακτος προσσπιστὴς προβάλλει ἐκάστοτε ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Διὰ νὰ φθάσωμεν ὅμως εἰς θετικὰ ἀποτελέσματα, δὲν ὀρεῖται μόνον νὰ συλλάβωμεν καὶ κατανοήσωμεν τὰς βαθεῖας κοινωνικὰς μεταβολὰς τὰς ὁποίας μοιραίως ἐπεξεργάζονται οἱ ἀσυνήθους ἐκτάσεως ἐπαναστατικὰ τεχνικὰ πρόοδοι, ἀλλὰ ἐπιβάλλεται νὰ ἀπαλλαγώμεν καὶ τῆς στερείας καὶ ἀνεδαφικῆς προσηλωσεως πρὸς τὰς παραδόσεις καὶ τὰς παλαιὰς ἰδέας αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἐπεκτείνει, ὡς ἔλεγεν ὁ J. Keynes, τὰς διακλαδώσεις τῶν εἰς ὅλας τὰς γωνίας τοῦ πνεύματός μας καὶ δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἴδωμεν τὴν γυμνὴν πραγματικότητά.

Προκύπτει ἀκόμη ἐκ τοῦ πίνακος τούτου ὅτι αἱ ἐπιστήμαι ἐκεῖναι, αἵτινες ἐλαχίστην ἢ οὐδεμίαν ἀσκοῦν ἐπίδρασιν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, συγκεντρώνουν εἰσέτι τὸν κύριον ὄγκον τῶν σπουδαστῶν, ἀνερχομένων εἰς 28.776, ἐνῶ αἱ ἀμέσως συνδεόμεναι μὲ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν ἐπιστήμαι συγκεντρώνουν μόλις 8.785 σπουδαστὰς (ἐξ ὧν οἱ 4880 φοιτοῦν εἰς Πανεπιστήμια καὶ Σχολὰς τοῦ Ἐξωτερικοῦ)¹.

1. Δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νὰ μνημονεύσωμεν ἀκόμη τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐν ἔτει 1956 ὑπὸ τοῦ Ὁργανισμοῦ Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας διεξαχθείσης ἐρεῦνης, ἀποβλεπούσης εἰς τὴν συγκριτικὴν διαπίστωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπαρχόντων εἰς τὰς χώρας-μέλη αὐτοῦ, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Χώρας μας, ἐπιστημόνων τριῶν κατηγοριῶν, κατόχων Πανεπιστημιακῶν διπλωμάτων: ἤτοι διπλωματούχων α) γεωργικῶν ἐπιστημῶν (Γεωπονίας, Κτηνιατρικῆς, Δασολογίας), β) θετικῶν

Ἐπὶ πλέον καὶ ἄλλαι στατιστικαὶ ἐκτιμήσεις¹ παρουσιάζουν ἔκδηλον τὴν ἀνισόμετρον αὐτὴν κατανομὴν μεταξὺ τῶν ἀναγκῶν διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τῶν ἀσχέτων πρὸς ταύτην Ἀνωτάτων Σχολῶν. Οὕτω, εἰδικώτερον, τὸ 1938 οἱ φοιτῶντες εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν ἀνῆρχοντο εἰς 1.866 ἀντιπροσωπεύοντες τὸ 22% τοῦ συνόλου τῶν φοιτητῶν, ἐνῶ οἱ εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον ἀνῆρχοντο εἰς 566, ἀντιπροσωπεύοντες μόνον τὸ 7% τοῦ συνόλου τῶν φοιτητῶν. Καὶ ἐν ἔτει 1955 ἡ κατάστασις παραμένει οὐσιαστικῶς ἡ αὐτή, ἐφ' ὅσον οἱ εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον φοιτῶντες, ἀνερχόμενοι εἰς 1.271, ἀντιπροσωπεύουν μόλις τὸ 8% τοῦ συνόλου, ἐνῶ εἰς τὴν Νομικὴν φοιτοῦν 2.577 ἀντιπροσωπεύοντες τὸ 17% τοῦ συνόλου τῶν φοιτητῶν. Ὁ δὲ ἀριθμὸς οὗτος τῶν ἀκολουθούντων νομικὰς σπουδὰς διογκοῦται περαιτέρω, καθ' ὅσον καὶ ἐκ τῆς Παντείου καὶ ἐκ τῆς Α.Σ.Ο.Ε.Ε. ἱκανὸς ἀριθμὸς διπλωματούχων ἐγγράφεται ἀκολουθῶντας εἰς τὴν Νομικὴν καὶ τρέπεται οὕτως εἰς τὴν Δικηγορίαν.

VI. Ὁ συσχετισμὸς μεταξὺ τῶν εἰς τὴν Νομικὴν φοιτῶντων καὶ τῶν εἰς τοὺς Δικηγορικοὺς Συλλόγους ἐγγραφομένων εἶναι αὐτόδηλος, ἔχει δὲ καὶ ἰδιαιτέρως ἀποδειχθῇ. Πράγματι ἐδημοσιεύθη τὸ 1947² ἐμπεριστατωμένη μελέτη τοῦ συναδέλφου κ. Ι. Γ. Παπαδοπούλου στηριζομένη κυρίως εἰς τὰ δεδομένα τῆς χρονικῆς περιόδου ἀπὸ τοῦ 1916 μέχρι τοῦ 1942, διὰ τῆς ὁποίας ἀποδεικνύεται εἰδικώτερον ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν διοριζομένων Δικηγόρων Ἀθηνῶν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν πτυχιούχων Νομικῆς καὶ ὅτι ἡ τάσις πρὸς τὰς νομικὰς σπουδὰς συνεχίζεται ἄκομπος.

Τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς συμπεράσματα παρέχει καὶ ἡ μελέτη τῶν ἀπὸ τοῦ 1942 μέχρι σήμερον δεδομένων, ὥστε παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐπισημανθῇ ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς τοιαύτης ῥοπῆς πρὸς τὰς νομικὰς σπουδὰς καὶ τὴν δικηγοροποίησιν.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας οὗτὰς τυγχάνει πρόδηλον ὅτι ἐπιβάλλεται ὁ ἐντονὸς περιορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν ἐγγραφομένων, διατηρουμένων προσέτι εἰς ταύτην τῶν εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων — καθισταμένων μάλιστα οὐστηροτέρων — ἐνῶ εἰς τὰς ἀμέσως συνδεόμενας πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν Σχολὰς, αἱ εἰσαγωγικαὶ ἐξετάσεις ἐνδείκνυται νὰ καταργηθῶσιν, νὰ παρέχεται εἰς τοὺς προκρίνοντας τὴν εἰς ταύτας φοίτησιν πᾶσα διευκόλυνσις³ καὶ γενικῶς νὰ ὀρίζεται εὐρὺς ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς ταύτας εἰσακτέων. Ταῦτα πάντα δεόν νὰ προγραμματισθοῦν ἐν τῷ πλαισίῳ ἐνὸς γενικωτέρου σχεδίου οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Χώρας, διότι ἄλλως καὶ τὰ δημιουργούμενα τεχνικὰ στελέχη τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως θὰ παραμένουν ἀχρησιμοποίητα καὶ θὰ πλεῖττονται ὑπὸ τῆς ἀνεργίας⁴.

Σήμερον ἐπομένως, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν, ἐπιβάλλεται

ἐπιστημῶν (Μαθηματικῶν, Φυσικῶν, Χημείας) καὶ γ) ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν (Ἡλεκτρολογίας, Μηχανολογίας, Ἀρχιτεκτονικῆς). Ἐκ τῆς ἐρεῦνης ταύτης προέκυψεν ὅτι, ἐνῶ εἰς τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἡ ἀναλογία τῶν ὡς ἄνω πτυχιούχων ἐν σχέσει πρὸς τὸ σύνολον τῶν λοιπῶν πτυχιούχων ἐπιστημόνων ἐκυμαίνεται ἀπὸ 26% ἕως 48%, εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπελογίσθη μόνον εἰς 24%, ἡ δὲ ἀναλογία μηχανικῶν, ἐνῶ εἰς τὰς ὡς ἄνω χώρας ἐκυμαίνεται μεταξὺ 45% ἕως 76% εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνῆρχετο μόνον εἰς 33% (ἴδετε «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΝ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΝ» ἐνθ' ἄνω).

1. Ἐκ τῆς Διευθύνσεως Οἰκονομικῶν Μελετῶν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος.
2. Εἰς τὰ «ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» 16ης Ἰουλίου, 23ης Αὐγούστου καὶ 8ης Ὀκτωβρίου.

3. Μεταξὺ δὲ τῶν διευκολύνσεων τούτων πρωτίστην θεωρῶ τὴν δωρεὰν φοίτησιν τῶν ἀπόρων.

4. Χαρακτηριστικὴ ἐν προκειμένῳ τυγχάνει ἡ δεινὴ ἀνεργία τῶν Χημικῶν καὶ ἡ σύμψηξις «Συλλόγου Ἀνέργων Χημικῶν» περιλαμβάνοντος τοὺς πλείστους τούτων.

ται ἡ λήψις μέτρων δυσχεράνεως καὶ ἀποθαρρύνσεως τῆς πρὸς τὰς Νομικὰς σπουδὰς τροπῆς τῶν νέων, μεταξὺ δὲ τῶν μέτρων τούτων εἶναι ὁ αὐτοστηρὸς περιορισμὸς τοῦ ὅριθμοῦ τῶν κατ' ἔτος εἰσακτέων εἰς τὴν Νομικὴν Σχολήν.

Τοῦτο δὲν φαίνεται νὰ ἔχη λάβῃ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ἡ Ἐπιτροπὴ Παιδείας καὶ τὰ κατ' ἀκολουθίαν τῶν πορισμάτων της συνταγέντα σχετικὰ νομοσχέδια, δεδομένου ὅτι τὰ σχετικὰ μὲ τὰς Ἀνωτάτας Σχολὰς προβλήματα ἐμφανίζονται ἀντιμετωπιζόμενα γενικῶς, ἐνιαίως καὶ ἀδιαιρέτως, ἀσχέτως δηλ. τῆς φύσεως τοῦ εἰς ἐκάστην Σχολὴν ἀντιστοιχοῦντος ἐπαγγέλματος, ὡς ἀπαραιτήτου εἰμὴ διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Χώρας, ὡς καὶ τῆς ἤδη ἀριθμητικῆς διαμορφώσεώς του καὶ τοῦ ἐκ ταύτης χαρακτήρος τοῦ ἐπαγγέλματος ὡς παραγωγικοῦ ἢ παρασιτικοῦ.

Και από της απόψεως αυτής δικαίως η Φιλοσοφική Σχολή διαμαρτύρεται διότι «οί περιορισμοί ανανταρξίζουνται άκριβως εις έκείνους τούς τεχνικούς τών όποιων έχει πικράν ανάγκην σήμερον ή κοινωνία και αί δημόσιοι ύπηρεσίαι (Πολιτικοί Μηχανικοί) κλπ. και αφήνεται νά προχωρήση ή κρίσις εις τά ήδη πληθωρικά έπιστημονικά έπαγγέλματα».

VII. Βεβαίως ὁ περιορισμὸς μόνον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν εἰσερχομένων δὲν πρόκειται νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ΔΙΚΗΓΟΡΟΠΛΗΜΜΥΡΑΣ, ὡς αὕτη ἔχει ἤδη διαμορφωθῇ σήμερον εἰς βαθμὸν ὅλως ἐπικίνδυνον. Ἀνάγκη ἀπόλυτος ὑπάρχει παραλλήλως ὅπως ληφθοῦν ταῦτοχρόνως καὶ ἐνταθoῦν καὶ **μέτρα ἀποσυμφορήσεως** τοῦ Δικηγορικοῦ Σώματος, περὶ τῶν ὁποίων ἔχει γίνεῖ κατ' ἐπανάληψιν λόγος καὶ μετὰ τὰ ὁποῖα ἀδιαλείπτως ἀσχολεῖται ὁ Σύλλογός μας, ὥστε νὰ παρέλκη οἰαδήποτε μνεῖα τῶν ἐν τῇ παρούσῃ εἰσηγήσει.

Κωνστ. Στεφανάκης

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Ι. ΑΝΑΓΚΗ ΚΑΙ ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ

1. Εισαγωγικά. Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ζοῦμε κάτω ἀπὸ τὴν βαρεῖα σκιά τοῦ Πλάτωνος. Τὸ πνεῦμα μας ρέπει πρὸς τὸν στοχασμόν. Ἡ τάσις πρὸς θεωρητικὴν ἐνασχόλησιν ἀποτελεῖ τὴν ἄμεσον καὶ ἔμμεσον συγχρόνως ἀντίδρασίν μας εἰς τὰ προβλήματα, τὰ ὅποια ἀδιακόπως ὀρθοῦνται ἔμπρὸς μας, προβλήματα τὸ ὅποια, λόγῳ τῆς τόσο ταχείας ἐξελίξεως τῆς ζωῆς, γίνονται ὅλον ἐν καὶ περισσότερα, πλεον ποικίλα, ἰδιότυπα καὶ μάλιστα περισσότερον πολὺπλοκα. Ὁ τρόπος λοιπὸν αὐτὸς ἀντιμετωπίσεως τῶν προβλημάτων ἀποτελεῖ πιθανὸν μίαν ἀπὸ τὰς ἰσχυροτέρας ἀποδείξεις τῆς κλασσικῆς θεωρητικῆς καταγωγῆς μας.

Εἶναι ἄραγε μειονέκτημά μας τὸ γεγονὸς τῆς πλατωνικῆς παρουσίας
εἰς τὴν σύγχρονον ζωὴν μας;

Ἀσφαλῶς ὄχι. Τὸ τόσον σημαντικὸν αὐτὸ γεγονός εἰς τὴν ὑπαρξίν
μας ὡς ἐθνικῆς ὁμάδος δὲν εἶναι μειονέκτημα αὐτὸ καθ' ἑαυτό. Εἶναι
ἀπίθανον ἐὰν ὑπάρχη περίπτωσις ἄλλου μεγάλου πνεύματος, τὸ ὅποιον
ἤστραψεν εἰς τὴν γῆν αὐτὴν καὶ τὸ ὅποιον νὰ ἔτυχε καὶ νὰ τυγχάνῃ συ-
νεχῶς τόσον ἐξαντλητικῆς ἐρεῦνης, ἐμβριθοῦς μελέτης, ἀπεριορίστου θαυ-
μασμοῦ καὶ σεβασμοῦ ἐκ μέρους τῶν σκεπτομένων ἀνθρώπων εἰς ὅλα τὰ

γεωγραφικὰ πλάτη, ὅσον ἡ Πλατωνικὴ μεγαλοφυΐα. Ἡ ἐγκατάλειψις λοιπὸν τοῦ Πλάτωνος, τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰς ἰσχυροτάτας συλλήψεις τῶν ὑψηλοτάτων ἀξιών καὶ τῶν πλεον θεμελιωδῶν ζητημάτων τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, ἀπὸ τοῦς φυσικοῦς ἀπογόνους του θὰ ἀποτελῇ σφάλμα καὶ μάλιστα σφάλμα καταστρεπτικὸν διὰ τὴν φυλὴν μας. Οὔτε τοῦ Πλάτωνος λοιπὸν ἐγκατάλειψις οὔτε τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ μεγάλος αὐτὸς σοφὸς τῶν αἰώνων, εἶδε καὶ ἐμελέτησε.

Παρά ταῦτα ὅμως πράγματι, εἶναι σοβρώτατον καὶ ἐπικίνδυνον διὰ τὴν ἐποχὴν μας νὰ ἐπαναπαυθῶμεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Πλατωνικὴν κληρονομίαν. Ἐχομεν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τῆς ζωντανῆς παρουσίας τῆς ἄλλης—ἐξ ἴσου πιθανόν—ὕψλης ἰδιοφυΐας, τοῦ Ἀριστοτελικοῦ πνεύματος. Μάλιστα ἡ ἀνάγκη αὕτῃ ἴσως εἶναι πλέον ἐπιτακτικὴ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν μας. Ὁ Πλάτων εἶναι βασικῶς ὁ καθαρὸς θεωρητικὸς, ὁ διαλεκτικὸς, ὁ διαισθητικὸς καὶ ρωμαντικὸς συγχρόνως τύπος τοῦ φιλοσόφου. Ὁ Ἀριστοτέλης εἶναι κυρίως ὁ συστηματικὸς, ὁ πρακτικὸς, ὁ ἀναλυτικὸς καὶ συλλεκτικὸς τύπος τοῦ ἐπιστήμονος. Ὁ Πλάτων ἐπιδιώκει τὴν ἀστρονομικὴν μελέτην εἰς τὸ σπουδαστήριόν του διὰ μέσου τῶν θεωρητικῶν στοχασμῶν του καὶ ἀφήνει τὸν ἀστερόεντα οὐρανὸν μόνον του! Ὁ Ἀριστοτέλης προτιμᾷ νὰ κατοικῇ ἐν μέσῳ τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων του πέριξ. Ὁ Πλάτων δημιουργεῖ μὲ τὴν μέθοδον τοῦ κάθεσθαι καὶ σκέπτεσθαι («Sitting and thinking»). Ὁ Ἀριστοτέλης ἐργάζεται μὲ τὸν τρόπον τοῦ βλέπειν προσεκτικῶς μὲ τοὺς φυσικοὺς ὀφθαλμοὺς του καὶ παρατηρεῖν συστηματικῶς («looking and observing»).

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον βασικῶς χρειαζόμεθα — καὶ μάλιστα σήμερον — εἶναι νὰ ἴδωμεν τὰ προβλήματα μας ἀπὸ τῆς θέσεως προσώπου πρὸς πρόσωπον. Νὰ τὰ ἀναγνωρίσωμεν εἰς τὴν ἀληθινὰ πραγματικὴν των ὑπόστασιν. Νὰ τὰ παρατηρήσωμεν συστηματικῶς, νὰ τὰ μελετήσωμεν ἐπιστημονικῶς, νὰ ὁδηγηθῶμεν ἀπὸ τῆς συστηματικῆς αὐτῆς μελέτης εἰς ὅσον τὸ δυνατόν ἀντικειμενικῶς ἀκριβέστερα εὐρήματα καὶ νὰ στοχασθῶμεν βαθύτατα ἐπ' αὐτῶν.

Χρειζόμεθα επομένως μίαν σύνθεσιν τῶν δύο αὐτῶν βασικῶν τρόπων ἐρεῦνης, τοῦ Πλατωνικοῦ καὶ τοῦ Ἀριστοτελικοῦ.

2. **Χαρακτηριστικά της συγχρόνου Έλληνικής Παιδείας.** Είς σύγκρισιν καὶ μάλιστα διάκρισιν τῆς μορφῆς τῆς Παιδείας μας σήμερον πρὸς ἐκείνην τῶν ἄλλων καὶ κυρίως τῶν προηγμένων χωρῶν, εἶναι ἄρκε- τὰ εὐκολόν νὰ καταλήξωμεν εἰς τὰς κατωτέρω διαπιστώσεις, εἰς ἐντελῶς γενικὰς γραμμάς, δεδομένου ὅτι δὲν εἶναι αὐτὴ τῶρα ἡ κύρια πρόθεσίς μας.

Θεμελιώδη βάσιν τῆς Παιδείας μας—θεωρητικῶς τοῦλάχιστον, ἀλλὰ καὶ κατὰ μίαν γενικὴν ἄποψιν, εἰς τὴν πράξιν ἐπίσης—ἀποτελοῦν τὰ ἀνθρωπιστικά ἰδεώδη ὅπως αὐτὰ ἔχουν διαμορφωθῇ εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Χριστιανικῆς Κοσμοθεωρίας μας. Γενικὰ τοῦτο ἀποτελεῖ πρωτοτυπίαν ἐν συγκρίσει μὲ τὴν θεμελίωσιν τῆς Παιδείας εἰς ἄλλα σύγχρονα κράτη.

Ἡ γενικὴ τάσις τῆς ἀγωγῆς εἰς τὴν πρᾶξιν εἶναι ἡ προσπάθεια πρὸς
διάπλασιν τῆς προσωπικότητος τοῦ τροφίμου ὡς ὅλου.

Εἰς τὸν Ἕλληνα Παιδαγωγὸν εἶναι συνειδητὸς ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς μὲ ἠθικὸν προσανατολισμὸν καὶ δημιουργίαν ἠθικοῦ χαρακτήρος. Μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας σχετικὰς ἐφαρμογὰς εἶναι ἡ παιδαγωγικὴ ἐπίδρασις, ἡ ὁποία βοηθεῖ τὸν τρόφιμον εἰς τὴν ὑπερνίκησιν τοῦ ἀτομιστικοῦ ἐγωῦστι-

κοῦ παράγοντος καὶ ἡ καλλιέργεια πρὸς ὑπηρεσίαν καὶ πραγμάτων ὑπερατομικῶν ἀξιών διὰ μέσου τοῦ πνεύματος τῆς θυσίας.

Εἰδικὴ προσπάθεια καταβάλλεται διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν συναισθηματικῶν δυνάμεων εἰς τοὺς τροφίμους, θεωρουμένου τοῦ συναισθήματος ὡς ἡ ἰσχυροτέρα ἐσωτερικὴ δύναμις, ἡ ὁποία ἐπηρεάζει ἀποφασιστικῶς τὴν ὅλην ἀνθρωπίνην ἐμπειρίαν καὶ ἐνέργειαν καὶ ὡς πηγὴ τῶν εὐγενεστέρων ἐπιτεύξεων τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἐπάρκεια ἢ ἀνεπάρκεια τῶν τρόπων διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται ἡ πραγμάτωσις τῶν ἀνωτέρω εἰς τὴν ἀγωγὴν εἶναι βεβαίως ἄλλο θέμα καὶ ἡ κριτικὴ αὕτη εὐρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸν σκοπὸν τῆς μελέτης.

Καὶ ἔως ἐδὼ μὲν ἐξετέθησαν ὠρισμένα γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Παιδείας εἰς τὴν χώραν μας, τὰ ὁποία χαρακτηρίζονται ὡς αἱ βασικαὶ θετικαὶ πλευραὶ οὗτης.

Εἰς τὴν ἐκτίμησιν ἤδη τῆς ἄλλης πλευρᾶς τῆς μειονεκτοῦσης, ἐκτίθεται ἓν μόνον, θεμελιῶδες ὅμως κατὰ τὴν ἀπόλυτον πεποίθησίν μας, μειονέκτημα τῆς Παιδείας μας, τὸ ὁποῖον τὴν φέρει εἰς τὴν οὐρὰν περίπου τῶν σημερινῶν πολιτισμένων χωρῶν, σχεδὸν εἰς πρωτόγονον κατάστασιν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως οὗτης.

Αὐτὸ εἶναι: Ἡ παντελὴς σχεδὸν ἔλλειψις συστηματικῆς ἐπιστημονικῆς παιδαγωγικῆς ἐρεύνης.

Θὰ προσπαθῶμεν ἤδη νὰ παρουσιάσωμεν τὸ πρᾶγμα περισσότερον φανερόν. Εἰς ὅλας τὰς προηγμένας χώρας τοῦ ἐξωτερικοῦ, κάθε πρόβλημα ἀγωγῆς καὶ παιδείας, ἀπὸ τοῦ πλέον λεπτομερειακοῦ καὶ εἰδικοῦ μέχρι τοῦ πλέον γενικοῦ, ἀναγνωρίζεται καθ' ἑαυτὸ εἰς τὴν πραγματικὴν του μορφήν, μελετᾶται συστηματικῶς μὲ ἀντικειμενικὸς ἐπιστημονικὸς μεθόδους ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πραγματικῶν γεγονότων, μελέτη ἡ ὁποία καταλήγει εἰς τὴν ἐκφράσιν ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβῶν δεδομένων καὶ ἀποτελεσμάτων. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ ἀπροκάλυπτον ἔρευναν ἐπὶ ὅλων τῶν εἰδικῶν παραγόντων ἀγωγῆς τοῦ παιδιοῦ καὶ τῶν ζητημάτων τὰ ὁποία σχετίζονται μὲ αὐτήν, εἶναι πλέον ἓνα γεγονός. Διάφοροι πανεπιστημιακαὶ σχολαί, εἰδικὰ ἱνστιτούτα ἐρεύνης, ἐκπαιδευτικαὶ ἀρχαὶ καὶ πλῆθος ἐρευνητῶν σπουδάζουν καὶ ἐρευνοῦν συστηματικῶς τὰ προβλήματα ὅπως αὐτὰ παρουσιάζονται καὶ ἀποβλέπουν εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατόν ἀντικειμενικὴν ἐξαγωγὴν συμπερασμάτων.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἔχουν γίνεαι καὶ συνεχίζονται εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὑπερβολαί, μάλιστα εἰς τὴν χρῆσιν τῶν διαφόρων εἰδῶν τέσς, μετρήσεων καὶ στατιστικῶν μεθόδων καθ' ὅσον ὑποστηρίζεται ὅτι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ καὶ μόνον εἶναι δυνατόν νὰ προσφέρουν τὴν ὅλην ἀλήθειαν, καὶ τὰ τοιαῦτα. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅμως τοῦτο ἡ γενικὴ αὕτη ἐρευνητικὴ προσπάθεια κατέληξεν εἰς σπουδαιότατα εὐρήματα καὶ βοηθεῖ συνεχῶς σημαντικώτατα εἰς τὴν ἀποτελεσματικωτέραν καὶ πλέον φωτισμένην ἀσκήσιν τῆς παιδαγωγικῆς πράξεως.

Ὅπως ἀντίθετος ἡ εἰκὼν παρουσιάζεται εἰς τὴν πατρίδα μας.

Εἰς τὴν πενιχρὰν μελέτην τῶν προβλημάτων τῆς Παιδείας μας ἀπουσιάζει κατὰ γενικὸν κανόνα ὁ αὐστηρὸς ἐπιστημονικὸς τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι. Ἐκφραζόμεθα μὲ τὰς προσωπικὰς μας ἐντυπώσεις, αἱ ὁποῖαι ἔτυχε νὰ κυριαρχήσουν εἰς τὸν νοῦν μας. Εἴμεθα ἔτοιμοι πάντοτε νὰ διδωμεν τελείως προχείρους ἀπαντήσεις καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν μορφήν ἀκλονήτων βεβαιότητων μας ἐπὶ ζητημάτων, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε ἀπεπειράθημεν νὰ μελετήσωμεν σοβαρῶς, συστηματικῶς, ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα. Δὲν χρειάζεται νὰ μακρηγορήσωμεν ἐπάνω εἰς τὴν ἀναντίρρητον αὕτην

διαπίστωσιν καὶ εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς δύο μόνον ἀπὸ τὰ πρόσφατα παραδείγματα:

Πρῶτον· τὸ ζήτημα τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ ἐπισήμου ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν σχολείων μας. Ὑπῆρξε βεβαίως κατ' ἀρχὴν καὶ ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως ὀρθοτάτη ἡ ἀπόφασις τῆς κεντρικῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀρχῆς νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς ὅλους τοὺς ἐκπαιδευτικούς, ὅπως ἐκφρασθοῦν ἐπὶ τοῦ βασικοῦ τούτου ζητήματος τῆς Παιδείας. Ἡ ὅλη ὁμως ἀντιμετώπισις του—ὅπως τὴν ἐγνωρίσαμεν ὅλοι προσωπικῶς—ὑπῆρξεν ὅλως ἀνεπαρκὴς διὰ δύο κυρίους λόγους: α) Δὲν ἐλήφθησαν σοβαρώτατα ὑπ' ὄψιν καὶ δὲν ἐμελετήθησαν ἐπισταμένως ὅλοι οἱ πραγματικοὶ παράγοντες οἱ ὁποῖοι συνδέονται μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ καὶ μάλιστα ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον συνδέονται. β) Καμμία συγκεκριμένη πειραματικὴ ἔρευνα, ἡ ὁποία νὰ εἴχε καταλήξει εἰς πραγματικὰ δεδομένα δὲν προὔπηρξεν ἢ βασικὴ προὔπθεσις ὅλων τῶν προτάσεων, αἱ ὁποῖαι εἰς ἀναρίθμητον σχεδὸν ποσότητα καὶ καταπληκτικὴν ποικιλίαν ἐγένοντο χάριν τῆς ἀναμορφώσεως αὗτης.

Δεύτερον· τὸ ζήτημα τοῦ καταλλήλου τῆς ἡλικίας διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν παιδιῶν εἰς τὸ ὑποχρεωτικὸν πρῶτον στάδιον τῆς σχολικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἰδιαιτέρως ἡ πρότασις περὶ εἰσγωγῆς ἀπὸ τοῦ πέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν. Ἡ ὅλη ἐντονος συζήτησις καὶ θόρυβος περὶ τὸ ζήτημα αὐτὸ ὑπῆρξε κατὰ γενικὸν κανόνα φιλολογικὸς. Ποῖος καὶ ποῖα πειραματικὰ δεδομένα, ἀποτελέσματα προσεκτικῆς καὶ ἀπροκαταλήπτου ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης ἐπὶ τοῦ νεαροῦ Ἑλληνόπαιδος ἐπαρουσιάσθησαν πρὸς ὑποστήριξιν εἴτε τῆς εἰσηγήσεως αὗτης εἴτε ἀντιθέτως πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ τυχόν ἐσφαλμέου της; Ἐάν μάλιστα εἰδικῶς γίνῃ ἀναφορὰ ἐπὶ τῆς σχετικῆς φιλονεικίας τῶν δύο μεγάλων Ὀμοσπονδιῶν τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας ἴσως ὡς πιθανὰ ἐλατήρια τῶν δύο ἀντιθέτων ἀπόψεων νὰ ἀποκαλυφθοῦν, εἰς μὲν τὴν Ὀμοσπονδίαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως μία συνειδητὴ ἢ ἀσυνειδητος τάσις νὰ ἀποφευχθῇ ἡ ὀριστικὴ ἐνασχόλησις μὲ παιδιὰ τόσο μικρᾶς ἡλικίας, ποῦ ἐφαίνετο ὡς νὰ ἐμείωνε τὴν θέσιν τῶν διδασκάλων, εἰς δὲ τὴν Ὀμοσπονδίαν τῶν Ἐκπαιδευτικῶν τῆς Μέσης Παιδείας, ἡ προσπάθεια παντὶ τρόπῳ αὐξήσεως τῶν ἐτῶν φοιτήσεως εἰς τὸ δεύτερον στάδιον τῆς ἐκπαιδεύσεως μὲ πιθανὴν τὴν σκέψιν—ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα αὐτοῦ—διάφορα ὀφέλη ὑπὲρ τῶν λειτουργῶν της.

Αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ βασικὴ διαφορὰ μετὰ τῆς Παιδείας μας καὶ ἐκείνης ἄλλων χωρῶν. Εἰς πολλὰς χώρας τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ μάλιστα προηγμένας, ἐπικρατεῖ μεγάλη σύγχυσις εἰς τοὺς ἐπιδιωκτέους σκοποὺς καὶ τὰ ἰδανικά τῆς Παιδείας. Ὑπάρχει ὅμως θαυμαστὴ ἐργασία, ἡ ὁποία ἀνοίγει θαυμασίους τῶρα δρόμους εἰς αὐτήν. Εἰς τὴν πατρίδα μας τὰ ἰδεώδη μας εἶναι σαφῆ καὶ ὁ δρόμος πρὸς αὐτὰ παραμένει σκοτεινόν, δύσβατος, δυσχερὴς.

3. Ἡ παρούσα κατάστασις ἐρεύνης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄν καὶ ἡ διαπίστωσις ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἤδη ἔγινε προηγουμένως καὶ μάλιστα κατὰ κατηγορηματικὸν τρόπον, χάριν ἁλλωστε τῆς ἀληθείας, θὰ ἐπιθυμούσαμεν ἢ διαπίστωσις μας—διαπίστωσις ὅπωςδήποτε ἐξ ἴσου εὐκολοῦ διὰ τὸν καθένα—νὰ λάβῃ πλέον συγκεκριμένο χαρακτήρα. Βασικὴ προϋπόθεσις διὰ τὴν θεραπείαν κάθε εἵδους ἀσθενείας—σωματικῆς, ψυχικῆς, πνευματικῆς, κοινωνικῆς κλπ.—ἀποτελεῖ ἡ ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβεστερά διάγνωσις της.

Διὰ τὴν περίπτωσιν μας δὲν χρειάζεται λεπτομερὴς περιγραφή τῆς ἀσθενείας μας—εἶναι τόσο ἐμφανὴς—καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀρκετὴ μία ἀπλὴ ἀναφορὰ πρὸς κέντρα καὶ παράγοντας οἱ ὁποῖοι τυχόν θὰ ἠδύναντο,

πολύ άφελώς πράγματι, νά θεωρηθούν ως έστíαι παιδαγωγικής έρεύνης, άν καί θά ήτο καί δυνατόν καί έπιβεβλημένον νά αποβοδν τοιαύται.

α) Πειραματικά σχολεία Πανεπιστημίου 'Αθηνών καί Θεσσαλονίκης. Λυπούμεθα πράγματι διά τόν τίτλον «Πειραματικά», τόν όποϊον φέρουν καί διότι είναι γνωστόν ότι παραμένει μόνον τίτλος. Οί μετεκπαιδευόμενοι διδάσκαλοι εις τό Πανεπιστήμιον 'Αθηνών έχουν πικράν πείραν τοϋ πράγματος αύτοϋ. Κατ' έτος καταφθάνουν εκεί με πολλές ώρας σχετικές προσδοκίας καί αποχωροϋν μετά διετίαν με άπογοήτευσιν όχι όλίγην. "Αλλωστε διά τόν οίονδήποτε είναι εύκολος ή άνωτέρω διαπίστωσις καί άρκει μόνον νά ρίψη μερικά βλέμματα εις τά περιεχόμενα τών έκδοθέντων τόμων τών «Πρακτικών». 'Εκεί θά εύρη άρκετήν θεωρητικήν ύλην επί διαφόρων θεμάτων άγωγής, θά εύρη πλήθος από σημαντικές προσωπικές γνώμας—πολλάι από τās όποιās μάλιστα προέρχονται από έκλεκτούς έπιστήμονας της πατρίδος μας—δέν πρόκειται όμως—έν τῷ συνόλω—νά άνακαλύψη άποτελέσματα συστηματικών έπιστημονικών έρευνών επί ειδικών παιδαγωγικών προβλημάτων, με χρήσιν τοϋ έμφύχου ύλικου τών σχολείων αύτών αλλά άκόμη καί αύτοϋ άλλων σχολείων, άποτελέσματα σοβαρά καί γενικού κύρους, τά όποια θά ήδύναντο νά χρησιμεύουν ως δείκται καί όδηγοί διά τήν όλην πορείαν της Παιδείας μας. 'Απόρροια τοϋ γεγονότος αύτοϋ είναι ότι δέν δύναται νά γίνη σοβαρός λόγος περί έκπαιδευσεως τών μετεκπαιδευομένων διδασκάλων ή φοιτητών τοϋ Πανεπιστημίου εις μεθόδους έπιστημονικής παιδαγωγικής έρεύνης. Τά όσα γράφονται βεβαίως δέν αποβλέπουν καθόλου ούτε δύναται νά άποτελέσουν κριτικήν τοϋ όλου έργου τών σχολείων αύτών, πρᾶγμα τό όποϊον δέν μάς άπασχολεί έδῶ.

β) Πρότυπα Σχολεία Παιδαγωγικών 'Ακαδημιών καί 'Εκπαιδευτικών Περιφερειών. Καί τά δι' ειδικόν σκοπόν δημιουργηθέντα αυτά σχολεία δέν δύναται—καί ούτε διατείνονται άλλωστε τά ίδια—νά χαρακτηρισθούν ως έρευνητικά κέντρα άγωγής. Τά πρότυπα τών Παιδαγωγικών 'Ακαδημιών αποκλειστικώς αποβλέπουν εις τήν διδακτικήν μόνον πρακτικήν άσκήσιν τών σπουδαστών. Διά τά πρότυπα τών εκπαιδευτικών περιφερειών άλλωστε θά ήτο άστέτον νά λεχθούν ότι έπιτελοϋν έστω καί στοιχειώδους μορφής έρευναν. Τό έργον τών έξαντλείται κυρίως εις τήν παρυσίασιν «μοντέρνων» διδακτικών μεθόδων, τών όποιων μάλιστα άπλως καί μόνον τό γεγονός της έφαρμογής τών εκεί, άποτελεί καί παράδοξον έγγύησιν της άναντιρρήτου άξίας τών!

γ) Παιδαγωγικά Συνέδρια. 'Η τόσο συχνή κατά τόπους συγκρότησις των καί ή συνήθως πρόθυμος εις αυτά συμμετοχή τών εκπαιδευτικών είναι καθ' έαυτό έν σπουδαϊον γεγονός διά τήν Παιδείαν μας, πρᾶγμα μάλιστα τό όποϊον δέν παρατηρείται τόσο συχνά εις χώρας τοϋ έξωτερικού. Δυστυχώς όμως καί έδῶ τό έρευνητικόν πνεϋμα άπουσιάζει. Τά συνήθη θέματα τά όποια παρουσιάζονται—κατά θεωρητικόν τελείως καί άνεπιστημονικόν πολλάκις τρόπον—είναι τά της μεθόδου Dectoly καί της ένιάας διδασκαλίας ως έπίσης καί ζητήματα άλλων διδακτικών μεθόδων. 'Επακολουθοϋν μακράι άγονοι συζητήσεις—συμφώνως άλλωστε καί πρὸς τās βελιώσεις τών μετεχόντων—έκφράσεις κυρίως προσωπικών έντυπώσεων κατά τύχην κατά τό μάλλον καί ήτιον άποκτηθεισών καί ή όλη εργασία τελειώνει με τήν σύνταξιν «πορισμάτων», τά όποια εις τήν πραγματικότητα άποτελοϋν ή έπικρατούσας γνώμας τοϋ διευθύνοντος έπιθεωρητοϋ ή τόν μέσον όρον τών προσωπικών γνώμων τών συνέδρων ή—τό συνηθέστερον—μίγμα καί τών δύο. 'Αποτέλεσμα αύτοϋ είναι ή συνήθης άδια-

φορία ή άμέλεια τών διδασκάλων νά έφσρμόσουν τά «πορίσματα» αυτά εις τās τάξεις, τās όποιās διδάσκουν, διά τόν άπλοϋν λόγον ότι άμφιβάλουν περί της έγκυρότητός των, της άντικειμενικής των άληθείας καί της άξίας των.

δ) Παιδαγωγικά περιοδικά. 'Η ύλη έν γένει τών περιοδικών αύτών είναι φιλολογικής μορφής, θεωρητική συνήθως ένασχολήσεις, έκφρασες ύποκειμενικών γνώμων άνάμικτοι με γνώμας άλλων διακεκριμένων προσωπικοτήτων, προσπάθειαι άντικρούσεως γνώμων άλλων—με τούς όποιους οί γράφοντες διαφωνοϋν συνήθως προσωπικώς—με τόν αύτόν θεωρητικόν άλλωστε δέ καί σοφιστικόν τρόπον με τόν όποϊον καί εκείναι έξετέθησαν, καί ό ίδιος πάντοτε κύκλος συνεχίζεται. Τοιουτοτρόπως τά περιοδικά μας αυτά εις σύγκρισιν με τά παρόμοια των εις χώρας τοϋ έξωτερικού, παρουσιάζονται άπελπιστικώς πτωχά καί εις έκτάκτως μειονεκτικήν θέσιν. 'Εκεί οίαδήποτε εργασία, ή όποια θά παρουσιασθῇ είναι κατά κανόνα καρπός συστηματικής άντικειμενικής κατ' αύστηρόν άντικειμενικόν τρόπον έρεύνης επί ύποκειμένων εις ειδικά καί ιδιαίτερα θέματα άγωγής. 'Επί τῇ εύκαιρία, ως σημειωθῇ τό έξαιρετικώς λυπηρόν γεγονός ότι εις τήν χώραν τοϋ 'Αριστοτέλους, τοϋ θεμελιωτοϋ καί της ψυχολογίας ως έπιστήμης, άπουσιάζει παιτελώς έστω καί έν ειδικόν ψυχολογικόν περιοδικόν.

4. 'Η θέσις μας έναντι τοϋ πειραματισμοϋ. 'Υπάρχει μία αντίληψις ότι μία έρευνα είναι τότε μόνον έπιστημονική, όταν διεξάγεται με αύστηράν έφαρμογήν τών μεθόδων, αί όποια έφαρμόζονται εις τās φυσικάς έπιστήμας καί όταν τά άποτελέσματα της έρεύνης αύτης έκφράζονται κας έπιστήμας καί όταν τά άποτελέσματα της έρεύνης αύτης έκφράζονται κας «άντικειμενικά» πορίσματα μαθηματικής μορφής καί ακριβείας (numerical precision) έχοντα γενικήν ισχύ. 'Η άποψις αύτή άπόρροια τοϋ θετικιστικού πνεύματος της έποχής μας καί τήν τάσιν πρὸς έπιστημονισμόν (scientism) δέν δύναται νά γίνη παραδεκτή καθώς προτείνεται, προκειμένου διὰ τήν έρευνητικήν εργασίαν εις τόν τομέα της παιδαγωγικής. Είναι γεγονός ότι εις τήν έρευναν τών προβλημάτων της άγωγής—τά όποια σχετίζονται με τόν παιδαγωγούμενον άνθρωπον—δέν ύπάρχει πάντοτε σύμπτωση ή αναλογία μεταξύ της ακριβοϋς των έκφράσεως με αριθμητικά πτωσις ή αναλογία μεταξύ της ακριβοϋς των έκφράσεως με αριθμητικά σύμβολα καί άπηλλαγμένης σφαλμάτων καί της πραγματικής άληθείας, ή όποια ύπόκειται εις αυτά καί τό πρώτον. Εύρεται περιοχά της παιδαγωγικής άσφαλή έγγύησιν διά τό δεύτερον. Εύρεται περιοχά της παιδαγωγικής δέν είναι δυνατόν νά έρευνηθούν δι' έφαρμογής τών μεθόδων τών φυσικών έπιστημών ή όπωσδήποτε ή έρευνά των παρμένει άτελής διά της μονομερούς έφαρμογής των.

Πρέπει νά σημειωθῇ έπίσης ότι κατά κανόνα τά προβλήματα της άγωγής είναι τρομερά πολύπλοκα καί έξ αίτίας τοϋ ύποκειμένου—ό κατά κανόνα άστάθμητος έκάστοτε ανθρώπινος παράγων—καί λόγω τοϋ κοινωνικού χαρακτήρος της άγωγής καί της φιλοσοφικής, ήτοι της θεωρητικής της βάσεως. 'Ακόμη ένν πολύ σοβαρόν έμπόδιον εις τόν παιδαγωγικόν πειραματισμόν είναι ότι τά άποτελέσματα της άγωγής, τά όποια διά μέσου αύτοϋ ζητοϋμεν κυρίως νά έκτιμήσωμεν, δέν παρουσιάζονται άμεσα καί δέν ακολουθοϋν πάντοτε εύθείαν εύκολον πορείαν. Αί μετρήσεις μας λοιπόν είμαι έπόμενον πολλές φορές νά έχουν σχετικήν άξίαν. 'Εξ άλλου άναφερόμενοι εις τās ειδικές στατιστικές μεθόδους, αί όποια χρησιμοποιούνται εις τήν παιδαγωγικήν έρευναν, αυτά δέν δύναται νά μάς διαφωτίσουν διά τό ξεχωριστόν πρόστόν (average) ή έννας μέσος όρος (mean), ή μία σχέση έν έκατοστιαϊον ποσοόντων, ή όποια έκφράζεται μαθηματικώς (correlation) εις μεταξύ δύο παραγόντων, ή όποια έκφράζεται μαθηματικώς (correlation)

ἢ μία γραφικὴ παράστασις δεδομένων — διὰ τὸ νὰ μείνωμεν εἰς τὰ βασικὰ στατιστικὰ στοιχεῖα — δὲν ἔχουν νὰ μᾶς δώσουν πληροφορίας διὰ τὸ ἄτομον. Ἀκόμη ἓνας εὐρεθεὶς δείκτης νοημοσύνης (I.Q.) φερ' εἰπεῖν 115, δὲν ἔχει καμμίαν ἔννοιαν ὡς αὐτὸς καθ' ἑαυτὸς ὁ ἀριθμὸς, ἀλλ' ἀποκτᾷ σημασίαν ἐν συγκρίσει μὲ ἄλλα παρόμοια εὐρήματα ἐπὶ πολλῶν προσώπων. Μάλιστα ἔχουν γίνεαι πολλοὶ τέτοιοι ὑπερβολαὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὅλον χάριν μιᾶς ὑποτιθεμένης «ἀντικειμενικότητος» τὸ ἄτομον-πρόσωπον ἐξαφανίζεται μέσα εἰς τὴν πολὺπλοκον ἐπεξεργασίαν ἀριθμητικῶν συμβόλων, τὰ ὁποῖα καὶ αὐθαίρετον ἔχουν τὴν προέλευσίν των καὶ εἶναι ἀποτελέσματα ὁμαδικῆς κατὰ κανόνα ἐρεύνης.

Παρὰ τὰς δυσκολίας ὅμως καὶ τὰς πιθανὰς ἀτελείας τὰς ὁποίας παρουσιάζουν αἱ μέθοδοι αὐταὶ μὲ τὴν χρησιμοποίησίν των εἰς τὰ διάφορα πεδία τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ παρὰ τὰς σχετικὰς ἐπιφυλάξεις μᾶς θὰ ἦτο ὅλως ἀσύνετον νὰ τὰς ἀπορρίψωμεν. Πράγματι· πρέπει νὰ ὁμολογήθῃ ὅτι διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ὡς ἄνω μεθόδων εἰς τὸν παιδαγωγικὸν πειραματισμὸν πολλὴ σχετικὴ πρόοδος ἐπετεύχθη καὶ πολλὰ προβλήματα διεφωτίσθησαν εἰς μεγάλον βαθμόν. Ἀποφασιστικὸν ρόλον εἰς τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν μεθόδων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν παίζει ἐδῶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐρμηνεύονται τὰ ἀποτελέσματα εἰς τὰ ὁποῖα ὁδηγοῦν. Ἐπομένως εἶναι βασικῆς σημασίας τὸ γεγονὸς τῆς ὑγιούς φιλοσοφικῆς θεμελιώσεως τοῦ ἐρευνητοῦ καθὼς καὶ τῆς ὑγιούς κοινῆς λογικῆς, τὴν ὁποῖαν κατέχει καὶ χρησιμοποιεῖ. Ἡ παιδαγωγικὴ ἐρευνα εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἔχῃ ὡς ὑπόβαθρον ὀρθὰς ἀνθρωπολογικὰς βάσεις, αἱ ὁποῖαι βλέπουν τὸ πρόσωπον ὑπὸ τὴν τριπλὴν ἔποψιν, ἥτοι τὴν βιολογικὴν, τὴν ψυχολογικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν. Ἐξ ἄλλου ὁ ὑγιὲς πειραματισμὸς δὲν ἰσχυρίζεται ὅτι παρέχει συνταγὰς ἐτοιμοὺς καὶ ἀλάνθαστους, ἀλλὰ βοηθεῖ εἰς τὴν διαφώτισιν τῶν προβλημάτων. Ὁ σκοπὸς δὲν εἶναι ἀπλῶς νὰ εὕρωμεν τὰ γεγονότα, ἀλλὰ νὰ σύρωμεν τὰς ὀρθὰς ἐρμηνείας των, νὰ εὕρωμεν τὰς πραγματικὰς σχέσεις των, νὰ ὁδηγηθῶμεν ἀκόμη — καὶ αὐτὸ ἄλλωστε θὰ εἶναι ὁ ἀπώτερος ἄριστος σκοπὸς — εἰς γενικεύσεις μικροτέρου ἢ μεγαλυτέρου βαθμοῦ, ἀναλόγως μὲ τὴν εὐρύτητα τῶν περιπτώσεων ποὺ ἡρευνήθησαν, τὴν ἀντικειμενικότητα τῶν μεθόδων αἱ ὁποῖαι ἐχρησιμοποιήθησαν, καὶ τοῦ ἐλκυστικῶς τῶν δεδομένων, τὰ ὁποῖα ἐξήχθησαν. Ἀκόμη τελικὸς σκοπὸς μᾶς εἶναι, διὰ μέσου τοιούτων εὐρημάτων διὰ τῆς ἐρεύνης νὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐκφράσωμεν προοπτικὰς ἐπὶ τοῦ θέματος τὸ ὁποῖον ἐρευνᾶται. Τέλος θὰ ἦτο ἀσυγχώρητον σφάλμα, προκειμένου περὶ τῆς ἀγωγῆς, νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς μοναδικὴν ἐφαρμογὴν μιᾶς μεθόδου ἢ καὶ μιᾶς μόνον ὁμάδος μεθόδων. Ἀναλόγως πρὸς τὸ πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἐρευνᾶται ἀλλὰ καὶ συμπληρωματικῶς, θὰ γίνεαι χρῆσις καὶ τοῦ ἐπαγωγικοῦ καὶ τοῦ ἀπαγωγικοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι. Ὅχι μόνον τῆς ποσοτικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς ποιοτικῆς (περιγραφικῆς κλπ.) μεθόδου θὰ γίνεαι χρῆσις. Θὰ χρησιμοποιῶνται αἱ στατιστικαὶ μέθοδοι καὶ αἱ μετρήσεις καὶ τὰ τέτοια ἀλλὰ βασικὸν ρόλον θὰ παίζῃ ἡ δημιουργικὴ φαντασία τοῦ ἐρευνητοῦ. Θὰ δημιουργοῦνται ὑποθέσεις, θὰ ὀρίσθαι πάντοτε ἔμφασις εἰς τὰ πραγματικά γεγονότα, θὰ γίνεαι χρῆσις τῆς ἀναλύσεως ὅπως ἐπίσης καὶ τῆς συνθέσεως καὶ ὅλα αὐτὰ μὲ προϋπόθεσιν τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ κάθε εἰδους προκατάληψιν. Αἱ διαφοροὶ μέθοδοι, αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατόν καὶ πρέπει προκατάληψιν. Αἱ διαφοροὶ καὶ ἀσυμπληρωματικῶς νὰ χρησιμοποιῶνται, θὰ ἀναφερθοῦν εἰς τὴν συνέχεια τῆς ἐργασίας αὐτῆς. Κλείοντες ἤδη τὴν παράγραφον αὐτὴν θὰ ἠθέλωμεν νὰ διευκρινήσωμεν ὅτι ὅταν ὁμιλῶμεν δι' ἐρευνητικὴν προσπάθειαν δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὴν εὐρείας ἐκτάσεως ἐρευναν ἐπὶ ἐξόχως γενικῶν, σοβαρῶν καὶ δυσκολωτάτων προβλημάτων, ἀλλὰ — καὶ μάλιστα κυρίως τοῦτο

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Γύρω ἀπὸ τὸν πολὺφωνον χαρακτήρα τῆς Συγκεντρωτικῆς Διδασκαλίας

Η ΝΥΧΤΑ ΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΣ

Ἡ νύχτα σὰν ἓνας μεγάλος ρυθμὸς μεταξὺ ἐργασίας καὶ ἀνάπαυλας.

Σούρλας

I

Ἡ νύχτα ὡς ἐνότης μεθοδικὴ θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθῇ σὰν ἓνα κομμάτι τῆς Παιδαγωγικῆς συμφωνίας:

«Ὁ Χρόνος»

Ἡ νύχτα συνεπῶς ὡς ἐνότης μεθοδικὴ ὁδηγεῖ στὴν ἐπισκόπηση ὅχι μονάχα τοῦ καθημερινοῦ στενωτέρου περιβάλλοντός μας, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐπισκόπηση ξένων κόσμων.

Τὸ ὕλικόν τῆς νύχτας ἔχει ἓνα ἰσχυρὸν ὑπόστρωμα συναισθήματος. Συνεπῶς ἐπιβάλλεται κατὰ τὴν ἐπισκόπηση τοῦ ὕλικου καὶ ἡ ἐξέταση τῶν σημείων ἐκείνων ποὺ κυλλοῦνται πέραν τοῦ συναισθήματος εἰς τὴν σφαῖραν τῶν νηφαλίων ἐπισκοπήσεων.

Ἐπιβάλλεται δηλαδὴ ὅπως ἡ ἐπισκόπηση συμπεριλάβει πέραν τοῦ ψυχικοῦ καὶ συναισθηματικοῦ παράγοντος καὶ τὴν περιοχὴν τῆς ἐπιστημονικῆς, ἡ ὁποία κατανέμεται εἰς διαφόρους σφαίρας. Ἦτοι:

Εἰς τὴν σφαῖραν τῆς φύσεως.

Εἰς τὴν σφαῖραν τῶν φυτῶν.

Εἰς τὴν σφαῖραν τῶν ζώων.

Εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς.

Νύχτα! Γιατί Νύχτα;

Ἴδου τὸ πρῶτο πρόβλημα τῆς ἐρεύνης, τὸ ὁποῖον ἐπισκοποῦμεν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν νόμων τῆς φύσεως μᾶς ὁδηγεῖ στὴν ἐξέταση τῆς περιστροφικῆς πορείας τοῦ ἄξονος τῆς Γῆς σὲ 24 ὥρες καὶ στὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ χρόνου, τῶν ἐννοιῶν τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκοτός.

— τὴν ἐρευνητικὴν προσπάθειαν ἐπὶ μερικῶν, εἰδικῶν, ἰδιαιτέρων ζητημάτων τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ, λόγω τοῦ ἰδιοτύπου τῆς ἀγωγῆς, ἔχουν πάντοτε γενικὴν σημασίαν καὶ ἀπήχησιν. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴν ἀποψίν μας αὐτὴν μίαν συστηματικὴν ἀντικειμενικὴν σπουδὴ ὁρισμένων ἀπόψεων εἰς τὰ ἀντικειμενικὰ προβλήματα μιᾶς σχολικῆς τάξεως εἶναι σπουδαία ἐρευνητικὴ ἐργασία καὶ μάλιστα ἐπ' αὐτῆς δίδομεν τὴν μεγαλύτεραν ἐμφάνισιν τὴν ἐργασίαν μας αὐτὴν.

(Συνεχίζεται)

Γ. Μαραγκουδάκης καὶ Κ. Παπαδόπουλος

Ἄλλα τὰ ἐρωτήματα θὰ μπορούσαν νὰ πάρουν ἐπέκτασιν.
Γιατί ἡ περιστροφικὴ αὐτὴ κίνησις;
Γιατί ἡ 24ωρος πορεία;
Γιατί σκότος;
Γιατί σκότος διάφορον σὲ διάφορες ζῶνες τῆς Γῆς;
Γιατί ἡ νύχτα μεγαλύτερη στὸ Βόρειο Πόλο;
Ἐν συνεχείᾳ προώθησις τῶν ἐρωτημάτων:

Νύχτα! Γιατί Νύχτα;

Μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑπερπηδήσῃ τὴν νύχτα ποὺ πλάστηκε γι' αὐτόν;
Ἡ ἡμέρα καταναλίσκει ἀνθρώπινες δυνάμεις.
Ἡ νύχτα τὲς περισυλλέγει.
Ἄλλα δὲν καταναλίσκει δυνάμεις ἡ ἡμέρα μονάχα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ φυτὰ καὶ γιὰ τὰ ζῶα.
Ἔτσι καταλήγουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ νύχτα χρησιμεύει γιὰ τὴν ἀνανέωση τῶν δυνάμεων, ὅχι μονάχα στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ στὰ φυτὰ καὶ στὰ ζῶα, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν νύχτα κοιμοῦνται τόσοι τὰ φυτὰ ὅσοι καὶ τὰ ζῶα.
Καταλήγουμε συνεπῶς στὴν ἀνακάλυψη ὑπερτάτων νόμων τῆς φύσεως εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάγεται καὶ συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ ρυθμὸς τῆς ἐργασίας τόσοι τῆς ἀνθρώπινης ὅσοι καὶ τῆς φυτικῆς καὶ ζωϊκῆς τοιαύτης.

II

Ἡ νύχτα στὴν γεωγραφικὴ τῆς ἐπισκόπησης

Ἀπὸ μεθοδικῆς ἤδη ἀπόψεως ἡ ἐργασία μας θὰ προχωρήσῃ στὴν ἐξέταση διαφόρων τομέων γύρω ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς νύχτας.

Οἱ τομεῖς αὗτοι εἶναι οἱ κάτωθι:

1) Ὁ Πατριδογνωστικὸς τομεὺς, δηλαδὴ αἱ γνώσεις ποὺ ἀπέκτησε τὸ παιδί ἀπὸ προσωπικὰ παρατηρήσεις του στὴ νύχτα τῆς Στενωτέρας Πατρίδος του ἀπάνω σὲ φυσιογνωστικά, βοτανικά, ζωολογικά καὶ ἀστρονομικά προβλήματα σχετικὰ μὲ τὴν νύχτα.

2) Ὁ καθαρὸς γεωγραφικὸς τομεὺς, δηλαδὴ διεύρυνσις τῶν Πατριδογνωστικῶν ἐπιζητήσεων μὲ ταξιδία φανταστικά σὲ διάφορες ζῶνες καὶ χώρες τῆς ὑδρογείου σφαίρας, σχετικὰ μὲ τὲς νυχτερινὰς καταστάσεις ποὺ ἐπικρατοῦν στὲς διάφορες σφαῖρες καὶ περιοχὲς τῆς ὑδρογείου.

Αὕτη εἶναι ἡ καθαρῶς γεωγραφικὴ ἀπαίτησις

Ὁ σκοπὸς ὅμως τῆς γεωγραφικῆς ἐπισκοπῆσεως δὲν εἶναι νὰ ἐγκλωβισθοῦμε στὸ στενὸ γεωγραφικὸ ὕλικο ἀλλὰ τὸναντίον νὰ ἀπαλλαγοῦμε μάλιστα—ἐὰν εἶναι δυνατόν—ἀπὸ τὸ νὰ σκεπτόμαστε στενὰ γεωγραφικά.

Γι' αὐτὸ λέμε οὐτὰ παιδιὰ, καθὼς προχωροῦμε στὴ διδασκαλίαν μας: Παιδιά! Θέλουμε τώρα νὰ γνωρίσουμε τὸν κόσμον.

Ἡ καλύτερα:

Θέλουμε νὰ γνωρίσουμε καὶ νὰ θαυμάσουμε τὸ μεγαλεῖον τοῦ κόσμου!

Καὶ ἐνῶ στὴν Πατριδογνωστικὴ ἐπισκόπηση τῆς μεθοδικῆς ἐνότητος τῆς νύχτας ἐπαναλαμβάνεται ὡς ἰθὺνον μοτίβο:

«ὁ ρυθμὸς τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀναπαύσεως,

ἀντιθέτως στὴν γεωγραφικὴ ἐπισκόπηση ὡς βασικὴ ἰδέα χρησιμεύει ἡ συναισθηματικὴ ἐπίζησις τῶν παιδιῶν γύρω ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν ποὺ παρουσιάζει ὁ πλανήτης τῆς Γῆς στὲς διάφορες περιοχὲς του.

Καὶ ἀρχίζουμε τώρα μὲ μιὰ περιπλάνηση καὶ μὲ ἓνα ταξίδι θαλασσινὸ μὲ τὸν σκοπὸ νὰ ζήσουν τὰ παιδιὰ συναισθηματικὰ τὴν νύχτα καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς νύχτας στὸ φανταστικὸ αὐτὸ θαλασσινὸ ταξίδι τους.

Ὁ ὁδηγὸς ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ βιβλίον τοῦ Γερμανοῦ Wilhelm Bölsche¹, στὲς σελίδες τοῦ ὁποῦ παραλαμβάνει μιὰ μεγαλειώδης ἀπεικόνισις τοῦ κοσμικοῦ, τοῦ μακρυνοῦ καὶ τοῦ σκοτεινοῦ σημείου.

Ἡ περιγραφή ἰδίως σ' ἓνα ξεχωριστὸ κεφάλαιο ποὺ τὸ ἐπιγράφει:

«Ἐνα ταξίδι θαλασσινὸ μέσα στὴ μαγεία τῆς νύχτας, μιᾶς νύχτας ἀστροφώτιστης»

εἶναι μιὰ ὑπέροχος συναρπαστικὴ περιγραφή ἰδεαλιστικὴ καὶ μεταφυσικὴ, πέραν τῆς ὕλικῆς μηχανικῆς καὶ τῆς ξηρᾶς σχολαστικῆς καὶ δασκαλιστικῆς ποὺ μᾶς προσφέρουν τὰ σχολικὰ ἐγχειρίδια.

Ἐν συνεχείᾳ προωθοῦμε τώρα τὴν διδακτικὴν ἐργασίαν μας μὲ ἓνα ταξίδι στὲς τροπικὲς χώρες.

Νύχτα στὲς τροπικὲς χώρες

Ἐδῶ ὁδηγὸς μας πολῦτιμος τὸ ταξιδιωτικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ Alexander Humboldt, μὲ τὴν ἀξιοθαύμαστο περιγραφή του γύρω ἀπὸ τὴν ὁμορφίαν τῶν τοπεῶν, μιὰ περιγραφή ἰδίως τοῦ Βραζιλιανοῦ παρθένου δάσους εἶναι κάτι τὸ ἐξαιρετικὰ πρωτότυπον καὶ συναρπαστικόν.

Καὶ ἡ διδακτικὴ ἐργασία προωθεῖται ἐν συνεχείᾳ μὲ ἓνα ταξίδι τώρα στὸν Βόρειον Πόλον.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου γιὰ τὴν γνωριμίαν τοῦ καινούργιου αὐτοῦ κόσμου τῆς ὑδρογείου μας ὁδηγὸς τὸ βιβλίον τοῦ Julius Payer²:

«Πορεία πρὸς τὸν Βόρειον Πόλον».

Στὴν γεωγραφικὴν μας αὕτη ἐπισκόπηση ἐχρησίμευσε ὡς βασικὴ ἰδέα ἡ συναισθηματικὴ μεγαλοπρέπεια τοῦ πλανήτου μας στὲς διάφορες ζῶνες τῆς ὑδρογείου ἐντοπισμένη στὸ νερὸ καὶ στὸ τοπεῖον.

Ἡδη ἡ περαιτέρω διδακτικὴ πορεία μας προωθεῖται μὲ μοτίβο τὴν ἀποψη τὴν καλλιτεχνικὴ καὶ τὴν μορφὴ τὴν καλλιτεχνικὴ.

III

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ ψυχικὸς κόσμος τῶν παιδιῶν βρίσκεται πλησιέστερος πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν μορφήν παρά πρὸς τὴν λογικὴν καὶ ἀφηρημένην μὲ τὴν ὁποίαν ἐργάζεται ἡ ἐπιστήμη.

Στὴν βαθμίδα δηλαδὴ αὕτη τῆς διδακτικῆς μας ἐργασίας πρόκειται νὰ θίξουμε τὴν περιοχὴ τοῦ συναισθήματος μὲ διαισθητικὴ δαιμονικὴ τρόπον τινὰ δημιουργικὴ πνοή.

Πρόκειται δηλαδὴ κατὰ τὴν διδασκαλίαν νὰ ἀντικρυσθῇ ἡ ὕλη ἡ καλλιτεχνικὴ ὡς συγγενικὴ πρὸς τὴν Ζωγραφικὴ καὶ τὴν Ποίησιν καὶ νὰ ἀντικρυσθῇ πλέον μὲ αἰσθητικὰ κριτήρια.

Ἡ λυρικο-αἰσθητικὴ ἀπεικόνισις ἀποσκοπεῖ συνεπῶς μίαν ἀφύπνισιν τῆς αἰσθητικῆς φαντασίας τῶν παιδιῶν.

Αὕτη ἡ ἀφύπνισις ὅμως σημαίνει ταυτόχρονα καὶ μίαν ἐπίζησιν. Ἀκριβῶς ὅμως ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ ἀποβῇ στὸ βάθος μίαν ἐπίζησιν διδασκαλία καὶ ὡς τοιαύτη ἀποβαίνει τότε μονάχα, ὅταν τὸ ὕλικόν τὸ συμπλέκομεν καὶ τὸ συνυφαίνομεν ταυτόχρονα μὲ τὴν φαντασίαν.

1. Bölsche, Was ist Natur? Berlin 1927.

2. Payer, Zum Nordpol, - Berlin 1930. Ὡσαύτως τὰ ἔργα τῶν: Hedin, Von Pol Zu Pol καὶ Nansen, In Nacht und Eis.

Μία κατάκτησις ἐπὶ παραδείγματι τοῦ μορφωτικοῦ ἀγαθοῦ διὰ τῆς διανοήσεως καὶ τοῦ λογικοῦ, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ μαθηματικά, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι χρωματισμένη μετὰ ἓνα ἰσχυρὸν συναίσθημα, ἐνῶ ἀντιθέτως ὅπως ὑποστηρίζῃ ὁ δάσκαλός μου ὁ Spranger:

«μία συμπλοκή καὶ συνύφανσις τοῦ ὕλικου μετὰ τὴν φαντασίαν, εἶναι μία ἐπίζησις μετὰ τὰς μορφωτικὰς συνολικὰς δυνάμεις τοῦ θυμικοῦ».

Τὸ καλλιτεχνικὸν δηλαδὴ ὕλικόν μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸ βασίλειον τῆς διαμορφώσεως—ὅπως ἀποκαλοῦν οἱ σύγχρονοι διδακτικοὶ τὴν σύνδεσιν τῶν γεγονότων μετὰ τὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν τοῦ παιδιοῦ καὶ ὅχι μετὰ ἔννοιες σκεπτικὰς ὅπως συμβαίνει εἰς τὸ βασίλειον τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως. Εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν ἔργον ὑποκρύπτεται πάντοτε ἓνας φανταστικός κόσμος, δηλαδὴ ἓνας κόσμος ψυχικὰ ἐνσωματωμένος μετὰ τὴν γνώσιν.

Κάθε καλλιτεχνικὸν δηλαδὴ ἔργον ἀποπνέει μιὰ ξεχωριστὴ προσωπικὴ πνοή.

Καὶ διὰ νὰ ἐκφρασθοῦμε ἐπὶ τὸ παιδαγωγικώτερον:

Ὁ καλλιτέχνης διὰ τοῦ μέσου τῆς ἐκφράσεως καὶ τῆς ἀποτυπώσεως ἀπὸ τὴν στενὴν περιοχὴν τοῦ ψυχικοῦ τοῦ κόσμου εἰς τὴν εὐρεῖαν περιοχὴν τῆς Ζωῆς, ἀποσκοπεῖ μιὰν ἐπέκτασιν τοῦ κόσμου τοῦ καὶ εἰς ἄλλους τομεῖς, ἀποσκοπεῖ μετὰ ἄλλα λόγια μιὰν ἀντικειμενικοποίησιν, γιὰ νὰ μεταχειρισθῶμε ὅρον τῆς φιλοσοφικῆς παιδαγωγικῆς.

Τὸ ἔργον τὸ καλλιτεχνικὸν (ποίημα, εἰκὼν, ᾄσμα) εἶναι ἓνα μέλος τῆς ὀργανικῆς συνθέσεως, ὁ πολὺφωνος δὲ χαρακτήρ τῆς συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δημιουργεῖ μιὰν μεῖξιν τῆς διδακτικῆς ἐνότητος τῆς ὕλης καὶ τῶν ἐπὶ μέρους μαθημάτων σὲ μιὰ ὀργανικὴ σύσφιξη μετὰ τῶν.

IV

Καὶ τώρα ἡ ἐργασία μας ἢ διδακτικὴ προχωρεῖ στὴν πρακτικὴ ἐποικοδόμησιν τῆς λυρικῆς προοπτικῆς τῆς νύχτας.

Εἰς τὴν προκειμένην δηλαδὴ ἐπεξεργασίαν τῆς ὕλης τὸ ἰθὺνον μοτίβο θὰ εἶναι ὁ χαρακτήρ τῆς λυρικῆς ὕλης, μετὰ τὸ λυρικὸν ἐπιφώνημα:

Ἱερὴ νύχτα!

Νύχτα ὁμορφὴ γεμάτη θεῖους στοχασμούς!

Τὸ ὅτι ἡ νύχτα εἶναι κάτι τι ἱερόν, αὐτὸ κατεδείχθη στὴν Πατριδογνωστικὴ ἀποψη καὶ τὴν ἐπισκόπησιν τοῦ μακρυνοῦ κόσμου τοῦ πλανήτου μας.

Τώρα στὰ παιδιὰ τραγουδοῦμε ἓνα τραγούδι λαϊκὸ γιὰ τὴ νύχτα. Ἐπίσης ἓνα τραγούδι γιὰ τὰ ἀστέρια. Ἐπίσης παιδικὰ καὶ λαϊκὰ τραγούδια γύρω ἀπὸ τὴ νύχτα.

Μετὰ τὰ λαϊκὰ τραγούδια καὶ μετὰ τὴν λαϊκὴν μουσικὴν μεγαλώνει ἡ ψυχικὴ περιοχὴ τοῦ παιδιοῦ κατὰ τρόπον ἀσφαλῆ καὶ ἐπηυξημένον, ὅπως μεγαλώνει τὸ λουλούδι ἀπὸ τὴν Γῆν.

Καὶ ἐνῶ στὸ πρῶτον στάδιον τῆς διδακτικῆς μας ἐργασίας μετὰ τὴν παρατήρησιν τῆς νύχτας στὴν Πατριδογνωστικὴν τῆς ἀτμόσφαιρα ἔχομεν ἐπιτελέσει μιὰν αὐτοτελὴ ἐντυπώσεως ἐργασίαν, στὸ δεύτερον στάδιον τῆς διδακτικῆς ἐργασίας μας, δηλαδὴ τὴν γεωγραφικὴν μας περιπλάνησιν, ντύσαμε μετὰ πνευματικὰς ἐντυπώσεις τὴν Πατριδογνωστικὴν πλευράν, δεδομένου ὅτι μετὰ τὰς περιγραφὰς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ταξιδεύοντας στὸν πλανήτην τῆς Γῆς ἀντικρύσαμε τὸν ἐξωτερικὸν μακρυνὸν κόσμον.

Τώρα... μετὰ τὴν τρίτην μορφήν τῆς ἐργασίας μας, δηλαδὴ τὴν λυρικὴν, μπάσαμε τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸν κόσμον τοῦ τὸν ἐσωτερικὸν γιὰ νὰ μπορέσῃ ἔτσι νὰ μᾶς ἀποκαλυφθῇ:

Μετὰ ἄλλα λόγια:

Πατήσαμε στὸ ἔδαφος τῆς ἐκφράσεως.

Κατὰ ποῖον δὲ τρόπον αἱ ἐντυπώσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου συγχωνεύονται μετὰ τὰς ὑποκειμενικὰς τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου, αὐτὸ ἀποκαλύπτεται στὰ ἔργα τῶν καλλιτεχνῶν.

Ἄς μὴ ξεχνοῦμε δὲ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ φυσιοκρατικὴ λυρικὴ ποίησις εἶναι ὑπὸ ἔποψιν ἀφομοιώσεως εὐκολώτερη μὲν στὸ παιδί τῆς ὑπαίθρου, δυσκολώτερη ὅμως στὰ παιδιὰ τῶν μεγαλουπόλεων ποὺ δὲν ἔχουν ἐπιζήσεις φυσιοκρατικὰς.

Ἀντιθέτως δὲ εἰς ὅλα γενικῶς τὰ παιδιὰ ἢ ἐπικὴ ποίησις εἶναι προσιώτερη τῆς λυρικῆς.

Στὴν διδακτικὴ πορεία τῆς βαθμίδος τῆς λυρικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ὕλικου γύρω ἀπὸ τὴ νύχτα πολὺτιμη στάθηκε ἡ συμβολὴ τῶν ἔργων τῶν: Lenau¹ καὶ Keller².

Ἡ λυρικὴ βαθμὶς προωθήθη καὶ μετὰ τὸν συνδυασμὸν τῆς μεταπηδήσεως στὴ μουσικὴ σφαῖρα, μετὰ τὰ τραγούδια τοῦ Brams³, νανουριστικά, καθὼς ἐπίσης καὶ μετὰ νανουριστικὰ τραγούδια τοῦ Schubert⁴ καὶ τοῦ Weber⁵, ποὺ μποροῦν—καταλλήλως ἐκτελούμενα—νὰ ἐξασφαλίσουν στὴν διδακτικὴ πορεία μιὰ συγκλονιστικὴ μορφή ἐπιζήσεων.

Ἔτσι ἔχομεν ἤδη—μετὰ τὴν παράλειψιν καὶ μιὰς ἀστρονομομαθηματικῆς ἀντιπαραθέσεως γύρω ἀπὸ τὴν νύχτα—τὸ κάτωθι σχῆμα διδακτικῆς πορείας.

V

1) Ἡ Πατριδογνωστικὴ ἐπίζησις τῆς νύχτας Ἡ νύχτα στὸ χωριὸ

(Παρατηρήσεις καὶ πεῖρα τῶν παιδιῶν)

Κατανάλωση καὶ ἀνανέωση δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου διατελοῦντος ὑπὸ τὴν ζυγὸν τοῦ μεγάλου νόμου τῆς φύσεως.

Ὁ ἄνθρωπος ὡς νικητὴς τῆς νύχτας.

Κατανίκησις τῆς νύχτας διὰ τοῦ τεχνητοῦ φωτός.

Ἡ Πατριδογνωστικὴ ἐπίζησις συνοδεύεται μετὰ παρατηρήσεις ἀπὸ ζωολογικῆς ἀπόψεως.

Ζῶα τῆς ἡμέρας, ζῶα τῆς νύχτας, (ἔντομα, πουλιὰ).

Ἐπίσης καὶ ἀπὸ βοτανολογικῆς ἀπόψεως.

Ἡ ζωὴ τῶν φυτῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀναπαύσεως.

2) Ἡ γεωγραφικὴ ἐπίζησις τῆς νύχτας

Νυχτερινὰ θαλασσινὰ ταξείδια.

α) Εἰς τὰς τροπικὰς χώρας.

β) Εἰς τὰς βορεῖας χώρας.

3) Ἡ λυρικὴ ἐπισκόπησις τῆς νύχτας

α) Ἡ νύχτα στὰ δημοτικὰ τραγούδια.

1. Lenau, Die Nacht, Berlin 1930.
2. Keller, Stille Nacht, Leipzig 1925.
3. Brams, Wiegenlied.
4. Schubert, Wiegenlied.
5. Weber, Wiegenlied.

- β) 'Η νύχτα στην ποίηση γενικά.
 γ) 'Η νύχτα στο λυρικό τραγούδι.
 δ) 'Η νύχτα στη ζωγραφική.

VI

Έτελειώσαμε...

Ο προσφιλής διά την ταπεινότητά μας πολύφωνος χαρακτήρ της συγκεντρωτικής διδασκαλίας ξαναγύρισε στη θύμησή μας με την παράθεση της ανωτέρω διδακτικής ένότητας της νύχτας.

Η παρατεθείσα όμως μορφή της διδακτικής πορείας και της επεξεργασίας της διδακτικής ένότητας είναι μία περιληπτική ωχρά απόδοσις από επίζησή μας προσωπική στο Σχολείο του Gaudig κατά τον χρόνον των σπουδών μας στη Λειψία.

Η παρατεθείσα δηλαδή διδακτική πορεία είναι προβολή από πενιχρές σημειώσεις που έτηρήσαμε και από τές προφορικές συζητήσεις που έπηκολούθησαν μετά την διδασκαλίαν της ως άνω μεθοδικής ένότητας μετά των συναδέλφων της Σχολής.

Είναι με άλλα λόγια μια ωχρά αντανάκλασις μιας παλαιάς διδακτικής επίζησέως μας.

Είς την δική μας πραγματικότητα, εάν επεχειρείτο μια τέτοια διδασκαλία της ένότητας της νύχτας, θα έπρεπε να αντικρυσθῇ με την προοπτική των δεδομένων της όλης μας ψυχοσυνθέσεως από πάσης απόψεως.

Πάντως ποτετέθη γιά να χρησιμεύση ως συγκριτικόν διδακτικόν έρέθισμα, δεδομένου ότι κάθε δάσκαλος και κάθε παιδαγωγός, έχει την δικήν του ατμόσφαιρα, την σύρει στην σχολική ατμόσφαιρα και εκεί δρᾷ ανάμεσα στα παιδιά που διαπαιδαγωγεί.

Είναι ένα αξίωμα διδακτικό άτράνταχτο, που δέν πρέπει ποτέ να τό παραγνωρίζομε.

Ευριπίδης Σούρλας

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΚΑΛΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ ΑΣΚΗΣΕΩΣ

Η αριθμητική είναι ένας τρόπος σκέψεως. Για να μάθῃ όμως τό παιδί να σκέπτεται και μάλιστα δημιουργικά πρώτ' απ' όλα πρέπει να γνωρίζη τις αρχές της δημιουργικής σκέψεως (σαφής όρισμός του προβλήματος, εύρεσις όλων των πιθανών λύσεων και έκλογή της καλύτερας κλπ.). Τό υπόλοιπο εξαρτάται από την άσκησι, υποστηρίζει ό Guilford.

Η ανάπτυξις κοί ή διατήρησις της αριθμητικής δεξιότητος απαιτεί άσκησι. Ο μουσικός π.χ. πιστεύει στην άσκησι. Άσκεῖται καθημερινώς ώρες όταν προετοιμάζεται να δώση ένα concert κλπ. Δέν υπάρχει έρευνα που να δείχνη ότι μπορούμε ν' απαλλαγούμε από την άσκησι. Άπ' έναντίας μάλιστα ψυχολογικά δεδομένα μας βεβαιώνουν ότι πρέπει να υπάρξη άσκησις.

Τό παλαιό σχολείο έπίστευε ότι ή άσκησις είναι μια συνηθισμένη διανοητική εργασία που περιορίζεται σε μια ομάδα δεξιοτήτων απομεινωμένων που διδάσκονται χωρίς προσοχή στις σχέσεις μεταξύ των ποικίλων πράξεων του αριθμού ή τη χρήση του στην καθημερινή ζωή.

Η πορεία της μαθήσεως ήτο μηχανική και ό διδάσκαλος δέν προσπαθούσε να κάμῃ τό σκοπό άσκήσεως κατανοητό στο μαθητή.

Τό παλαιό σχολείο έδιδε μεγάλη σημασία στην ανάπτυξι δεξιοτήτων λογαριασμού και έτσι τ' αποτελέσματα του προγράμματος της μοντέρνας αριθμητικής που άσχολείται με την κοινωνική ως έπίσης και μαθηματική φάσι του μαθήματος τούτου.

Αυτοί που επιμένουν και σήμερα ακόμη ότι ό πρωταρχικός σκοπός της αριθμητικής διδασκαλίας πρέπει να είναι ή ανάπτυξις της δεξιότητος του λογαριάζειν προφανώς πιστεύουν ότι εάν ό χρόνος διατίθεται και στην κοινωνική φάσι του μαθήματος τό αποτέλεσμα θα είναι κατώτερο.

Αντιθέτως οι όπαδοί του νέου σχολείου υποστηρίζουν ότι τό πρόγραμμα πρέπει ν' άπασχοληται με τις κοινωνικές και μαθηματικές φάσεις του μαθήματος διότι πιστεύουν ότι ένα τέτοιο πρόγραμμα όχι μόνον συντελεί στην ικανοποιητική ανάπτυξι των δεξιοτήτων του λογαριάζειν αλλά έπίσης και στον πλουτισμόν της μαθήσεως και στην καλή ανάπτυξι της προσωπικότητος του μαθητού.

Τό παλαιό σχολείο ακόμη έπίστευε ότι εάν ένα παιδί μπορῇ να δώση μια σωστή απάντησι σ' ένα σύμπλεγμα π.χ. πολλαπλασιασμού ή διαιρέσεως κατέχει τό σύμπλεγμα. Και σήμερα ακόμη υπάρχουν δ/λοι που υποστηρίζουν ότι ένας μαθητής γνωρίζει ένα βασικό σύμπλεγμα εάν μπορῇ να δώση την απάντησι αυτομάτως.

Η ικανότης όμως αυτή δέν είναι αρκετός δείκτης της αντιληπτικής ικανότητος του μαθητού για τό σύμπλεγμα.

Η κατανόησις ενός συμπλέγματος περιλαμβάνει πολύ περισσότερα πράγματα από την ικανότητα του μαθητού να δώση την απάντησι που έχει μάθει με επαναληπτική άσκησι.

Γνώσις κατά βάθος, σημαίνει αντίληψις του συμπλέγματος και ακόμη ικανότης να χρησιμοποιή τούτο αποτελεσματικά σε άφηρημένο σχηματισμό στις καθημερινές καταστάσεις.

Έτσι ή ταχεία απάντησις σ' ένα σύμπλεγμα π.χ. 20 στο 4×5 ή ή απάντησις στο σύμπλεγμα 20:4 δείχνη βέβαια ότι μπορεῖ να δώση μια σωστή απάντησι στο σύμπλεγμα σε άφηρημένο σχηματισμό. Αλλά αυτό δέν είναι αρκετό.

Γνωρίζει ό μαθητής κατά βάθος ένα συνδυασμό, όταν:

1) Έχη την ικανότητα να παρουσιάση τόν συνδυασμό με συγκεκριμένα αντικείμενα.

2) Δύναται να παρουσιάση αυτό με ταχύτητα και έμπιστοσύνη, με δραματοποίησι, με ήμιαφηρημένα σύμβολα κλπ.

3) Ανακαλύπτῃ ότι ή αλλαγή της σειράς των δύο αριθμών στα συμπλέγματα π.χ. πολ/σμού δέν αλλάσσει τό γινόμενο.

4) Βρίσκῃ με εύκολία:

α) την απάντησι όταν προσθέτῃ 4 φορές τό 5,

β) » » » » 5 » » 4,

γ) » » » » σχετίζη αυτήν με κάποιο άλλο σύμπλεγμα που

περιλαμβάνει 4 ή 5 όπως 5×2 κλπ.

δ) Εάν μπορῇ να βεβαιώση τό σύμπλεγμα με την χρῆσι άλλων γνωστών συμπλεγμάτων.

5) Γράφῃ τό σύμπλεγμα κατά όριζόντιον και κάθετον σχηματισμόν.

6) Χρησιμοποιή αυτό σ' ένα πρόβλημα παρμένο από την καθημερινή του ζωή.

7) Σχετίζη αυτό με την διαίρεση (προκειμένου περί συμπλέγματος Πολ/σμοῦ).

8) Δίδη την ἀπάντησι μ' ἐμπιστοσύνην κοί ταχύτητα.

9) Πιστεύη, ὅτι αὐτὸ πού μαθαίνει ἔχει ἀξία.

10) Ἀναλαμβάνη τὴν εὐθύνη γι' αὐτὸ πὺ κάνει καὶ

11) Ἐχῇ συνηθίσει νὰ προσέχη πολὺ, ὥστε νὰ συναντήσῃ τίς ἀπαιτήσεις τῆς καταστάσεως.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐπιδείξῃ ἀντίληψι καὶ γνῶσι κατὰ βάθος τοῦ συμπλέγματος τῆς διαιρέσεως.

Τὸ νέο σχολεῖο στὸν ὅρο ἀσκήσι δίδει μιὰ διαφορετικὴ ἀντίληψι τῆς φύσεως τῆς μαθήσεως καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, πὺ προσφέρει ἡ ἐπαναληπτικὴ ἐργασία στὴ μάθησι.

Πολύτιμο εἶδος ἐπαναληπτικῆς ἀσκήσεως, πὺ συντελεῖ στὴ βελτίωσι εἶναι ὅταν ὁ μαθητὴς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη γι' αὐτήν. Τότε καταλαβαίνει τὴν ἐργασία καὶ βλέπει κάποιον λόγο νὰ μάθῃ αὐτὸ πὺ διδάσκεται καὶ ἐνδιαφέρεται γι' αὐτό. Ἔτσι ἡ μάθησι ἐπιταχύνεται.

Ἡ ἐπανάληψις εἶναι ἄσκοπος καὶ ἀκόμη ἀνωφελὴς, ἐὰν δὲν ἀκολουθῇ ἓνα προοδευτικὰ κατανοητὸ καὶ ἀποτελεσματικὸ ὑπόδειγμα. Δὲν εἶναι ἀπαραίτητο ν' ἀσκήσῃ τὸ παιδί π.χ. στὴ χρῆσι τῶν συμπλεγμάτων πολιτισμοῦ τὰ ὁποῖα ἤδη γνωρίζει καλῶς. Ἐπανάληψις τοῦ ἤδη γνωστοῦ ὕλικου σ' ἓνα σημεῖο δὲν εἶναι ἀνωφελὴς, ἐφ' ὅσον βέβαια τὸ παιδί αἰσθάνεται εὐχαρίστησι κάνοντας τὴν ἐργασία αὐτὴ καὶ βλέπει κάποιον λόγο γιὰ μάθησι.

Ἡ συστηματικὴ ἀναγκασία ἀσκήσις πρέπει νὰ γίνῃ κατανοητὴ στὸ παιδί καὶ πρέπει νὰ τὸ ὀδηγήσῃ νὰ βρῇ τίς ἐσωτερικὲς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀριθμητικῶν πράξεων πὺ μαθαίνει, ὅπως εἶναι ἡ πρόσθεσις καὶ ὁ πολ/σμός, ἡ ἀφαίρεσις καὶ ἡ διαίρεσις.

Πρέπει νὰ ἐνθαρρυνθῇ νὰ κάμῃ ἀνακαλύψεις καὶ νὰ βρῇ νέες σχέσεις. Πρέπει νὰ ὀδηγηθῇ νὰ μεταφέρῃ ὅτι ἔχει μάθει προηγουμένως σὲ νέα ὕλικά καὶ σὲ νέες καταστάσεις. Πρέπει νὰ διδαχθῇ νὰ προσπαθῇ συνειδητὰ ν' αὐξήσῃ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν μεθόδων ἐργασίας πὺ χρησιμοποιεῖ. Ὁ δ/λος πρέπει νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἀφηρημένη ἀσκήσι μὲ κατανητὰ ὕλικά καὶ τοπικὲς ἐφαρμογές.

Πρέπει νὰ χρησιμοποιήσῃ π.χ. τὰ 4 συμπλέγματα (προσθέσεως, ἀφαιρέσεως, πολ/σμοῦ, διαιρέσεως) σὲ καθημερινὲς καταστάσεις γιὰ διὰφορετικὰ θὰ λησμονηθοῦν.

Πρόνοια πρέπει νὰ λαμβάνεται ν' ἀντιληφθῇ τὸ παιδί τὴν πρόοδο πὺ κάνει καὶ ν' ἀνακαλύψῃ τίς δυσκολίες καὶ τὰ ἀσθενικὰ σημεῖα τῆς ἀσκήσεως.

Τὰ ὕλικά ἀσκήσεως πρέπει νὰ εἶναι καθαρογραμμένα καὶ ὠργανωμένα κατὰ τρόπον ὥστε ὁ μαθητὴς νὰ μπορέσῃ νὰ προοδεύσῃ μὲ τίς δικές του δυνάμεις μὲ ἓνα Minimum ποσὸν ὀδηγίας δ/λου.

Ἡ ἀσκήσις πρέπει ν' ἀκολουθῇ τὴν ἀνάπτυξι τῶν ἐννοιῶν καὶ ὅχι νὰ προηγῇται αὐτῶν. Τὸ σωστὸ εἶδος ἀσκήσεως ἀρχίζει μετὰ καὶ ὅχι προτοῦ ὁ μαθητὴς ἔχει μιὰ στοιχειώδη ἀντίληψι τῆς ὅλης πορείας. Δὲν ἀσκεῖται τὸ παιδί στὸν πολ/σμό προτοῦ ἀντιληφθῇ τὴν πορεία τῆς προσθέσεως. Μέχρις ὅτου δηλ. κατανοήσῃ ὅτι ὁ πολ/σμός βασίζεται στὴν ἤδη ἀποκτηθεῖσα γνῶσι προσθέσεως πὺ 2×3 εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ $3+3$ κλπ.

Στὸ παλαιὸ σχολεῖο ὁ μαθητὴς εἶχε καθῆκον ν' ἀπομνημονεύσῃ τοὺς πίνακας πολ/σμοῦ. Τὸ σημερινὸ σχολεῖο τείνει ν' ἀπαλλάξῃ τὸ παιδί ἀπὸ τὴν ἀπομνημόνευσι τῶν πινάκων πολ/σμοῦ.

Ἀντὶ δηλ. τὸ παιδί ν' ἀπομνημονεύσῃ τὰ βασικὰ συμπλέγματα πολ/

σμοῦ καὶ διαιρέσεως δηλ. 4 φορές 5 κάνει 20, 5 φορές 4 κάνει 20 καὶ ὅτι ὁ ἀριθμὸς 4 χωρεῖ στὸ 20, 5 φορές καὶ ὁ ἀριθμὸς 5 χωρεῖ στὸ 20, 4 φορές, μπορεῖ νὰ τοποθετήσῃ ἀντικείμενα στὸ θρανίον του καὶ στὸ βιβλίον του νὰ δείξῃ εἰκόνες ἢ ἡμιαφηρημένα σύμβολα (σχῆμα 1) σὲ 4 σειρές μὲ 5 ἀντικείμενα σὲ κάθε σειρὰ. Ἐὰν παρατηρήσῃ αὐτὰ μὲ δύο τρόπους θὰ ἀνακαλύψῃ 4 σειρές μὲ 5 σὲ κάθε σειρὰ καὶ 5 σειρές μὲ 4 σὲ κάθε σειρὰ. Τὰ ἀριθμητικὰ σύμβολα δείχνουν 4 φορές τὸ 5 καὶ 5 φορές τὸ 4 τὰ ὁποῖα ὅταν προστεθοῦν κάνουν 20.

●	●	●	●	4
●	●	●	●	4
●	●	●	●	4
●	●	●	●	4
●	●	●	●	4

$$5 + 5 + 5 + 5 = 20$$

(Σχῆμα 1)

Ἀφοῦ προηγηθῇ αὐτὴ ἡ ἐργασία οἱ ἐρωτήσεις, πόσες φορές τὸ 5 χωρεῖ στὸ 20 καὶ πόσες φορές τὸ 4 χωρεῖ στὸ 20 θὰ ἀπαντηθοῦν εὐκόλα. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ὅλα τὰ παιδιὰ θὰ μπορέσουν μ' εὐκολία ν' ἀπαντήσουν στὶς 4 ἐρωτήσεις.

1. Πόσα κάνουν 5 φορές τὸ 4;

2. » » 4 » » 5;

3. Πόσες φορές τὸ 5 χωρεῖ στὸ 20;

4. Πόσες φορές τὸ 4 χωρεῖ στὸ 20;

Ἀλλὰ ὅλα τὰ συμπλέγματα θὰ λησμονηθοῦν σύντομα, ἐὰν δὲν χρησιμοποιηθοῦν εὐκαιριακὰ σὲ ποικίλες καταστάσεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

Ἐχει ἀποδειχθῇ ὅτι ἀπαιτεῖται ὀλιγώτερη ἀσκήσι ἐὰν αὐτὴ ἀκολουθῇ κατανοητὴ πείρα. Εἶναι βεβαιωμένον ὅτι τὰ παιδιὰ ἀπολαμβάνουν ἡ κατανητὴ πείρα. Εἶναι περισσότερο ἐνδιαφέροντες σ' ἀποτελέσματα ἐὰν οἱ ἀσκήσεις αὐτὲς ἀκολουθοῦν κατανοητὴ πείρα.

Οἱ ἀσκήσεις γιὰ ἓνα σύμπλεγμα ἢ δυνάδα συμπλεγμάτων θὰ ἐλαττωθοῦν προοδευτικὰ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου καὶ τὰ διαλείμματα μεταξὺ τῶν περιόδων ἀσκήσεως προοδευτικὰ θὰ αὐξηθοῦν.

Οἱ περίοδοι ἀσκήσεως πρέπει νὰ εἶναι σύντομοι καὶ μᾶλλον συχναὶ καὶ ὅχι μακρὰ καὶ σπάνια.

Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ποικιλία ἀσκήσεων γιὰ τὴν ἡ μονοτονία, ἀσφαλῶς, θὰ σκοτώσῃ τὸ διαφέρον.

Ἡ διανομὴ τῶν ἀσκήσεων πρέπει νὰ γίνεται προσεκτικὰ, ὥστε νὰ καλύπτῃ ὅλα τὰ εἰδικὰ κονδύλια.

Συμβαίνει πολλὰς φορές νὰ προετοιμάζονται ἀσκήσεις π.χ. πολ/σμοῦ καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἴδια ἀσκήσις πολλὰς φορές, ἐνῶ ἄλλη μία μόνον φορά.

Ἡ ἐρευνα ἔχει ἀποδείξει ὅτι πολὺ ὕλικο ἀσκήσεων, πὺ ἔχει σχεδιασθῇ ἀπὸ δ/λους καὶ συγγραφεῖς βιβλίων δὲν προνοεῖ γιὰ μιὰ ἐπιθυμητὴ διανομὴ.

Σ' ἓνα ἀμερικανικὸ σχολεῖο ἐκρατήθησαν ὅλα τὰ παραδείγματα ἀσκήσεων διαιρέσεως ἀριθμῶν πὺ ἐδόθησαν ὅλο τὸ σχολικὸν ἔτος. Στὸ τέλος ἀνεκαλύφθησαν τὰ ἐξῆς καταπληκτικὰ πράγματα. Τὸ 76 ὡς διαιρετέος ἀνεκαλύφθησαν τὰ ἐξῆς ἀριθμοὶ 96, 18 φορές, ἐνῶ τὸ 7 ἐδόθη δύο φορές, τὸ 86, 11 φορές, τὸ 96, 18 φορές, ἐνῶ τὸ 7 ἐδόθη δύο φορές, τὸ 5 ἐπτά φορές, τὸ 6 μόνο μία φορά.

Μιά άλλη τάξη κατά την διάρκεια του σχολικού έτους επρόσθεσε 1/8 και 3/8 περισσότερο από 20 φορές ενώ 5/8 και 3/6 μόνον 2 φορές και 7/8 και 7/8 μόνο μία φορά. Αφήρεσαν 1/4 από 3/4 περισσότερο από 50 φορές αλλά είχαν όλγες ή καθόλου ευκαιρίες ν' αντιδράσουν σε άλλες καταστάσεις σπουδαίων αφαιρέσεων.

Αυτό δείχνει ότι δεν δίδεται ή δέουσα προσοχή στο σχεδιάσμα των ασκήσεων και δεν γίνεται καλή διανομή αυτών.

Το ζήτημα τούτο πρέπει να προσεχθή ιδιαίτερες και να καταβληθῇ προσπάθεια ώστε να γίνεται επιθυμητή διανομή αυτών.

Το παρόν άρθρον κλείομεν με την πεποίθησι ότι εάν κατά το σχεδιάσμα των ασκήσεων ληφθούν υπ' όψη όσα παραπάνω εγράφησαν, τ' αποτελέσματα θα ικανοποιήσουν δι' τον και μαθητάς και θα βοηθήσουν πολύ στην επιτυχία της αριθμητικής διδασκαλίας.

Ελπινίκη Σταματάκη

Ο ΟΡΕΙΝΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΕΝΟΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ ΜΑΣ ΗΠΕΙΡΟ

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ψηλή και γεμάτη κακοτόπια απλώνεται ή λεβεντομάννα "Ηπειρος από τον Αμβρακικό κόλπο έως τη Μουργκάνα, από τα "Αγραφα μέχρι το Γράμμο και από την πανύψηλο Πίνδο μέχρι τις ακτές του Ιονίου.

"Αν εξαίρεση κανείς την πεδιάδα της "Αρτας, το μικρό οροπέδιο των "Ιωαννίνων και τις όλγες κοιλάδες του "Αχέροντα και του Καλαμά ή υπόλοιπη "Ηπειρος αποτελεί ένα κομμάτι γης όρεινό και άγονο, του οποίου ο περισσότερος πληθυσμός, ανέκαθεν, δεχόμενος τα ανέλετα ραπίσματα της πτώχειας, άφηνε την πατρώα γη, για να πάει να βρει την οικονομική προκοπή του σε άλλα μέρη εύφορα της Πατρίδας μας ή και σε ξένους τόπους μέσα σε όλη την ύψηλο.

"Ιδιαίτερος όμως σήμερα το όρεινό αυτό τμήμα της "Ηπείρου που μέσα από τα σπλάχνα του ξεπήδησαν οι περισσότεροι ευεργέτες του "Εθνους μας και το οποίο ανέθρεψε με το γάλα του την Σουλιώτικη λεβεντιά διέρχεται έναν άνευ προηγουμένου οικονομικόν μαρασμό.

Β'. ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΘΛΙΟΤΗΤΟΣ

"Αν έτυχε κανείς να επισκεφθῇ την ελεύθερη "Ηπειρο (γι' αυτή γίνεται λόγος), θα διαπίστωσε άσφαλώς, ότι τα περισσότερα χωριά της είναι ρημαγμένα ή επάνω στο άγονο Ραδοβύζι της "Αρτας ή πίσω από τα απόκρημνα καταράχια των Τζουμέρκων ή ψηλά στο πευκόφυτο Ζαγόρι των "Ιωαννίνων ή δυτικά και νότια από το ζάρκο τόπο της "Ολύτσικας.

"Εκεί είναι ριζωμένος από παμπάλαια χρόνια ο περισσότερος λαός της "Ηπείρου. "Ενας λαός δεμένος με τον τόπο του και άφοσιωμένος σ' αυτόν. "Ενας λαός έρωτευμένος με τις άγριες καλλονές της φύσεως των όρέων της "Ηπείρου. "Εκεί ζή πατροπαράδοτα μέσα σε σκληρή και τραχεία ζωή. Από πολύ παλιά χρόνια δέθηκε στο άρμα της δυστυχίας και

των στερήσεων, γιατί έτσι το θέλησε ο ΜΕΓΙΣΤΟΣ των θεών του "Ολύμπου, ο ΖΕΥΣ, ο οποίος πάει και θρονιάστηκε μέσα στη λιθόσπαρτη Δωδώνη. Βρέθηκε γείτονας στον κάμπο, αλλά πέρα από αυτόν, γιατί έτσι το επέβαλε ή βαρβαρική άπειλή ή οποία τόσες και τόσες φορές έσάρωσε τον τόπον αυτόν. Βρέθηκε παρέα με τις νεράϊδες και τις λάμιες των ρεματιών και των βουνών της Πίνδου, γιατί έτσι το θέλησε ή ιστορική άπαίτησις αίωνων της φυλής μας.

Την οικονομικήν, όμως, φυματίωσι του λαού αυτού επέφερε περισσότερο ο κομμουνισμός. Από κομμουνιστικά χέρια καταστράφηκε ή μεγάλη κτηνοτροφία που διατηρούσε ο λαός αυτός. Ο παραδεισένιος κόσμος του βουνού και της στάνης, που ύμνησε ο Κρυστάλλης, πάει, γκρεμίστηκε. Δεν κτυπούν τροκάνια τώρα πέρα για πέρα στ' άπεριόριστα βοσκοτόπια της Πίνδου!... Δεν σέρουν το χορό της «Κουστελάτας» τώρα οι λυγερόκορμες κόρες των τσελικάδων, όπως πριν από τον πόλεμο, σαν γύριζαν από τα χειμαδιά. Πάει, χάθηκε ή κυριώτερη οικονομική άπαντοχή για τον όρεινό λαό της "Ηπείρου. Και σαν να μη έφθανε αυτό. Το κομμουνιστικό χέρι έκλεισε την πόρτα της άναζητήσεως εργασίας των "Ηπειρωτών προς τις κοιλάδες του Δουνάβεως. Οι άπόγονοι του τσεϊδιάρη Ρόβα στερήθηκαν έτσι ενός άκόμη ήρόμου κατανικήσεως των άναγκών της ζωής. Τί άπέμεινε; Τίποτε! "Ετσι, όλότερος ο όρεινός πληθυσμός της "Ηπείρου, μετά τον πόλεμον, έποθε ένα είδος τεκτονικού επαγγελματικού σεισμού και υποχρεώθηκε από την ίδιον την ζωήν να τραπή εις επαγγέλματα με γρήγορο κέρδος, για να μπορέση να κρατηθῇ εις την ζωήν και να νικήση την ζωήν.

Γ'. Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ

Πού, όμως, εύρίσκεται ο τόπος αυτός της άνθρωπας (!) οικονομίας και ποιά επαγγέλματα παρέχουν ταχύ κέρδος; Η άπάντησις εις το πρώτο σκέλος της έρωτήσεως δίδεται με μίον λέξιν: ή πόλις. "Επαγγέλματα με γρήγορο κέρδος είναι του κτίστη, του ξυλουργού, του λαχειοπώλη, του έφημεριδοπώλη, του λουστράρη και άλλα, τα οποία μόνον έξασκούμενα μέσα στις πόλεις ή τις κωμοπόλεις ένεκα της φύσεως των ήμπορούν να διδουν πρόχειρον και άμεσον οικονομικήν άνεσιν. Στις πόλεις, λοιπόν, κατεβαίνει για εργασία και ο περισσότερος όρεινός "Ηπειρωτικός λαός. Για τον "Ηπειρωτή βιοπαλοιστή λαό όποιοδήποτε επαγγελμα και κάθε τιμία εργασία είναι εύλογία Θεού. Ο "Ηπειρωτής χωρικός δεν ξεκλωνίζεται και ούτε εγκαταλείπει εύκολα το χωριό, που έχει θαμμένα τα κόκκαλα των ούτεν έγκαταλείπει στην πόλι ή όπουδήποτε άλλο φέροντας πάνπατέρων του. "Εργάζεται στην πόλι ή όπουδήποτε άλλο φέροντας πάντοτε μαζί του τον πόνο της επιθυμίας για την επιστροφή στο χωριό. Δεν θέλει πλούτη και είναι όλιγορκής. Δεν θέλει πλούσια γεύματα και τις πολυτέλειες των πόλεων. Είναι λιτοδίαιτος και μισεί τις έξωπαρμένες συνήθειες. Η άνείχεια γι' αυτόν είναι άπαρχή της δημιουργίας, ο πόνος θεμέλιο ζωής, ή θλίψις ρίζα της χαράς. Θέλει περισσότερο, πάντοτε, και επιθυμεί την γλύκα που γεννάει το χάδι και ή θωπεία του τόπου του. Μια φέτα καλαμποκόψωμο είναι εύτυχία γι' αυτόν, άρκεί να ζή στο χωριό του, στον τόπο και το χώρο της παραδόσεως. Νά, και ο λόγος που δεν παίρνει και μαζί του τη φαμελιά, γιατί φοβάται το κλίμα το άμαρτωλό και πολλές φορές δαιμονοκρατούμενο των πόλεων. "Ετσι πατεράδες ξενητεύον

1, "Εκεί ήσαν πολλοί "Ηπειρώτες εγκατεστημένοι ιδιαίτερος στη Ρουμανία. Σήμερα οι περισσότεροι έχουν διωχθῇ ως πρόσφυγες από το τωρινό κομμουνιστικό καθεστώς και οι περιουσίες των έχουν άφανισθῇ.

ται, για να ξαναγυρίσουν αργότερα να βρουν τους μικρούς γιους των, που άφησαν, άνδρες ως εκεί επάνω! Έτσι πληθος από εργατόκοσμο έγκαταλείπει καθημερινά το χωριό, για να σκορπισθώ σε κάθε σημείο της Έλληνικής γης και να γυρίση κάποτε με χρήματα στο σπίτι του, στο χωριό. Ακόμη και πέρα από τη Χώρα μας ξεπετιέται, όταν του επιτρέπουν οι περιστάσεις. Πάει εκεί με θάρρος και με θέλησι και φρόνησι να έργασθώ τίμια για το καλό της οικογενείας που κάθεται στο χωριό.

Ίδου, λοιπόν, ένας λαός δυστυχής μέν, άλλ' ενάρτεος και εκλεκτός, αγνός και αξιοπρεπής. Ίδου ένας ήρωας λαός που πίνει το ποτήρι των καθημερινών του θλίψεων, από χιλιάδες χρόνια τώρα, αγόγγυστα, χωρίς τον παραμικρόν αναστεναγμό και χωρίς την παραμικράν απαίτησιν. Ένας λαός δεμένος, σαν τον Προμηθέα στους βράχους που του κληροδότησαν οι πατέρες του.

Δ'. ΠΩΣ ΖΗ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ ΗΠΕΙΡΟ

Ο πατέρας, ο αρχηγός της οικογενείας, φεύγει για δουλειά στην ξενητεία. Όμοίως και τα ηλικιωμένα αγόρια. Έτσι το βάρος των εργασιών στο σπίτι το φέρει περισσότερο ή μάννα και οι μεγάλες θυγατέρες της. Αν σκορφαλώσετε σ' ένα απόμερο όρεινό χωριό της Ήπειρου εκεί θα ιδήτε, τι σκληρή ζωή κάμνει μία γυναίκα και ιδιαιτέρως μία μάννα! Η μάννα έχει την ευθύνη της ανατροφής των παιδιών. Αυτή θα μεροκαματέψει σε ξενοδουλειές για τον επιούσιο των τέκνων της, για τον όποιον ίσως να μη φθάνουν τα όλγα χρήματα, που της έστειλε ο ξενητεμένος άνδρας της ή ο γιός της. Αυτή θα πάη στη βρύση να ζαλωθή τη βαρέλα χαράματα και να φέρη νερό στα παιδιά και στα γεροντικά. Αυτή θα σηκώθη παράωρα, για να ζυμώση το μοσκοψώμι των χαϊδεμένων παιδιών της. Αυτή θα πάη τη νύκτα στο βουνό, για να κατεβάση στη ράχη της ένα θεοδέματο ξύλα για τη ζεστασιά και τις άλλες ανάγκες του σπιτιού. Όλες οι δουλειές στο σπίτι από τα χέρια της μάννας περνούν. Σάν τελειώση τις πιο αναγκαίες άρπάξει τη βελόνα κι αρχίζει το μπάλωμα των ρούχων των σπιτικών της. Κατόπιν περνάει τη ρόκα στο ζωνάρι της, για να γνέση την προίκα των κοριτσιών της. Καθώς γνέθει, λέει και κανένα σιγοτραγουδο, παλιακό, για να μη την πλανέψη ο ύπνος και δέν προλάβη να φτιάση αργότερα το απλό φαγητούλι των παιδιών της. Και, σάν κοντέψη ή ημέρα να προδοθή από το λαμπρό άστέρι της, τότε όλη ή οικογένεια ανάστατη! Η μάννα θα πάη να καλημερίση πρώτη τις γίδες στο έξωμάντρι. Αυτή θα προσηλάση και τα κατσίκια. Αυτή θα πάη να ιδή τις όλγες και χιλιοχαϊδεμένες προβατίνες, που τις φυλάει, για να φτιάχνη κανένα μάλλινο ρούχο στ' ακριβοπαίδια της. Συνέχεια θα δώση διαταγή στην κόρη της να έτοιμάση τα ζωα για το χωράφι. Μη σ' φαίνεται παράξενο! — ζευγολάτες γυναίκες υπάρχουν έδω στην Ήπειρο. Έτσι τσακισμένη από τον ταιλαιπωρία της νύχτας ξεκινάει ή μάννα για δουλειά, αφού πρώτα βάλη τα παιδιά της στο δρόμο προς το Σχολείο. Μετά τα βάσανα της νύχτας αρχίζει το μαρτύριο και ή κόλασι των εργασιών της ημέρας. Οργώνει ή μάννα το χωράφι και ή θυγατέρα τσαπίζει την παραβόλα, για να το ξακρίση. Και, καθώς κάνει όλα αυτά, ρίχνει και το αυτί της στην παραβόλα μη τυχόν ξυπνήση το φασκιωμένο (δεμένο με ρούχα) μωρό, που γλυκοκοιμάται στη σαρμανίτσα (ξύλινη κούνια).

Κάποια ώρα όταν θα αφήση για ανάσα το ζευγάρι θα πάη κι αυτή να καθήση δίπλα στ' ακριβό της... Θα σφουγγίση πρώτα με το χέρι τον ιδρώτα του προσώπου της, θα ξεσκεπάση μετά με γλυκό αναστεναγμό το

παιδάκι της και μ' αναφιλητά θ' ανοίξη τον κόρφο της, για να του δώση να πιη το παιδεμένο γάλα των μαστών της. Θα το ρουφήξη μ' άχορτασιά το παιδάκι, χωρίς να γνωρίζει ότι μ' αυτό το γάλα ξεπέφτει και συντρίβεται, πολλές φορές φορές μέχρι θανάτου, ένας ανθρώπινος οργανισμός: ή ΜΑΝΝΑ! Πίνει το γάλα και έχει ύστερα κι άλλες απαιτήσεις το παιδάκι, χωρίς να ξέρη ότι ή μοίρα της Ήπειρώτισσας μάννας την έταξε να είναι και γεωργός, και ξυλοκόπος και σκαφτιάς και ξενοδουλεύτρα πολλές φορές. Κι εκεί ή καημένη ή μάννα μέσα στην παραζάλη της φωνάζει, όχι βέβαια, από κακία: «Αχ, παιδάκι μου, να μη σ' είχα καθόλου!» Το λέει αυτό, για τη στιγμή μόνον, γιατί το παιδί της γίνεται ή αίτια της διακοπής της εργασίας, της σκληρής βιοπάλης... Όταν ήσυχάση το μωρό ξαναπιάνει πάλι τη χερολάβα, για να άποσώση το χωράφι. Παλεύει και φωνάζει εκεί όλη ήμέρα. Το άπόγευμα και όταν ο ήλιος αρχίση να γέρνη πίσω από το βουνό, θα πάρη το ζευγάρι, θα φορτώση τα σύνεργα, θα δέση στις πλάτες της το παιδί και θα γυρίση στο σπίτι όλίγο γρήγορα, για να προλάβη να υποδεχθή τα παιδιά της από το Σχολείο. Ανήσυχη πάντοτε ή μάννα τρέχει δεξιά και άριστερά μέσα στο σπίτι. Φιάχνει το βραδυνό φαγητό και συγυρίζει γενικά. Τα παιδιά της, άγγελοι σωστοί, όταν έλθουν απ' το σχολείο, θα φάνε, θα κουβεντιάσουν όλίγο με την χιλιοταλαιπωρημένη μάννα τους και κατόπιν θα ρίξουν καμιά ματιά στα μαθήματα κάτω από το τρεμόσβηστο πετρελαιολύχναρο. Μετά θα σταυροκοπηθούν και θα είπουν θερμή προσευχούλα στην Παναγία, για να τους φέρη γρήγορα κοντά από την ξενητεία τον δουλευτάρη πατέρα ή αδελφό, θα φιλήσουν το χέρι του παππού, της βάβως και της μάννας τους και θα πέσουν να κοιμηθούν. Η μάννα θα λαγοκοιμηθή λίγο κι αυτή κι ύστερα πάλι στο ποδάρι... Έτσι το ίδιο και άνυπόφορο δράμα ξετυλίγεται καθημερινώς.

Αυτά ύποφέρει ή γυναίκα στην όρεινή Ήπειρο κι αυτή είναι ή τραγική θέσι της μάννας και του πατέρα. Μέσα σ' αυτή την όδυνηρή πραγματικότητα, που διέρχεται ή οικογένεια στην όρεινή Ήπειρο, έρχεται το Σχολείο να έπιτελέση το θεάρεστον έργον της άγωγής των παιδιών της.

Ε'. ΕΚΤΙΜΗΣΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Συζητώ πολλές φορές μ' άσπρομάλληδες γέροντες της όρεινης Ήπειρου, γιατί μ' άρέσει να μαθαίνω για την περασμένη ζωή και, προπαντός, για τα μαθητικά τους χρόνια.

«Έμεις, μου λένε, τα παλιά χρόνια έδω στο χωριό σπάνια είχαμε δάσκαλο. Αν έρχονταν κανένας, καμιά φορά, έβλεπε την κατάντια μας και έφευγε πάλι. Πηγαίναμε τότε σε παραχώρια (γειτονικά χωριά) να μαθητέψουμε... κι εκεί τα ίδια. Οι δάσκαλοι άφηναν την θέσι τους, πολλές φορές γιατί δέν τους έδιναν το γέννημα¹, που τους έταξαν τα χωριά. Έτσι έμεις τα παιδιά μέναμε στο έλεος του Θεού.

«Αν είπής και για Σχολείο... Όταν έβρεχε συγκεντρωνόμασταν στο πατάρι από την εκκλησία κι εκεί καθόμασταν κατασάουρα και μαθαίναμε τα πινακίδια, που μ' έδινε ο δάσκαλος. Όταν έκανε ήλιος, τότε πηγαίναμε έξω στα βακούφικα πουρνάρια κι εκεί έχοντας για θρανία τις πέτρες κάναμε μάθημα. Θυμούμαστε, μια φορά, ο μακαρίτης ο Λένης, ο δάσκαλός μας — Θεός σχωρέσ' τον — από την Κουσοβίστα (Κτιστάδες Άρτης) θέλοντας να μ' άνη μάθημα, πώς δέν πρέπει να κλέβουμε, μ' έβαλε ένα

1. Γέννημα=καλαμπόκι ή σιτάρι ή κριθάρι και ό,τι άλλο παράγει το χωράφι του χωρικού, με το όποιο έπληρώναν το δυστυχισμένο τότε διδάσκαλο.

ΣΤ'. ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΘΕΣΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

1. Ἡ ὁμολογία αὕτη εἶναι παρμένη ἀπὸ τοὺς γέροντες τῆς ὀρεινῆς κοινότητος Μονολιθίου τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων.

των πολυμελείς οικογένειες στο χώρο.
"Όλα αυτά με κάνουν να αναρωτιέμαι: "Αραγε υπάρχει κανένα άλλο κομμάτι γης σ' όλη την οικουμένη που να ετοιμάζει τον άνθρωπο για τον αγώνα της ζωής από τόσων μικρών; Υπάρχει κανένα άλλο μέρος στον κόσμο που τα παιδιά να κλείνουν στο κεφάλι τους σκέψιν ώριμου ανθρώπου; Υπάρχουν άλλοι παιδιά θαρραλέα, άξια να φέρουν από τόσο μικρά; Υπάρχουν άλλου παιδιά άκατάλυτο θεσμό της οικογενείας; Υπάρχουν πλάτες των τόν ιερό και άκατάλυτο θεσμό της οικογενείας; Υπάρχουν παιδιά σαν τα δικά μας που το μάτι τους να αστράφτη άπειρη φυσιολογία; Ασφαλώς, όχι! Τέτοια παιδιά για να τα μορφώση το σχολείο πρέπει να μεταχειρισθώ ιδιαίτερα παιδαγωγικά μέτρα και σταθμά. Έναρμονισμένα στις απαιτήσεις της ανεξερεύνητης εύφους ψυχής του όρεινού παιδιού. Είναι έντελως άσύμφορο σέ πανέξυπνα Έλληνόπουλα να εφαρμόζω με μέσα και τρόπους διδασκαλίας με τούς όποιους άλλοι λαοί έπεδιώξαν να μορφώσουν τα άδικημένα από την φύσιν παιδιά. Άλλά άς κλείσωμε τόν ύμνον αυτόν για την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του όρεινού παιδιού και άς συνεχίσωμε τό τροπάριο τών αντίξοότητων και δυσκολιών που πλήττουν τό έργον του σχολείου.

καθηκόντων, αλλά είναι αδύνατον ή καρδιά μίς ξένης τροφού ή νοσοκόμου να τρέφει τα ίδια θερμά συναισθήματα στοργής με την μητρικήν. Είς ένα ρεπορτάζ του τού περιοδικού «Γυναίκα», σχετικών με τα παιδιά· τροφίμους του Βρεφοκομείου, αναφέρει ότι παρ' όλον ότι είναι καθορά, έχουν παιγνίδια κ.λ.π., τα παιδιά αυτά δεν χαμογελούν και τα ματάκια τους δεν λάμπουν, αλλά σκιάζονται από το σύννεφο της μελαγχολίας. "Όλα αυτά είναι φυσικά, διότι εις τα παιδιά αυτά λείπει το αίσθημα της ασφολείας. Τά χέρια που τά κρατούν δεν είναι τά χέρια της μάνας και τά φιλή της είναι άγνωστα. Τό παιδί μεγαλώνει με την στοργήν και έχει ανάγκην από τό θερμόν καταφύγιον της μητρικής άγκάλης. Άλλά μία κοί ή ζωή παρουσιάζει και τας περιπτώσεις αυτές, θά πρέπει ή πολιτεία να διαθέση τά χρήματα τά άπαραίτητα διά την κανονικήν λειτουργίαν των ίδρυμάτων αυτών, ούτως ώστε να καταστή δυνατόν αί τροφοί και νοσοκόμοι να είναι κατάλληλα πρόσωπα, αναλόγως προς την άποστολήν των, μορφωμένα και εις αριθμόν σχεδόν ίσάριθμα προς τούς τροφίμους, ώστε να δύνανται να επικοινωνούν συχνά με τό παιδί και να τό πλησιάζουν περισσότερο χωρίς να είναι κουρασμένα διαρκώς λόγω της φροντίδος των διά πολλά παιδιά κατά την διάρκειαν της ίδιας ήμέρας.

Υίοθεσία: Είναι αλήθεια ότι όπως υπάρχουν παιδιά χωρίς οικογένεια έτσι υπάρχουν και οικογένειες χωρίς παιδιά. Είς τας περιπτώσεις αυτές, δύνανται να λάβη χώραν ή υίοθεσία ενός παιδιοῦ. Κατ' αυτήν πρώτον πρέπει να βοηθηθῇ ή μητέρα να λάβη όσον τό δυνατόν όρθην απόφασιν. Οί άρμόδιοι Κοινωνικοί Λειτουργοί πρέπει να κατανοήσουν τόν χαρακτήρα της υποψηφίας θετής μητρός και την κοινωνικήν θέσιν της και να την διαφωτίσουν επί των προβλημάτων, τά όποια πρόκειται να παρουσιασθούν. Δεύτερον είναι αναγκαίον να έρευνηθῇ κατά πόσον τό παιδί θά δυνηθῇ ν' αποβῇ ένα κανονικόν μέλος της οικογενείας, πράγμα κάπως δύσκολον διά τά παιδιά τά προερχόμενα έξ όρφανοτροφείων, των όποίων είναι άγνωστον τό ιστορικόν. Τέλος πρέπει να εξακριβωθῇ αν τό ζευγος θά δυνηθῇ να ενδιαφερθῇ διά τό παιδί και να τό βοηθήσῃ εις την προσαρμογήν του προς τό περιβάλλον του. Καλόν είναι ή υίοθεσία να λαμβάνη χώραν όσο τό δυνατόν πιό ένωρίς.

"Ενα από τά προβλήματα κατά την υίοθεσίαν είναι τό αν τό παιδί πρέπει να μάθῃ ότι έχει υίοθετηθῇ. Καλόν είναι οί θετοί γονεῖς να ανακοινώσουν τοῦτο εις τό παιδί, όταν τοῦτο είναι ικανό να τό μάθῃ, διότι άλλως θά τοῦ ανακοινωθῇ από ξένα πρόσωπα, πράγμα τό όποιον θά τό πληγώσῃ. Κάπως δύσκολοι είναι αί περιπτώσεις παιδιών υίοθετημένων, των όποίων οί φυσικοί και θετοί γονεῖς έρχονται εις συχνήν επικοινωνίαν. Είς τας περιπτώσεις αυτές πρέπει να τηρῇται απόλυτος μυστικότης, διά να μη διακινδυνεύσῃ ή υίοθεσία. Πάντως θετοί γονεῖς και δῆ μητέρα με θέλησιν και ισχυρά συναισθήματα αγάπης είναι δυνατόν να δώσῃ εις τό παιδί την ποθητήν ευτυχίαν και δεν είναι σπάνιαί αί περιπτώσεις θετών παιδιών, τά όποια δεν έστερήθησαν τούς φυσικούς γονεῖς των, χάρις εις την άνωτερότητα των θετών γονέων των.

Επίλογος. "Η λήψις δεούσης φροντίδος διά τά παιδιά και ιδίως δι' εκείνα τά όποια στεροῦνται οικογενείας—μητρικής στοργής, είναι πρόβλημα της όλης ανθρωπότητος. "Αν τά παιδιά αυτά δεν προστατευθούν και άφεθούν έλεύθερα δημιουργούν παρομοίως προς την ιδικήν των οικογενείας και ή ιστορία των διαιωνίζεται. "Αντιθέτως ή φροντίς έκ μέρους της κοινωνίας και των ατόμων δι' αυτά μειώνει τούς κινδύνους και τά άποδίδει εις την κοινωνίαν ως ύγια μέλη ικανά να ζήσουν κανονικόν βίον και να δημιουργήσουν ίδίαν οικογένειαν με ήθικας άρχάς.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΝΕΥΡΩΠΑΪΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΕΙΣ FRASCATI · ΙΤΑΛΙΑΣ
ΘΕΜΑ : «ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ»

Είς τό προάστειον της Ρώμης Frascati είναι έγκατεστημένον (εις βίλλαν τοῦ 17ου αἰώνος) τό "Ιταλικόν «Εύρωπαϊκόν Κέντρον άγωγής», τό όποιον συχνάκις διοργανώνει παιδαγωγικά συνέδρια εις καθάρως "Ιταλικόν ή και Πανευρωπαϊκόν πλαίσιον, προς συζήτησιν θεμάτων, έχόντων σχέσιν με τό πρόβλημα της καθόλου άγωγής.

Είς τό κέντρον τοῦτο συνεκλήθη κατά τόν παρελθόντα Μάιον υπό τοῦ «Συμβουλίου Εύρώπης» συνέδριον, όπου προσήλθον οί αντιπρόσωποι δέκα τριών Εύρωπαϊκων χωρών διά να συζητήσουν τό ενδιαφέρον και σπουδαιότατον θέμα τοῦ σχολικοῦ προσανατολισμοῦ των μαθητών.

Την "Ελλάδα είχα την τιμήν να εκπροσωπήσω ό ίδιος.

Πρώτη ήμέρα τοῦ συνεδρίου (22 Μαΐου)

Κατά την έναρκτήριον συνεδρίαν, έγινετο όμιλία υπό τοῦ καθηγητοῦ

"Η μητρική στοργή είναι εκείνη ή όποια κρατεῖ άσβεστον την οικογενειακήν έστιαν. Γύρω από αυτήν δημιουργείται τό θαῦμα της ανθρωπίνης άγωγής της όποιος θέτει τας βάσεις. Τυχερὰ τά παιδιά με τά όμαλās μητέρας τας άφωσιωμένας εις τόν προορισμόν των και έχούσας συντρόφους άνταξίους. Οὔδεις δύναται να παραγνώρισῃ τόν ρόλον τοῦ πατέρα. Δις πόστοτος είναι ή βάσις της οικογενείας. "Η παραγνώρισις των καθηκόντων των γονέων συντελεῖ εις την καταστροφήν της οικογενείας και την δυστυχίαν των παιδιών.

"Ας ευχθώμεν όπως οὔδεμία μητέρα θελήσῃ να ξεφύγῃ από τόν αληθινόν προορισμόν της και ν' άπαρνηθῇ τά παιδιά της, και αν τοῦτο συμβῇ να υπάρξῃ διά κάθε δυστυχές πλάσμα τό πρόσωπον—υποκατάστατον της μητέρας, τό όποιον θά προστατεύσῃ τό παιδί και θά τό προφυλάξῃ από τας σωματικές νόσους και αδυναμίας, από τά ψυχικά τραύματα και τόν κίνδυνον της διαταραχῆς της διανοητικής του όμαλότητος.

Βιβλιογραφία :

1. Πολιτεία Πλάτωνος : Κ. Γεωργούλη.
2. Σκέψις διά τόν άνθρωπον και την ζωήν : Alexis Carrel.
3. "Ο "Ανθρωπος αυτός ό άγνωστος : Alexis Carrel.
4. Child care and the growth of love : John Bowlby.
5. The new era at home and school : Περιοδικόν.
6. "Ο "Ανθρωπος : Fr. Kahn.
7. Διαγνωστική : Δ. Βασιλείου.
8. "Ακαδημαϊκή "Ιατρική, 2ον Τεύχος, 1960.

Αικατερίνη Χαραλαμποπούλου - Κατσικάρη

τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας κ. G. Calò, ὁ ὁποῖος προήδρευσε τὰς ἐργασίας τοῦ συνεδρίου.

Ὁ κ. καθηγητὴς ὑπεγράμμισε τὴν σπουδαιότητα τοῦ σχολικοῦ προσανατολισμοῦ, στήριζομένου ἐπὶ τῆς «δυναμικῆς ψυχολογίας» τῆς συνειδητικότητος, τῶν δυνατοτήτων καὶ τῆς ἐνδιαφερόντων τοῦ ατόμου. Ἐν συνεχείᾳ ἐτόνισε τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς στηρίζεται ἐπὶ τὸν σχολικὸν τοιοῦτον. Ὁ ψυχολόγος, ὁ ἱατρός, ἡ ναυπηγική, ἡ μηχανική, πρέπει νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν σχολικὴν ὁργάνωσιν, ἵνα βοηθηθῶσιν δάσκοντας εἰς τὸ ἔργον τοῦ προσανατολισμοῦ τῶν μαθητῶν.

Μετὰ ταῦτα, τὸ συνέδριον ἤρχισε τὰς ἐργασίας του. Καταρτίσθησαν τῶν ὑποεπιτροπῶν συζητήσεως καὶ ἐπεξεργασίας τοῦ ἐν γένει θέματος τοῦ ὁποῖον κατενεμήθη εἰς τρία μερικώτερα θέματα μετὰ τρεῖς ἰταλοὺς εἰσηγητάς, ἦτοι:

- 1) «Σκοπὸς καὶ φύσις τοῦ σχολικοῦ προσανατολισμοῦ» - Εἰσηγητὴς ὁ καθηγητὴς καὶ βουλευτὴς κ. Baldini.
- 2) «Ὅργανα καὶ μέσα τοῦ σχολικοῦ προσανατολισμοῦ» - Εἰσηγητὴς ὁ καθηγητὴς Lo Gatto.
- 3) «Ὅργανοις μελετῶν καὶ ἐρευνῶν εἰς τὸν τομέα τοῦ σχολικοῦ προσανατολισμοῦ. Προτάσεις ἐπὶ ἐνὸς κοινῷ προγράμματι δράσεως» - Εἰσηγητὴς ὁ καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῶν ἰταλικῶν ἰνστιτούτων διδασκῶν ἐρευνῶν κ. Tamborlini.

Ἐπὶ τῆς εἰσηγήσεως ταύτης ἔλαβον τὸν λόγον πολλοὶ μεταξὺ ὁποίων καὶ ὁ Ἕλλην ἀντιπρόσωπος (Γ. Ξέκαλος) ὅστις ἐξέθεσε τὰ ἑξῆς:

«Νομίζω ὅτι σχολικὸς προσανατολισμὸς εἶναι ἡ παιδαγωγικὴ ἐκείνη προσπάθεια διὰ τῆς ὁποίας ἐπιχειροῦμεν νὰ κατευθύνωμεν ἕνα ἕκαστον μαθητὴν, ἀναλόγως τῶν ἀτομικῶν ἱκανοτήτων του, πρὸς μίαν ἀγωγὴν μὲν ἡ ὁποία τοῦ ἀρμόζει περισσότερο καὶ τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν καὶ συνεχίσωμεν ἐπὶ ὅσον τὸ δυνατόν μακρότερον χρόνον, ὥστε νὰ δώσωμεν τὴν δυνατότητα τὰ πραγματοποιῆσθαι τὸ «ἐγὼ» του, πρὸς ἴδιον ὄφελος καὶ ὄφελος τῆς κοινωνίας ἔνθα θὰ ζήσῃ.

Ὁ σχολικὸς προσανατολισμὸς εἶναι μία «παιδαγωγικὴ προσπάθεια» ἀλλὰ καὶ μία «τεχνική». Εἶναι ἡ βάσις τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ. Ὁ σχολικὸς προσανατολισμὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ὁ ἐπαγγελματικὸς τὸ τέρμα τῶν προσπαθειῶν μας. Ὁ σχολικὸς προσανατολισμὸς ὁδηγεῖ βῆμα πρὸς βῆμα εἰς τὸν ἐπαγγελματικόν.

Κατόπιν αὐτῶν ἃς μοὶ ἐπιτραπῇ ν' ἀναφέρω τὸν Νόμον 3971 τοῦ 1959 τῆς Χώρας μου ὁ ὁποῖος ὁρίζει ὅτι ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς δευτέρας ἐκπαίδευτικῆς βαθμίδος ὀνομάζονται «Γυμνάσια». Ἡ διάρκεια τῶν σπουδῶν ἐντὸς αὐτῶν εἶναι ἑξαετής, διηρημένη εἰς δύο κύκλους ἐκ τριῶν ἑκαστος. Ὁ πρῶτος κύκλος (1η, 2α καὶ 3η τάξεις) ἀποτελεῖ ἕν εἶδος κοινῶν κορμῶν (tronc commun) σπουδῶν, ἔνθα λαμβάνεται πρόνοια προσανατολισμοῦ τῶν μαθητῶν. Εἶναι λοιπὸν ἕν εἶδος «κύκλου προσανατολισμοῦ». Ὁ δεύτερος κύκλος (4η, 5η, 6η τάξεις) περιλαμβάνει ὀκτὼ (8) κατευθύνσεις ὡς ἀκολουθῶς: 1) Κλασσικὴν, 2) Πρακτικὴν, 3) Τεχνικὴν, 4) Οἰκονομικὴν, 5) Γεωργικὴν, 6) Οἰκιακὴν οἰκονομίαν, 7) Ναυτικὴν καὶ 8) Ξένας γλώσσας.

Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν περιλαμβάνει 26—30 ὥρας διδασκαλίας καθ' ἑβδομάδα, κοινῶν δι' ὅλους μαθημάτων καὶ ὑλὴν εἰδικὴν δι' ἕκαστον τῶν ἀνωτέρω κλάδων 6—10 ὥρων ἑβδομαδιαίως.

Παρατηροῦμεν ἐνταῦθα μίαν προσπάθειαν σχολικοῦ προσανατολισμοῦ, ἀλλὰ ὡς ὁμολογῶ ὅτι εὕρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὰ πρῶτα βήματα αὐτῆς. Ἐλπίζομεν ὅτι ἀργότερον θὰ ἔχωμεν καλὰ ἀποτελέσματα.»

Ὁ Γάλλος ἀντιπρόσωπος κ. Vacquier ἐδήλωσεν ὅτι τὸν κύκλον τοῦτον εἰς Γαλλίαν τὸν ὀνομάζουν «Κύκλον παρατηρήσεως».

Ἡ ὑποεπιτροπὴ μετὰ ταῦτα ἐπροχώρησεν εἰς τὴν σύνταξιν πορισμάτων τινῶν εἰς τὰ ὁποῖα συμπεριελήφθη καὶ πρότασις τοῦ Ἑλλήνος ἀντιπροσώπου περὶ τῆς ἀνάγκης ὅπως ἡ παρατήρησις καὶ ἡ ψυχολογικὴ παρακολούθησις τῶν μαθητῶν ἀρχίζῃ ἀπὸ τῆς εἰσόδου τῶν εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ πρὸς τοῦτο δέον νὰ δημιουργηθῇ ἀτομικὸς φάκελλος δι' ἕκαστον μαθητὴν, ὁ ὁποῖος θὰ τὸν ἀκολουθῇ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν σπουδῶν του. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἐτονίσθη ὅτι ὑπάρχουν ἀρκετοὶ δημοδῖλοι εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀρκετὰ σχολεῖα εἰς τὰ ὁποῖα τηρεῖται Δελτίον ἀτομικότητος τῶν μαθητῶν καὶ ἀτομικὸς φάκελλος χρήσιμος διὰ τὸν προσανατολισμόν.

Ἐπὶ τῆς 2ας εἰσηγήσεως τοῦ κ. Lo Gatto, ὁ Ἕλλην ἀντιπρόσωπος ἀναφερόμενος εἰς τὴν σελίδα 8ην τῆς εἰσηγήσεως τοῦ κ. Lo Gatto, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς προσαρμογῆς τῶν διαφόρων κατηγοριῶν μαθητῶν (ὑπερ-εὐφυῶν, εὐφυῶν, μέσων, μετρίων) εἰς τὴν ὁμάδα τῆς τάξεων τῶν, λέγει:

«Τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς εἰσηγήσεως τοῦ κ. Lo Gatto εἶναι σπουδαιότατον καὶ μᾶς ἐπιβάλλει νὰ δώσωμεν μίαν ἀπάντησιν εἰς δύο βασικά—κατὰ τὴν γνώμην μας—προβλήματα, τὰ ὁποῖα ὁ σχολικὸς προσανατολισμὸς μᾶς προβάλλει: Ταῦτα εἶναι:

1ον) Μὲ ποῖον τρόπον θὰ προσαρμοσθῇ ἡ μὲν ὁρμῶσις (αἱ γνώσεις) εἰς ἕκαστον τύπον (πνευματικὸν καὶ ψυχικόν) μαθητοῦ, καὶ

2ον) Τί θὰ κάμωμεν μὲ τοὺς ὑπερ-εὐφυεῖς μαθητάς, μὲ ἄλλους λόγους πῶς θὰ χρησιμοποιήσωμεν αὐτοὺς ἐπιτυχῶς διὰ τὴν κοινωνίαν.

Ὡς πρὸς τὸ 1ον πρόβλημα τῆς προσαρμογῆς τῶν γνώσεων εἰς τοὺς μαθητάς, νομίζομεν ὅτι θὰ δυνηθῶμεν νὰ τὴν ἐπιτύχωμεν διὰ τριῶν κυρίως μέσων (Θὰ εἴμεθα λίαν εὐγνώμονες ἐάν τὸ συνέδριον μᾶς ὑπεδείκνυε καὶ ἄλλα, πλὴν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα θ' ἀναφέρωμεν).

α') Διὰ τῆς προσαρμογῆς τῶν προγραμμάτων ὕλης εἰς τὰς δυνάμεις καὶ ἱκανότητας τῶν μαθητῶν. Τί γίνεται σήμερον εἰς τὰ σχολεῖα μας; Οἱ σχολικοὶ κανονισμοὶ καὶ τὰ προγράμματα ὕλης ἀγνοοῦν παντελῶς τὸν μαθητὴν. Ἐργαζόμεθα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥς ἐάν ἐπιστεύομεν ὅτι ἅπαντες οἱ μαθηταὶ ἀντιδρῶν διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου εἰς τὰ αὐτὰ μέσα μορφώσεως. Ἐξ ἄλλου ἡ διδασκτέα ὕλη εἶναι συχνάκις ἀνωτέρα τῶν δυνάμεων τοῦ μεγαλύτερου ποσοστοῦ μαθητῶν.

Θὰ ἡδυνάμεθα λοιπὸν διὰ παιδαγωγικῶν ἐρευνῶν καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν μέσων, νὰ καθορίσωμεν ποῖα εἶναι ἡ ὕλη ἐκείνη τὴν ὁποίαν δύναται κατὰ μέσον ὅρον νὰ κατανοήσῃ καὶ ν' ἀφομοιώσῃ οἱ μέσης πνευματικῆς δυνάμεως μαθηταί, εἰς ἐκάστην βαθμίδα ἀναπτύξεώς των.

Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ, δὲν εἶναι πλέον ὑποχρεωμένοι οἱ μαθηταὶ νὰ κινεῖν περὶ τοῦ προγράμματος ὕλης, ἀλλ' ἀντιθέτως τὸ πρόγραμμα θὰ κατέλθῃ καὶ θὰ προσαρμοσθῇ εἰς τοὺς μαθητάς.

β') Διὰ τῶν εὐκαιριῶν τὰς ὁποίας θὰ δώσωμεν εἰς τοὺς μαθητάς νὰ ἐκλέξουν ἐλευθέρως, πέραν τῶν κοινῶν καὶ ὑποχρεωτικῶν δι' ἅπαντας γνώσεων, τὰ μορφωτικὰ ἐκείνα στοιχεῖα τὰ ὁποῖα τοὺς ἐνδιαφέρουν καὶ τὰ ὁποῖα ἀνταποκρίνονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς τὰς κλίσεις καὶ ἱκανότητάς των.

γ') Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς εἰς τὰ σχολεῖα μας ὅλων ἐκείνων τῶν μεθόδων αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται «μέθοδοι τοῦ νέου σχολείου» καὶ κυρίως τῆς ἐξατομικεύσεως τῆς διδασκαλίας, ὅποτε ἐκτὸς τῶν «καθ'

δμάδας» εργασιών, έκαστος μαθητής θά δυνήθη νά εργασθῇ καί ν' ἀποδώσῃ τόσον, ὅσον αἱ ἰδιαιτεράι δυνάμεις αὐτοῦ τοῦ ἐπιτρέπουν.

Ὡς πρὸς τὸ 2ον πρόβλημα τῶν ὑπερ-εὐφυῶν μαθητῶν λέγομεν ὅτι, διὰ τῶν μέσων κρίσεως τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦμεν σήμερον εἰς τὰς τάξεις μας, δηλαδὴ τῶν ἐξετάσεων καὶ τῶν βαθμῶν προόδου, οὐδὲν ἕτερον πράττομεν εἰ μὴ μόνον μίαν ἐπιλογὴν, συχνάκις αὐθαίρετον, τῶν πλέον εὐφυῶν μαθητῶν, ἵνα τοὺς κατευθύνωμεν εἰς τὰ Γυμνάσια, τὰ Πανεπιστήμια καὶ λοιπὰς ἀνωτάτας σχολάς.

Ὁ σκοπὸς τοῦ σχολικοῦ προσανατολισμοῦ εἶναι ἐντελὼς διάφορος: Δὲν εἶναι νά ἐπιλέξωμεν καὶ νά τοποθετήσωμεν ὅλα τὰ εὐφυῆ τέκνα τῶν χωρῶν μας εἰς τὴν Α ἢ Β ἐπιστήμην, ἀλλὰ νά γνωρίσωμεν εἰς ποῖον εἶδος σπουδῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς ποῖαν κοινωνικὴν δραστηριότητα θά δυνήθῃ ἕκαστος ν' ἀναπτυχθῇ, ν' ἀφοσιωθῇ καὶ ν' ἀποδώσῃ καλὺτερον πρὸς ἴδιον ὄφελος καὶ ὄφελος τοῦ συνόλου.

Δὲν εἶναι ὀρθὸν νά κατευθύνωμεν τοὺς πλέον εὐφυεῖς μαθητάς μας πρὸς ὀρισμένους μόνον ἐπιστήμας ἢ κλάδους. Ἐν ἔθνος τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ νά ἐξελιχθῇ, ὀφείλει νά φροντίζῃ ὥστε, τὰ ἐκλεκτὰ τέκνα του, τὰ ἐκ φύσεως εὐφυῆ, νά κατανέμονται εἰς ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς κοινωνικῆς δραστηριότητος (ἐπιστήμας, οἰκονομίαν, ἐμπόριον, βιομηχανίαν, γεωργίαν, ναυτιλίαν, τέχνην). Οἱ ἐκλεκτοὶ εἶναι χρήσιμοι παντοῦ, ἐὰν ἐπιθυμοῦμεν τὴν συνεχὴν πρόοδον τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν μας.»

Ὁ πρόεδρος τοῦ συνεδρίου καθηγητὴς κ. Calò λαβὼν τὸν λόγον ὑπεστήριξεν ὅτι ἐξετέθησαν λίαν ἐνδιαφέρουσαι ἀπόψεις παρὰ τοῦ Ἑλλήνου ἀντιπροσώπου καὶ συμφωνεῖ κυρίως ὡς πρὸς τὰς γνώμας του τῆς προσαρμογῆς τῶν γνώσεων εἰς τοὺς μαθητάς (πρόγραμμα—ὁμαδικαὶ ἐργασίαι—ἐξατομικεύσεις τῆς διδασκαλίας κλπ.).

Δὲν συμφωνεῖ—λέγει—μὲ τὰ λεχθέντα ὡς πρὸς τοὺς ὑπερ-εὐφυεῖς, ἀν καὶ ὁ Ἑλλήν ἀντιπρόσωπος ἔχει τὸ δικαίωμα νά ἔχῃ τὰς ἀπόψεις του, διότι ἡ πεῖρα μᾶς διδάσκει ὅτι οἱ πλέον εὐφυεῖς μαθηταὶ δὲν εἶναι πάντοτε ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι προοδεύουν εἰς τὴν ζωὴν.

Ὁ Γάλλος κ. Vacquier λέγει ὅτι τάσσεται μὲ τὴν γνώμην τοῦ Ἑλλήνου ἀντιπροσώπου διότι—ὡς λέγει—ἐὰν δὲν δεχθῶμεν τὴν κατάλληλον μεταχείρισιν καὶ χρησιμοποίησιν τῶν εὐφυῶν, εἶναι ὡς νά ἀρνούμεθα τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ τοῦτου τοῦ προσανατολισμοῦ διὰ τὸν ὁποῖον γίνεται τὸ συνέδριον καὶ ὁ ὁποῖος μᾶς ἐπιβάλλει νά βοηθήσωμεν ἕκαστον μαθητὴν, ἀναλόγως τῶν δυνάμεών του, ν' ἀναπτυχθῇ καὶ νά ἐξελιχθῇ.

Ἐπίσης ὁ Ἀγγλος κ. Dewar τάσσεται ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ Ἑλλήνου ἀντιπροσώπου καὶ δηλοῖ ὅτι εἰς ὁλόκληρον τὸ «Ἡνωμένον Βασίλειον» (τὴν Ἀγγλίαν) λαμβάνεται πρόνοια ὑπὲρ τῶν εὐφυῶν μαθητῶν, διότι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ὀργότερον τέμνουν νέας ὁδοὺς εἰς τὴν κοινωνίαν, τὰς ἐπιστήμας, τὸν ἐν γένει πολιτισμόν. Ἐνταῦθα διεκόπη ἡ ἐργασία τοῦ συνεδρίου.

Ἐπὶ τῆς εἰσηγήσεως τοῦ 3ου θέματος τοῦ κ. Tamborlini ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Δανὸς ἀντιπρόσωπος κ. Petersen ὁ ὁποῖος, ἐπανερχόμενος ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν ὑπερ-εὐφυῶν μαθητῶν, λέγει ὅτι ἦτο λίαν ἐπιτυχὴς ἡ προβολὴ τοῦ ζητήματος ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνου ἀντιπροσώπου καὶ συμφωνεῖ ὅτι πρέπει νά ληφθῇ μέριμνα καὶ δι' αὐτούς, ὡς ὁ προσανατολισμὸς μᾶς ἐπιβάλλει.

Ἡ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας Δνὶς Bartholemew λέγει ὅτι συμφωνεῖ μὲ τὴν ἄποψιν τῆς χρησιμοποίησεως ὑπερ-εὐφυῶν εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος.

Ὁ Βέλγος ἀντιπρόσωπος κ. Darivière λέγει ὅτι εἰς τὴν χώραν του παρατηρεῖται τάσις νά κατευθύνωνται οἱ πλέον εὐφυεῖς εἰς ὀρισμένας μόνον ἐπιστήμας (π. χ. εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον). Τί θά γίνουν οἱ λοιποὶ κλάδοι ἐὰν οὕτω πράττωμεν; Ἀνάγκη λοιπὸν νά διοχετευθοῦν οἱ εὐφυεῖς παντοῦ, εἰς ὅλους τοὺς κλάδους.

Ὁ Γερμανὸς ἀντιπρόσωπος λέγει ὅτι εἰς τὴν Δυτικὴν Γερμανίαν τὸν προσανατολισμόν τῶν μαθητῶν (κυρίως ἐπαγγελματικόν) τὸν πραγματοποιοῦν εἰς τὰ ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα καὶ τὰ ἐργοστάσια.

Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Δανίας λέγει ὅτι πρέπει νά ὀρισθῇ κοινὸν πρόγραμμα ἔρευνῶν εἰς τὸν προσανατολισμόν, χωρὶς νά προτείνῃ συγκεκριμένον τι.

Ἡ ὅλη συζήτησις λήγει μὲ γνώμας τοῦ Γάλλου Reichlin, τοῦ Ἀγγλου Dewar, τοῦ Ἰταλοῦ Lo Gatto καὶ τοῦ Γάλλου Petit.

Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ συνεδρίου (27 5 1961) ἐξάγονται τὰ ἀκόλουθα πορίσματα:

1) Ἀνεγνωρίσθη ὅτι ὑπὸ τὰς παρούσας κοινωνικὰς συνθήκας, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν προόδων τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι ἀνάγκη ὅπως ὁ ἄνθρωπος προσανατολιζέται ὀρθῶς εἰς τὰς σπουδὰς καὶ ἐν τέλει εἰς τὸ ἐπάγγελμα του.

2) Ὁ προσανατολισμὸς ὅθεν οὗτος θά εἶναι κατ' ἀρχὰς σχολικὸς, καθιστάμενος ἐν τέλει—τὴν στιγμὴν τῆς ἐξόδου τοῦ μαθητοῦ ἐκ τοῦ σχολείου—ἐπαγγελματικὸς.

3) Πρὸς πραγμάτωσιν ἐνὸς ὀρθοῦ προσανατολισμοῦ τῶν μαθητῶν, ἀνάγκη ὅπως δημιουργηθῇ εἰς κύκλος προσανατολισμοῦ (ἢ παρατηρήσεως) ἐνθα θά εἰσέρχωνται οἱ μαθηταὶ ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν 11·12 μέχρι 14·15 ἐτῶν καὶ ὅπου διὰ καταλλήλου παρατηρήσεως καὶ ἐφαρμογῆς ἄλλων μέσων (παιδαγωγικῶν καὶ ψυχολογικῶν) θ' ἀνοκαλυφθοῦν οἱ κλίσεις, τὰ διαφέροντα, ὁ χαρακτήρ, καὶ ἡ ὅλη προσωπικότης αὐτῶν, ἵνα προσανατολισθοῦν καταλλήλως εἰς τὰς μελλοντικὰς σπουδὰς τῶν, ἢ τὰ ἐπαγγέλματα.

Τινὲς ὑπεστηρίξαν, ὅτι ὁ κύκλος οὗτος δεόν νά εἶναι ἀνεξάρτητος τῶν λοιπῶν σχολικῶν ἰδρυμάτων καὶ ἄλλοι, ὅτι δύναται νά λειτουργῇ εἰς τὰς τρεῖς (3) πρώτας τάξεις τῶν συνήθων Γυμνασίων. Καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωση, ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἐπιβάλλεται, ὅπως ὁ κύκλος οὗτος καταστή ὑποχρεωτικὸς δι' ἅπαντας τοὺς μαθητάς μιᾶς χώρας, ὅτε ἐξυπηρετεῖται συγχρόνως καὶ ἡ τάσις τῆς ἐπεκτάσεως τῆς υποχρεωτικῆς φοιτήσεως τῶν μαθητῶν, πρὸς πληρεστέραν γενικὴν κατάρτισιν αὐτοῦ.

4) Εἰς τὸν κύκλον τοῦτον δεόν νά διδάσκωνται μαθήματα ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως κοινὰ δι' ἅπαντας τοὺς μαθητάς καὶ μερικοὶ (οὐχὶ πολλοὶ) κλάδοι ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μαθηταὶ θά δύναται νά ἐκλέξουν ἐλευθέρως (Options). Οὕτω οἱ διδάσκοντες θά δυνήθουν ν' ἀνακαλύψουν τὰς κλίσεις καὶ διαφέροντα τῶν μαθητῶν καὶ ἐν συνεργασίᾳ μὲ τοὺς εἰδικούς (ψυχολόγους καὶ διαφέροντα τῶν μαθητῶν) θά δυνήθουν νά τοὺς προσανατολίσουν ἐπωφελῶς.

5) Ἡ σχολικὴ ὁργάνωσις μετὰ τὸν κύκλον τοῦ προσανατολισμοῦ δεόν νά εἶναι τοιαύτη ὥστε νά διευκολύνῃ τὴν ἀλλαγὴν, ἐὰν μαθηταὶ τινες ἔχουν κακῶς προσανατολισθῇ.

6) Ἴνα ὁ προσανατολισμὸς εἶναι ἀποτελεσματικὸς δεόν, ὅπως ἡ συνεργασία μεταξὺ διδασκόντων, εἰδικῶν (ιατροῦ·ψυχολόγου·προσανατολιστοῦ) καὶ οἰκογενεῖας καταστή συνεχὴς καὶ ἀδιάλειπτος.

7) Εὐκταῖον εἶναι, ὅπως δημιουργηθοῦν εἰς ἑκάστην χώραν ὅργανα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΕΠ.Θ. ΔΗΜ. ΣΧΟΛ. ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΔΩΝ

ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΕΚΠ. ΠΕΡ. ΑΜΦΙΛΟΧΙΑΣ

Τὴν 30ὴν Ἰουνίου 1961, συνήλθεν ἐν Ἀμφιλοχίᾳ γενικὸν Παιδαγωγικὸν συνέδριον κατόπιν εἰδικῆς ἐγκυκλίου τοῦ Ἀναπληρωτοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς νεοσυστάτου Περιφέρειας ταύτης κ. Γ. Γεωργίου.

Εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο Συνέδριον προσκληθέντες παρέστησαν ὁ Ἀρχιεπ. Ἐπίτροπος Ἀμφιλοχίας Αἰδεσιμώτατος Γεώργιος Νιούμης, ὁ Διοικητὴς Ὑποδιοικήσεως Χωρ/κῆς κ. Π. Στάλιος, ὁ Διοικητὴς τῶν Τ.Ε.Α. Βάλτου· Ξηρομέρου Ταγματάρχης κ. Ἡλ. Λαμνᾶτος, ὁ Γυμνασιάρχης κ. Διαμαντῆς μετὰ τῶν κ.κ. Καθηγητῶν τοῦ Γυμνασίου, ὁ Δασάρχης Βάλτου κ. Κανέλλος καὶ ὁ γεωπόνος Γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν τῆς Περιφέρειας κ. Κ. Προβίδας.

Ὁ Ἀναπλ. Ἐπιθεωρητὴς ἐχαιρέτησε τοὺς προσκεκλημένους καὶ ἐκήρυξε τὴν ἑναρξιν τοῦ συνεδρίου.

Ἐκ τῶν προσκεκλημένων ἐχαιρέτησαν τὸ συνέδριον ὁ κ. Δ/τῆς Ὑποδιοικήσεως Χωρ/κῆς, ὁ κ. Δ/τῆς τῶν Τ.Ε.Α., ὁ κ. Γυμνασιάρχης καὶ ὁ γεωπόνος κ. Προβίδας.

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῆς Περιφέρειας ὑπῆρξε σχεδὸν γενικὴ.

Ἐκ μέρους τῶν διδασκάλων ἐχαιρέτησε τὸ Συνέδριον ὁ διευθυντὴς τοῦ Πρωτοτύπου Σχολείου τῆς Περιφέρειας κ. Κων/ος Παπαδημητρίου ἐξάρας τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συγκλήσεως τοῦ 1ου τοῦτου γενικοῦ Παιδαγωγικοῦ συνεδρίου τῆς νεοϊδρυθείσης Ἐκπαιδευτικῆς Περιφέρειας καὶ εὐχῆς εὐόδωσιν τῶν ἐργασιῶν του. Ὁ Ἀναπλ. Ἐπιθεωρητὴς ἀφοῦ εὐχαρίστησε τοὺς συνέδρους, ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ Προγράμματος τοῦ Συνεδρίου.

Ἐκ τῶν προσκεκλημένων παρηκολούθησαν ἐπὶ 3ωρον τὰς ἐργασίας

προσανατολισμοῦ (Κέντρα ἢ ὑπηρεσίαι), εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἐργάζωνται (ἐκτὸς τῶν εἰδικῶν ψυχολόγων, προσανατολιστῶν κ.λπ.) πρόσωπα ἐνδιαφερόμενα μὲ τὸν προσανατολισμὸν (κοινωνιολόγοι, οἰκονομολόγοι, ἀντιπρόσωποι τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας) τὰ ὁποῖα θὰ δίδουν πληροφορίας ὡς πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας ἀπὸ ἀπόψεως ἐργασίας, ἐπαγγελμάτων, ἀναγκῶν αὐτῶν κ.τ.τ.

8) Εὐκταῖον ἐπίσης εἶναι νὰ δημιουργηθῇ ὑπηρεσία εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Συμβουλίου Εὐρώπης ἢ ὁποῖα θὰ φροντίζῃ νὰ συγκεντρώνῃ τ' ἀποτελέσματα ἐρευνῶν πραγματοποιουμένων εἰς τὰς χώρας — μέλη καὶ νὰ βοηθῇ τὴν ἀνταλλαγὴν ἀπόψεων εἰς τὸν τομέα τοῦ προσανατολισμοῦ.

Σημ. Εἰς προσεχὲς δημοσίευσμά μας, ἐλπίζομεν νὰ μᾶς δοθῇ ἡ εὐκαιρία ν' ἀναπτύξωμεν ἐκτενέστερον τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν τεχνικὴν τοῦ σχολικοῦ προσανατολισμοῦ.

Γεώργ. Ξέκαλος

τοῦ συνεδρίου ὁ κ. Γυμνασιάρχης μετὰ τῶν κ.κ. Καθηγητῶν, ὁ γεωπόνος κ. Προβίδας ὡς καὶ ὁ κ. Δασάρχης.

Τὰς ἐργασίας τοῦ συνεδρίου παρηκολούθησαν, προσελθόντες αὐθορμήτως, οἱ δ/λοι τῆς Περιφ. Μεσολογγίου κ. Γ. Ἀλπέντζος καὶ Ἀλ. Σπαγοπούλου. Ἐκ δὲ τῆς Α' Περ. Ἀρτῆς ὁ μετεκ/θεις δ/λος κ. Ἰ. Ἀγγέλης.

Πρὸ τῆς ἐναρξέως τῆς πρώτης διδασκαλίας ἐψάλη σχετικὴ προσευχὴ ὑπὸ τῶν μαθητῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διδασκάλου κ. Πυρπύλη. «Ἐσέ-να, Θεέ». Ἐπειτα ὁ διδ/λος τῆς ΣΤ' τάξεως καὶ δ/ντῆς τοῦ Σχολείου κ. Β. Ἀλέστας ἐδίδαξε Φυσικὴν Πειραματικὴν μὲ θέμα: Ἡλεκτρομαγνηταί.

Μετὰ 10λεπτον διάλειμμα, ἐδίδαξεν εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν Γεωγραφίαν ὁ Γυμνασιάρχης κ. Διαμαντῆς ἐπιδείξας εἰς τοὺς συνέδρους, οὐχὶ ὑποδειγματικὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ ἕνα τρόπον ἀντιμετωπίσεως τῶν δυσκολιῶν τοῦ ἀνιарοῦ τοῦτου μαθήματος, ὡς εἶπεν.

Ὁ κ. Γυμνασιάρχης εἰργάσθη προβληματικῶς. Ἐπὶ τῶν τιθεμένων προβλημάτων εἰργάζοντο ὅλοι οἱ μαθηταὶ εἰς τὰ πρόχειρά των, ὁ ἔλεγχος δὲ τῶν ἀπαντήσεων ἐγένετο ἐν συνεχείᾳ καὶ διὰ τῆς συμμετοχῆς ὅλων τῶν μαθητῶν.

Εἰς τὴν κριτικὴν τῶν δύο τούτων διδασκαλιῶν ἔλαβον μέρος οἱ διδάσκαλοι: Παπαδημητρίου, Παπαδόπουλος, Μαρκόπουλος καὶ Ἀλπέντζος. Εἰς τοὺς ἐπικριτὰς ἀπήντησαν οἱ δύο διδάξαντες. Αἱ ἀπαντήσεις ἰδιαίτε-ρως τοῦ κ. Γυμνασιάρχου ὑπῆρξαν γονιμώταται εἰς συζήτησιν καὶ ἀπόδοσιν.

Ὁ Ἀναπλ. Ἐπιθεωρητὴς συνώψισε καὶ διετύπωσε τὰ πορίσματα ἐπὶ τῶν δύο τούτων μαθημάτων ὡς κάτωθι:

Πορίσματα ἐπὶ τοῦ μαθήματος τῆς Φυσικοχημείας

1. Τὸ μάθημα τῆς Φυσικοχημείας ἀναπτύσσει περισσότερον τὸν Φυσιогνωστικὸν καὶ Τεχνικὸν Πολιτισμὸν τῆς ἐποχῆς μας.
2. Οἱ μαθηταὶ μας διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τούτου πλησιάζουν τὴν καθημερινὴν ζωὴν, ἀσκοῦνται εἰς τὴν παρατήρησιν καὶ αὐτοπροάγονται νοητικῶς.

3. Οἱ μαθηταὶ μας διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τούτου, μανθάνουν νὰ χρησιμοποιοῦν τὰς τροφὰς τῶν καὶ νὰ ζοῦν ὑπὸ ὑγιεινὰς συνθήκας μακρὰν τῶν τροφικῶν καὶ ἀνθρακικῶν δηλητηριάσεων.

4. Οἱ ἀγροτόπαιδες ἐπίσης μαθάνουν ἀξιόλογα στοιχεῖα διὰ τὴν κα-
τασκευὴν τοῦ οἴνου, τοῦ σάπωνος, τῶν γλυκισμάτων, τοῦ ἄρτου, μανθάνουν διὰ τὰ ἐντομοκτόνα καὶ τὰ ζιζανιοκτόνα φάρμακα.

5. Τὸ μάθημα τοῦτο πρέπει νὰ καταλάβῃ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἐν ὅλῳ ὥρας εἰς τὸ ὠρολόγιον πρόγραμμα τῶν Δημοτικῶν Σχολείων τῆς Χώρας.

6. Διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τούτου πρέπει τὸ Σχολεῖον νὰ εἶναι ἐφωδιασμένον διὰ ποικίλων ἐποπτικῶν μέσων προχείρων καὶ μὴ, ἵνα καθίσταται δυνατὴ ἐν πάσῃ στιγμῇ ἡ ἐκτέλεσις οἰοῦδηποτε πειρά-
ματος.

7. Ὁ δ/λος εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποκτήσῃ εὐχέρειαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν πειραμάτων. Διὰ τοῦτο πάντοτε πρέπει νὰ προσχεδιάζῃ καὶ νὰ προεκτελῇ τὰ ἀναγκαῖα πειράματα τοῦ πρὸς διδασκαλίαν μαθήματος.

8. Ἡ διδασκαλία τῆς Φυσικοχημείας θὰ γίνεταί μετ' αὐτὴν τριμερὴ πο-
ρεῖαν ἐργασίας. Εἰς τὴν τρίτην φάσιν τῆς ἐργασίας, δηλαδὴ τὴν ἐκφρασιν, ὁ διδάσκων ἄς προσπαθῇ νὰ εἶναι περισσότερον ἐρευνητικὸς καὶ ἐκφρα-
στικώτερος διὰ τὴν καλυτέραν ἐμπέδωσιν τῶν γνώσεων.

Πορίσματα ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς Γεωγραφίας.

1. Ἡ Γεωγραφία ἀποτελεῖ τὴν συνιστομένην τῶν μαθητικῶν γνώσεων, διότι δι' αὐτῆς ὁ μαθητὴς μαθαίνει τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, σπουδάζει τὴν φύσιν, γνωρίζει τὰ ποικίλα Γεωγραφικὰ στοιχεῖα, ἐρμηνεύει τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς γεωφυσικὰς καὶ πλουτοπαραγωγικὰς συνθήκας, γνωρίζει ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς τὴν ἰδιαιτέραν καὶ εὐρυτέραν Πατρίδα του καὶ γίνεται καλὸς πατριώτης, προάγεται καλαιοθητικῶς καὶ δι' αὐτῆς μαθαίνει νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ ἀξιοποιῇ τὸ περιβάλλον του.

2. Ἡ Γεωγραφία εἴτε ὡς Πατριδογνωσία εἴτε ὡς Γεωγραφία δέον νὰ ἐξετάζη τὰς ἐδαφολογικὰς, κλιματολογικὰς καὶ οἰκονομικὰς συνθήκας ὡς καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀνθρώπων. Οὐδέποτε νὰ παραμένῃ μονομερὴς.

3. Ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τούτου πρέπει νὰ εἶναι κυρίως ἐποπτική. Διὰ τοῦτο δέον νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν Χώραν μας ἡ μαθητικὴ ἐκδρομὴ διὰ τῶν Σχολικῶν λεωφορείων.

4. Οἱ μαθηταὶ νὰ ἀσκηθοῦν καλῶς εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Χάρτου. Οἱ πρὸς παρατήρησιν Χάρται νὰ εἶναι γεωφυσικοί, πολιτικοί, παιδαγωγικοί καὶ ἀνάγλυφοι.

5. Διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Γεωγραφίας τὸ Σχολεῖον πρέπει νὰ συγκεντρῶνῃ πλούσια ἐποπτικὰ μέσα, ἥτοι εἰκόνας, περιγραφάς, κινηματογράφον, μουσεῖον προϊόντων, συλλογὴν γραμματοσήμων, βαρόμετρον, βροχόμετρον κ.λ.π.

6. Νὰ ἐπιτύχωμεν ὥστε νὰ ἐφοδιασθῇ ὁ σχολικὸς μορφωτικὸς κινηματογράφος μὲ πολλὰς ταινίας. Εἰς κάθε πόλιν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ παράρτημα βιβλιοθήκης ταινιῶν τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας.

7. Ἡ διδασκαλία τῆς Γεωγραφίας δέον νὰ στηριχθῇ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν γνώσιν τῆς Πατριδογνωσίας.

8. Αἱ χώραι νὰ διδάσκωνται κατὰ γεωγραφικὰς περιοχὰς καὶ οὐχὶ κατὰ νομοὺς, διότι μόνον ἡ γεωγραφικὴ περιοχὴ ρυθμίζεται ἀπὸ κοινούς ὁμοιογενεῖς καὶ ἀμεταβλήτους φυσικοὺς παράγοντας.

9. Ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τούτου θὰ διεξάγῃται μὲ τὴν μορφήν τῆς τριμεροῦς πορείας. Ὁρθὸν εἶναι πολλάκις τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐργασίας, δηλαδὴ ἡ φυσικὴ ἐξέτασις μιᾶς περιοχῆς ν' ἀπασχολῇ τὴν τάξιν μίαν ὁλόκληρον ὥραν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ οἰκονομικὴ ἐξέτασις τῆς αὐτῆς περιοχῆς θὰ γίνῃ εἰς δευτέραν καὶ ἡ πολιτικὴ τοιαύτη εἰς τρίτην ἢ καὶ τετάρτην διδακτικὴν ὥραν.

10. Τὸ στάδιον τῆς ἐκφράσεως κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τούτου πρέπει νὰ εἶναι πλουσιώτατον ὡς πρὸς τὰ εἶδη τῶν μαθητικῶν ἐργασιῶν καὶ τὴν μορφήν τῆς ἐπεξεργασίας αὐτῶν.

11. Αἱ ἐκθέσεις ἐπὶ γεωγραφικῶν θεμάτων συνιστῶνται εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τόσον ὡς ἀτομικαὶ ὥσον καὶ ὡς ὁμαδικαὶ ἐργασίαι, διότι εἰσάγουν καὶ συνδέουν τὸν μαθητὴν μὲ τὴν ἐκτὸς τοῦ σχολείου Κοινωνικὴν ζωὴν.

Τὸ συνέδριον ἐχαιρέτησε τηλῶς ὁ Ὑγειονομικὸς Ἐπιθεωρητὴς κ. Ἰ. Καραβάνας, ὡς καὶ ὁ ἀναχωρῶν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην διὰ τὴν νέαν του θέσιν Ἐπιθεωρητὴς Α' Περιφερείας Ἀγρινίου κ. Τηλ. Ζαφειρίδης.

Ἐν συνεχείᾳ ἔλαβε τὸν λόγον ὁ κ. Προβίδας, ὅστις ἀνέπτυξεν εἰς τοὺς συνέδρους τὴν ὑπ' ἀριθ. 36240/136/8-6-61 ἐγκύκλιον τοῦ Σ|οῦ Ὑπουργείου Ἐθν. Παιδείας περὶ ὀργανώσεως ἐκπαιδεύσεων βραχείας διαρκείας διὰ δημ|λους εἰς γεωργικὰ θέματα. Ὁ λόγος ἐδόθη μετὰ ταῦτα εἰς τὸν

δ|ντὴν τοῦ Προτύπου Σχολείου κ. Ποσπαδημητρίου, ὅστις ἀνέπτυξε τὸ θέμα: «Πῶς θὰ δυνηθῇ ἓνας διδάσκαλος νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πλήρη ὀργάνωσιν τοῦ Σχολείου του».

Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσαν συζήτησιν ἔλαβον μέρος οἱ δ|λοι κ. κ. Μαρκόπουλος, Μαρτιμιανάκης, Πυρπύλης, Ἀλεξίου, Ἀναστασόπουλος καὶ Κ. Κόκκαλης.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἔλαβε τὸν λόγον καὶ ὠμίλησε δι' ὀλίγων ὁ μετεκ|θεις ἐπὶ 3|σαν εἰς τὴν Ἑλβετίαν δ|λος κ. Λάμπρου περιγράφας ὅσα εἶδεν εἰς τὴν χώραν ταύτην ὡς πρὸς τὴν ὀργάνωσιν τῶν Σχολείων.

Ὁ Ἀναπλ. Ἐπιθεωρητὴς συνῶψισε τὰ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου πορίσματα ὡς ἑξῆς:

1. Ὁ νέος διδάσκαλος πρέπει νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν ἀποστολὴν του.

2. Οὗτος δύναται νὰ ὑποβοηθήσῃ τὸ Κράτος εἰς τὴν διδακτηρικὴν του προσπάθειαν ποικιλοτρόπως.

3. Αἱ εὐκατάστατοι Κοινότητες, διὰ καταλλήλου ἐπιδράσεως τοῦ διδ|λου, δύνανται νὰ ὑποβοηθήσουν τὸ Κράτος εἰς τὴν ἀνέγερσιν ἢ ἐπισκευὴν τῶν διδακτηρίων.

4. Μετὰ τὴν ἐξασφάλισιν αἰθούσης διδασκαλίας ὡς ἐπείγοντα ἐξαρτήματα τούτου ἐθεωρήθησαν τὰ ἐποπτικὰ μέσα καὶ ὁ σχολικὸς κήπος.

5. Νὰ δαπανῶνται αἱ χορηγούμεναι κρατικαὶ πιστώσεις δι' αὐτεπιστασίας καὶ προχείρων κατὰ σχολεῖα δημοπρασιῶν, διότι αἱ τιμαὶ μονάδος ἀπὸ σχολείου εἰς σχολεῖον διαφέρουν.

6. Οἱ οὕτω πῶς ἐργαζόμενοι δ|λοι νὰ ἀμείβωνται ἠθικῶς ὑπὸ τῶν προϊσταμένων τῶν γενναιότερων.

Περὶ ὥραν 1 μ. μ. διεκόπησαν αἱ ἐργασίαι τοῦ συνεδρίου διὰ τὴν 4 μ. μ. ὥραν.

Τὴν 4 μ. μ. ἐπαναλαμβάνομένων τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου τὸν λόγον ἔλαβεν ἡ δ|σσα τοῦ 2|οῦ Στράτου Μαρία Καραλὴ μὲ θέμα: «Ἡ θέσις τοῦ δ|λου ἔναντι τῶν καθυστερημένων μαθητῶν του. Τρόπος προώθησεως τούτων».

Εἰς τὴν συζήτησιν ποὺ ἐπηκολούθησεν ἔλαβον μέρος οἱ δ|λοι: Γ. Πασσᾶ, Ἀναστασόπουλος, Πυρπύλης, Παπαδήμας, Παπαχριστοδούλου, Μαρκόπουλος καὶ Καραγκοῦνη.

Ὁ Ἀναπλ. Ἐπιθεωρητὴς συνῶψισε τὰ πορίσματα ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ὡς κάτωθι:

1. Ὁ χαρακτηρισμὸς μιᾶς ἀνωμαλίας πρέπει νὰ γίνεται μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ πάντοτε ἐπὶ τῶν ἐκδηλώσεων τὰς ὁποίας παρουσιάζει.

2. Αἰτίαι τῶν παρατηρουμένων νοητικῶν καθυστερήσεων εἰς τοὺς μαθητὰς εἶναι κληρονομικοὶ λόγοι, βλάβαι τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἀνώμαλος λειτουργία τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων, δυσμενεῖς συνθήκαι ζωῆς, λοιμῶδη νοσήματα καὶ κοινωνικαὶ αἰτίαι.

3. Ἐκ τῶν νοητικῶν καθυστερήσεων τὸν δημ|λον ἀπασχολεῖ ἡ μικρόνοια. Ὁ μικρόνους μαθητὴς παρουσιάζει βραδὺν ρυθμὸν νοητικῆς ἐξελέξεως καὶ νοητικὸν πεδῖον περιορισμένον. Ἀντιλαμβάνεται τὰ συγκεκριμένα ἀντικείμενα, χωρὶς βάσει τούτων νὰ ἀνάγεται εἰς γενικὰς ἐννοίας. Δὲν συνδέει, οὔτε συγκρίνει οὔτε συγκρατεῖ περίπλοκα νοήματα. Δυσκόλως συγκεντρώνεται ἡ προσοχή του καὶ ὁ συναισθηματικὸς του κόσμος εἶναι παραγμένος. Μπορεῖ νὰ ψεύδεται, νὰ κλέπτῃ καὶ νὰ βασανίζῃ τὰ ζῶα.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι καὶ ἡ ψευδομανὴς μικρόνοια.

4. Εἰς τὰ καθυστερημένα παιδιὰ ὁ καλὸς δ|λος θὰ ἀντιτάξῃ τὴν ἀγάπην του. Θὰ δίδῃ εἰς αὐτὰ ἐργασίας ἀναλόγους πρὸς τὰς δυνατότητάς των ἐνεργῶν οὕτω ψυχικὴν μετάθεσιν εἰς αὐτά. Νὰ μὴν τὰ συγ-

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Μιά συμβολή στην Έφαρμοσμένη Ψυχολογία του παιδιού

Susan Isaacs : (Μετάφρ. Γ. Τσαμπή) : «Τά παιδιά που διδάσκουμε». Άθηναι 1961.

Ο πλουτισμός της ψυχολογικής βιβλιογραφίας στον τομέα της παιδείας, που γίνεται την τελευταία δεκαετία στη Χώρα μας με αξιόλογες μεταφραστικές εργασίες, είναι ένα ενθαρρυντικό γεγονός για μια γονιμότερη θεωρητική καλλιέργεια κι αποδοτικότερη πρακτική εφαρμογή των έπιστημών της αγωγής.

Ουδενίαν αντίρρηση υπάρχει, ότι η δια του τύπου υπεύθυνη μετάδοσης αντιλήψεων, απόψεων και συμπερασμάτων πειραματικών έρευνών ξένων μελετητών κι έρευνητών του γενικού προβλήματος της συστηματικής αγωγής, για την ψυχολογική κυρίως ανίχνευση και θεμελίωσή της, εξακολουθεί ακόμη να είναι αναγκαία κι έποικοδομητική σε ηύξημένο βαθμό στην «ετερόφωτη» πατρίδα μας.

Επομένως κάθε εύγενής προσπάθεια θετικής συμβολής στην μεταγλώττιση ψυχολογικών και παιδαγωγικών εργασιών, που είχαν κι έχουν διεθνή απήχηση, είναι αξία παντός έπαίνου και πρέπει ν' ακολουθηθεί από την διατύπωση γνώμων και κρίσεων για την έπιστημονική των αξία (θεωρητική και πρακτική), εν όψει πάντοτε των ελληνικών δεδομένων.

Με την συνείδηση αυτού του χρέους και μ' αυτό το πνεύμα, χαιρετίζουμε την έκδοση και κυκλοφορία του ένάτου κατά σειράν μεταφραστικού έργου της «Βασικής Παιδαγωγικής Βιβλιοθήκης», που τιτλοφορείται «Τά παιδιά που διδάσκουμε», κι έκθετο με συντομία, εν συνεχεία, τις κρίσεις μας για το περιεχόμενό του.

Είναι αναμφισβήτητο, ότι πρόκειται για μία πρωτότυπη ψυχοπαιδαγωγική έρευνα της διασήμου ψυχολόγου και παιδαγωγού S. Isaacs, καθηγήτριας άλλοτε στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου, που πέθανε το 1948. Μεταφραστής της είναι ο Έφοδος της Π. Α. Μυτιλήνης κ. Γεώργ. Τσαμπής, τρόφιμος του Πανεπιστημίου του Έδιμβούργου, ζηλωτής της παιδείας, ακάματος κι άσκητικός μελετητής των προβλημάτων της, εκπαιδευτικός με άδιατάρακτη πίστι στην άπροστολή του λειτουργήματός του, παιδαγωγός νέος, με πλήρη κατάρτιση κι έπιστημονική συνείδηση άκεραία.

Η πρωτοτυπία, λοιπόν, του βιβλίου, κατά τον μεταφραστή, έγκειται σε τοῦτο : «Δέν γίνεται σ' αυτό καμμία συστηματική προσπάθεια έκθέσεως μεθόδων διδασκα-

κρίνη με τά κανονικά παιδιά. Νά μὴν τά φοβίζη ούτε νά τά τιμωρή και νά μὴν έκφράζη άπαισιόδοξα συμπεράσματα δια τά μέλλον των.

5. Η άδικαιολόγητος άπουσία όφειλεται πολλάκις εις αντίδρασην τοιούτων μαθητών εναντι τιμωριών, έξευτελισμών και πιέσεων.

6. Την παιδικήν σκληρότητα θά καταπολεμήσωμεν δια της καλλιέργειας του συναισθήματος.

7. Έκ των διαταραχών του λόγου ο ψευδισμός και ο τραυλισμός είναι δυνατόν σημαντικώς νά υποχωρήσουν δια σχετικής θεραπείας του εύφυους διδασκάλου.

Μετά ταῦτα τον λόγον έλαβεν ο Άναπλ. Έπιθεωρητής, όστις επί τη βάσει του όρισμού του σκοπού της αγωγής, όν επιδιώκουν τά Δημοτικά σχολεία της Χώρας μας, ανέπτυξε τί διεπίστωσεν, ό,τι έγινε εν έπ' αὐτῶν κατά τό διαρρευσαν σχολικόν έτος εις την Περιφέρειάν του, τί ήδύνατο εισέτι νά γίνη και τί δύναται μελλοντικώς νά έπιτευχθῇ.

Μετά τό πέρας της όμιλίας του ηύχαρίστησε τους δ/λους δια την συμμετοχήν των εις τό συνέδριον και έκήρυξε την λήξιν τούτου.

Τό έσπέρας έπηκολούθησε συνεστίασις των συνέδρων συνοδεία διδασκαλικής όρχήστρας.

Γ. Γεωργίου

λίας· επιδιώκεται πρό παντός ή γνώσι από μέρους των δασκάλων και νονέων του ύποκειμένου της διδ/λίας και της αγωγής, δηλαδή του παιδιού !.»

Κατά δέ την συγγραφέα, που είναι κατηγορηματικότερη και σαφέστερη στον χαρακτηρισμό της εργασίας της, ή πραγματεία της δέν αποβλέπει «σε μία συστηματική έκθεση της ψυχολογίας της παιδικής ήλικίας, ώρισμένων σχολικών μαθημάτων ή των λεπτομερειών μεθόδων διδασκαλίας — αλλά μάλλον στην περιγραφή μερικών από τά πιο σημαντικά χαρακτηριστικά της πνευματικής ανάπτυξεως των παιδιών, ήλικίας μεταξύ έπτά και ένδεκα έτών, καθώς και στο νά δείξω τη μεγάλη σχέση που έχουν θέματα, όπως αυτά, προς την καθημερινή εργασία του δασκάλου».

Έάν ληφθῇ ύπ' όψιν και τό γεγονός, ότι ή παιδεία είναι έφαρμοσμένη ψυχολογία και ότι ή Παιδαγωγική είναι έφαρμοσμένη έπιστήμη, ή πρακτική αξία του συγγράμματος αυτού είναι κατάδηλη και κατ' έξοχήν επικαιρή.

Μετά την παράθεση ενός κατατοπιστικώτατου και στοχαστικού προλόγου του μεταφραστοῦ για τη ζωή και τό έργο του συγγραφέως, την όποιαν δικαίως πολλοί άπεκάλουν Piaget της Άγγλίας, ακολουθεί τό εισαγωγικό κεφάλαιο, που άσχολείται κυρίως με την σημασία και την έκταση του έργου του σχολικού ψυχολόγου, ο όποιος θεωρείται άπαραίτητος σύμβουλος των δασκάλων ένός συγχρόνου σχολείου γενικής μορφώσεως (του Δημοτικού), για την άσκηση «κατ' έπιστήμην» αγωγής.

Άκολουθούν έν συνεχεία άλλα τρία κεφάλαια, που αναφέρονται στις άτομικές διαφορές και στην κοινωνική και διανοητική ανάπτυξη του παιδιού.

Σ' αυτά αναπτύσσονται έξόχως ένδιαφέρουσες άπόψεις, που άπέρρευσαν από συστηματικές έρευνες και παρατηρήσεις, που έκανε σε παιδιά ήλικίας 3 — 11 έτών ένός προτύπου Σχολείου του Λονδίνου, τό όποιο διηύθυνε επί τρία έτη. Γι' αυτό κι' έχουν άδιαφιλονίκητη αξιοπιστία τά γενικά της συμπεράσματα, που είναι τό άποσταγμα της όλης έρευνητικής της εργασίας.

Τό γεγονός, ότι την συγγραφέα άπασχόλησαν τ' άνωτέρω μόνον θέματα, μαρτυρεί πόσο βαθύτατα συνέλαβε τό πρόβλημα της αγωγής στην ουσία του, όστις ή μὲν διάγνωση των άτομικών διαφορών άποτελεί τον άκρογωνίο λίθο της Παιδαγωγικής, ή δέ κοινωνική αγωγή είναι προβεβλημένο αίτημα της εποχής μας, και, τέλος, ή διανοητική ανάπτυξη του παιδιού και τά διαφέροντά του είναι τό βάθρο και τά κίνητρα της μαθήσεως.

Άναλυτικότερα στο κεφάλαιο των άτομικών διαφορών διαπραγματεύεται για τους ψυχολογικούς τύπους των παιδιών, την τεχνική της μετρήσεως των διαφορών, τό ηηλικόν της νοημοσύνης και την πρακτική του αξία, την σημασία της άτομικής εργασίας και την καθυστέρηση στα συμβολικά μαθήματα της Άναγνώσεως και της Άριθμητικής. Συνιστούμε ιδιαίτέρως στους άναγνώστες εκπαιδευτικούς νά προσέξουν τό κεφάλαιο τοῦτο του συγγράμματος, ότίτι παρέχει πολυτιμότατα διδάγματα για την πρακτική έφαρμογή της Διαφορικής Ψυχολογίας στο σχολείο και δη στη Διδακτική της Άναγνώσεως και της Άριθμητικής, που απαιτούν άφαιρετική διανοητικήν εργασία (στην όποια όφειλονται ή καθυστέρησης των μαθητών σε μεγάλο ποητικό), και που συνιστούν την σπονδυλική στήλη των Άναλυτ. και Όρολ. Προγραμμάτων. Άλλωστε και ή έπίδοση των μαθητών στα μαθήματα αυτά είναι βασικό κριτήριο της σχολικής των προόδου και της διδακτικής άποδοτικότητας των διδασκάλων.

Στό κεφάλαιο της κοινωνικής ανάπτυξεως, περαιτέρω, γίνεται λόγος για την κίνηση και την δραστηριότητα των παιδιών, την σχολική ζωή, τις ποινές, τις σχέσεις μεταξύ των μαθητών και τά ιδεώδη των. Έδώ ιδιαίτερα σημασία έχουν όσα ίσχυρίζεται για την σημασία της μυοκινητικής ενεργείας για την καθολική ανάπτυξη του παιδιού (σωματική, ψυχική και πνευματική) και την προσπάθεια της εύχερεστερας προσαρμογής και κατακτήσεως του περιβάλλοντος με την μάθηση. Τό αξίωμα «μαθαίνεις δια τό πράττειν» εύρίσκει θερμόν θιασώτην την συγγραφέα και πλήρη θεωρητικήν εργασία είναι άποδοτικότερη όταν είναι συγχρόνως και χειρωνακτική εργασία και σωματική άσκηση. Σε αυτά τά έτη ή νοημοσύνη του παιδιού είναι βασικά «πρακτική». Όσο σκέπτεται με τά χέρια του, τόσο σκέπτεται και με τη γλώσσα του «νοερώς». Τό όλο θέμα της αγωγής του παιδιού πρέπει νά τό συλλάβωμε σε συνάρτηση με την ίδια του την δράση. Η έπιθυμία του παιδιού για κίνηση άποτελεί μέρος της έπιθυμίας του για έκφραση και κατανόηση.»

1. Σελ. 12
2. Σελ. 157.
3. Σελ. 75.

τά 'Αναλ. Προγράμματα, τὰ διαφέροντα, τὶς παιδικὲς κρίσεις, τὰ σφάλματα καὶ τὶς λογικὲς ἀρχὲς τῆς παιδικῆς νοημοσύνης, γιὰ τὴν ὁποία ἐπιχειρεῖ νὰ συγκρίνῃ δικὲς τῆς ἐρευνητικῆς ἀπολήξεως μὲ ὠρισμένες «μαρτυρίες» τοῦ περιβοήτου ψυχολόγου Piaget.

Κλείνει τὴν συγγραφὴ τῆς μὲ τὴν συγκεφαλαίωσι τῶν θέσεών της, ἥτοι τεσσάρων «πρακτικῶν» συμπερασμάτων, στὰ ὁποῖα: ἐξάιρεται ἡ μορφωτικὴ σημασία τῆς δράσεως τῶν παιδιῶν («ποῦ ἀποτελεῖ τὸ κλεῖδι γιὰ τὴν πλήρη ἀνάπτυξί τους») καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν διδασκομένων («στὴν Ἱστορίαν, ἢ τὴν Γεωγραφίαν, τὰ Μαθηματικὰ ἢ τὴν Φυσ. Ἱστορίαν»): τονίζεται ἡ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας πολλῶν καὶ καταλλήλων εὐκαιριῶν γιὰ «ἐνεργητικὴ συζήτηση» καὶ τὴν ἀγωγή τοῦ προφορικοῦ λόγου· καθιστᾷ ἐπιτακτικὸν αἶτημα τὴν συγκρότησι τάξεων ὀλιγαριθμῶν καὶ πνευματικῶς ὁμοιογενῶν μαθητῶν· καί, τέλος, σημειώνει τὰ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴν ἐναλλάξ ἐφαρμογὴ καὶ τῶν ἀτομικῶν καὶ τῶν ὁμαδικῶν μεθόδων ἐργασίας.

Φρονοῦμε, μετὰ ταῦτα, ὅτι ὁ προσδευτικὸς ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς θ' ἀντλήσῃ ἀπὸ τὶς 157 καλοτυπωμένες σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ χρησιμώτατες ὁδηγίες γιὰ τὴν ἀσκήσι τοῦ ἔργου του σὲ ὑψηλότερο ἐπίπεδο, καὶ θεωροῦμε ὡς θετικὴ προσφορά στὴν παιδαγωγικὴ μας κίνησι τὸ μεταφραστικὸ αὐτὸ πόνημα τοῦ κ. Τσαμπῆ, τὸ τόσο φροντισμένον καὶ καλογραμμένον. Μετὰ τὴν ἔκδοσι καὶ κυκλοφορίαν, ἀπὸ τὴν ἐκδοτικὴν ἐταιρεία «Κένταυρος» ὅκτω γαλλοφώνων μεταφραστικῶν ἐργασιῶν, τὸ βιβλίο τοῦτο ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ ἕνα κενό, μεταδίδοντας τὸ ἐρευνητικὸ, διεισδυτικὸ, ρεαλιστικὸ καὶ πρακτικὸ ἀγγλοσαξωνικὸ πνεῦμα στὸ πεδίο τῆς ἀγωγῆς μιᾶς διακεκριμένης ψυχολόγου καὶ παιδαγωγοῦ, ποῦ κατέχει περίσπτη θέσι στὴ χορεία τῶν μεγάλων δασκάλων τῆς ἐπιστήμης τῆς Ἀγωγῆς τοῦ αἰῶνος μας.

Κων. Χανιώτης

Παιγνιώδεις μορφὲς ἐργασίας στὸ σχολεῖο

Εὐγενίας Δερδεράκη Σερμπέτη, τ. Καθηγητρίαν τεχνικῶν Μαθημάτων τῆς Σχολῆς Νηπιαγωγῶν: «Παιγνίδι καὶ Ἔργασια—Χειροτεχνία γιὰ παιδιὰ 4-10 ἐτῶν» Ἀθῆναι 1961, σ. 180.

Πολύτιμο βοήθημα κάθε νηπιαγωγοῦ καὶ δασκάλας ἀποτελεῖ τὸ βιβλίο τῆς κ. Εὐγενίας Δερδεράκη Σερμπέτη: «Παιγνίδι καὶ ἔργασια» ποῦ κυκλοφόρησε πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες σὲ καλαίσθητη καὶ φροντισμένη ἔκδοσι.

Ἕνα τέτοιο βιβλίο ἔλειπε ὡς σήμερα ἀπὸ τὸ τόπο μας, γι' αὐτὸ καὶ παρῆκα νῆσα πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια τὴν τότε συνάδελφο κ. Δερδεράκη νὰ συγκεντρώσῃ σ' ἕνα βιβλίο ὅλα τὰ παιγνίδια ποῦ δίδασκε στὶς σπουδάστριες τῆς Σχολῆς Νηπιαγωγῶν, γιὰτὶ πίστευα πὼς θ' ἀποτελοῦσε ἀπαραίτητο βοήθημά τους, ὅπως καὶ ἔγινε. Μέσα στὶς 200 σχεδὸν σελίδες τοῦ βιβλίου τῆς κ. Δερδεράκη ἔχουμε μιὰ δλοκληρωμένη εἰκόνα τῆς χειροτεχνίας μὲ παραδείγματα καὶ ἐφαρμογὲς ὅπως πρέπει νὰ διδάσκεται ὄχι μόνον στὸ Νηπιαγωγεῖο, ἀλλὰ καὶ στὶς πρῶτες 4 τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ.

Στὸ βιβλίο αὐτὸ ἡ νηπιαγωγὸς θὰ βρῇ πολὺ ἐνδιαφέρουσες σειρὲς ἀπὸ παιγνίδια καὶ ἀπασχολήσεις κατάλληλες γιὰ μικρὰ παιδιὰ βγαλμένες ἀπὸ τὴν προσωπικὴν πεῖρα τῆς κ. Δερδεράκη Σερμπέτη στὴ Σχολὴ Νηπιαγωγῶν στὴν ὁποία ἐργάστηκε μιὰ σχεδὸν δεκαετία καὶ ἐφάρμοσε κάθε εἶδους ὑλικὸ κατάλληλο γιὰ τὰ πιὸ πλούσια ὡς τὰ πτωχότερα σχολεῖα.

Τὸ βιβλίο «Παιγνίδι καὶ ἔργασια» στὸ πρῶτο μέρος περιλαμβάνει κατασκευὲς παιγνιδιῶν ἀπὸ φρούτα κ.λ.π. κηπευτικά, ξηροὺς καρπούς, καρποὺς ἄγριων δένδρων, παιγνίδια μὲ χάντρες, κουβαρίστρες, πριονίδι, βαμβάκι, μαλλί, ὕψασμα, φτερά. Τὸ Δεύτερο μέρος εἶναι ἀφιερωμένον στὴν Χαρτοτεχνία: Χαρτοδιπλωτικὴ, Χαρτοκοπτικὴ, Χαρτοκολλητικὴ, κ.λ.π. χρησιμοποιοῦσι ἐφημερίδων, χρυσόχαρτων καὶ κατασκευὲς παιγνιδιῶν ἀπὸ κουτιά. Τὸ Τρίτο μέρος περιλαμβάνει τὰ παιγνίδια δεξιότητις, ἐργασίες μὲ φελλό, σύρμα, χόρτο, ξύσματα μολυβιοῦ καὶ ξύλου, Πλαστικὴ, Γυψοτεχνία καὶ ἕνα πλῆθος ἀπὸ ἐργασίες εὐκαιριακές, ἑορτῶν κλπ.

Τὸ βιβλίο αὐτὸ πρέπει νὰ φτάσῃ ὡς τὸ ἀπόμερο Ἑλληνικὸ Νηπιαγωγεῖο. Νὰ τὸ προμηθευτῇ ἡ κάθε νηπιαγωγὸς, ἡ κάθε δασκάλα. Γιατὶ ἡ συγγραφεὺς μὲ τὸ βιβλίο της αὐτὸ θέλησε νὰ βοηθήσῃ περισσότερο τὶς δασκάλες καὶ νηπιαγωγούς στὴν χρησιμοποίησιν τοῦ «ἄχρηστου ὑλικοῦ». Πὼς κάθε παλιὸ καὶ ἄχρηστο καὶ χωρὶς ἀξία ὑλικὸ θὰ μετατραπῇ σὲ ὁμορφὸ παιγνίδι καὶ θὰ δώσῃ στὸ παιδί τὴν χαρὰ τῆς δημιουργίας.

Γι' αὐτὸ χαιρετίζω μὲ ἐνθουσιασμὸ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐργασίας τῆς κ. Ε. Δερδεράκη Σερμπέτη καὶ πιστεύω πὼς ἀξίζει προσεκτικὰ νὰ μελετηθῇ ἀπὸ κάθε νηπιαγωγὸν καὶ δασκάλαν. Ἡ πεῖρα τῆς συγγραφῆς ὡς χρησιμεύσῃ σὰν κίνητρο γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χειροτεχνίας σὸν τόπο μας καὶ γιὰ τὴν θέσιν ποῦ πρέπει νὰ πάρῃ ἡ χειροτεχνία στὸ νηπιαγωγεῖο.

Τότα Κυριαζοπούλου - Βαλινάκη

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐξεδόθησαν τὰ κάτωθι βιβλία:

1. Ἑλπ. Σταματάκη: Ἡ λαϊκὴ ἐπιμόρφωση.
2. Θεοδ. Χαραλαμπίδου: Ἡ ἐπιμόρφωσις ἐνηλίκων.
3. Εὐαγ. Δημοπούλου: Συγχρονισμὸς τῆς Παιδείας.
4. Δημ. Ψαδᾶ: Κάτω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς.
5. Ἀνδρ. Παπαδοῦρη: Σχολικὴ ἀνθολογία.
6. Δημοσθ. Σαβρόμη: Ἡθικὴ τῆς Πολιτείας τοῦ Πλάτωνος καὶ ἡ Ἡθικὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

7. Στρ. Παπαϊωάννου: Προβλήματα πολιτικῆς ἀγωγῆς.
8. Ν. Κοντοπούλου: Λεξικὸν ἑλληνογαλλικὸν καὶ γαλλοελληνικόν.
9. Ἀλ. Τσουκανᾶ: Νέον Γερμανοελληνικὸν λεξικόν.

Ἐλάδαμε τὰ παρακάτω περιοδικὰ:

1. Ὁ Ὁρθόδοξος Παρατηρητὴς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀρ. 498.
2. Ἡ νέα Οἰκονομία, τεύχος Νοεμβρίου.
3. Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, τεύχος Ὀκτωβρίου.
4. Ἐρευνα, πολιτικὴ, οἰκονομικὴ τεύχος Νοεμβρίου.
5. Ὁ μικρὸς Οἰνουσιώτης φύλλο 35, Νοέμβριος.
6. Ἑλληνικὰ θέματα, τεύχος Νοεμβρίου.
7. Ἑλληνικὰ προβλήματα, ἀριθ. 12, Ὀκτώβριος.

Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΜΑΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΤΟΜΟΣ Β'

Α' ΒΑΣΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΜΑΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

1. Τὸ μορφωτικὸ ὑλικὸ καὶ τὸ πρόγραμμα.
2. Ἡ σχολικὴ ζωὴ τοῦ ἀγροτικοῦ σχολείου.
3. Ἡ ἐκπολιτιστικὴ ἐργασία τοῦ χωριοῦ.
4. Ἡ μόρφωση καὶ ἐπιμόρφωση τοῦ ἀγροτικοῦ δασκάλου.
5. Ἐξωτερικὲς προϋποθέσεις τῆς ἐργασίας ἀγροτικοῦ σχολείου.
6. Ἡ παιδαγωγικὴ τοῦ ἀγροτικοῦ σχολείου.

Β' ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ

1. Ἡ ἐνιαία συγκεντρωτικὴ διδασκαλία.
2. Οἱ ὁμαδικὲς ἐργασίες.
3. Ὁ μαθητικὸς διάλογος.

Γ' Ο ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ

Δ' ΟΙ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ: (Προφορικὸς, μουσικὸς καὶ παραστατικὸς λόγος, ὁ χορὸς, τὸ δραματικὸ παιγνίδι).

Ε' ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ: Εἰκόνες ἀπὸ τὸ νέο ἀγροτικὸ σχολεῖο, 22 διδακτικὲς ἐνότητες.

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ:

1) ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΟΜΠΑΝΑΚΗ

ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

Διὰ τὴν Ε' τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου

Τιμὴ Δρχ. 15

2) ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΟΜΠΑΝΑΚΗ

ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

Διὰ τὴν ΣΤ' τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου

Τιμὴ Δρχ. 15

Δυὸ ἀπαραίτητα βοηθήματα γιὰ τὴ μεθοδικὴ διδασκαλία
τῆς Ἀγωγῆς τοῦ Πολίτου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»
Ὁδὸς Περικλέους 21. Τηλ. 27.173. Ἀθῆναι